

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1950

ΑΡΙΘ. 110

ΤΟ ΠΡΟΣΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Α'.

Δύσκολο, ἀλήθεια, νὰ βρῆ κανεῖς, ἂν ὑποθέσωμε πὼς μπορεῖ νὰ βρῆ, θέμα τόσο ζωτικὸ μὰ καὶ τόσο πολὺπλευρο ὅσο τὸ ἀπέραντο θέμα, πὺ ἔχει σχέσι μὲ τὴν χριστιανικὴ καθοδήγησι, γιὰ τὴ διάπλασι τοῦ ἀνθρώπου πὺ θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ σταθῆ στὸ ὕψος πὺ ἀποζητᾷ ἡ ἐποχὴ μας. Ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ δινα τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν τὴν συνάντησί τους στὸ αἴτημα τοῦτο: Νὰ δῆ ἡ σύγχρονη κοινω- νία τὸν ἀνθρώπο πὺ ἀπαρτίζει μιὰ προσω- πικότητα ἀληθινὰ ἀνώτερη, ἀληθινὰ πνευ- ματικὴ «φῶς τοῦ κόσμου», ὅπως τὸν ὑπό- σχεται τὸ Εὐαγγέλιο. Ὁδηγητὴ κι' ἀγω- νιστὴ γιὰ νᾶρθῆ, ὄχι ὄνειρο μόνο, ἀλλὰ πρα- γματικότης, ἡ καινούργια μέρα, πὺ τόσο τὴν ἐπιποθεῖ ὁ σημερινὸς χλιοθασανισμέ- νος ἀνθρώπος.

Πόση σπουδαιότητα ἔχει τὸ αἴτημα αὐ- τό, εἶναι καταφάνερο σ' ἐκείνον πὺ δὲν ἔταξε στὸν ἑαυτό του τὸν ἀξιοθρήνητο προ- ορισμὸ νὰ εἶναι ὀπισθοφυλακὴ στὴν τραγι- κὴ φάλαγγα τῆς τυφλῆς μηχανοκρατίας, τῆς μηχανοκρατίας πὺ φεύγει πιά, ἀφί- νοντας, ἔργο τῆς ἀπαίσιου, τὸ σημερινὸ χά- ος. Σ' ἐκείνον πὺ ἔχει τὰ μάτια του ἐλεύ- θερα νὰ βλέπῃ τὴν ἀλήθεια, εἶναι καὶ γί- νεται κάθε μέρα περισσότερο καταφάνερο, πόσο δίκιο εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας ὅταν ἐτόνιζαν τὴν σπουδαιότητα πὺ ἔχει ὁ ἄν- θρωπος. Ἡ ἀνθρωπίνῃ προσωπικότης, πὺ εἶναι, αὐτὴ, κι' ὄχι τυφλὰ τάχα μηχανικὰ αἰτία, ὁ παράγων πὺ ρυθμίζει τὴ ζωὴ μας, τὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, τὴ ζωὴ τοῦ συνόλου.

Κι' ὁ χριστιανικὸς στοχασμὸς πῆρε τὸν

ἀνθρωποκεντρισμὸ αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τὸν ἐκαθάρισε ἀπὸ ἀστοχῆ- ματα καὶ ὑπερβολές, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ ἔδωσε τὴ βάσι γιὰ τὴν πραγματοποιη- σι. Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὸ στοιχεῖο πὺ ἔλειπε, ὄχι ὀλότελα ἄγνωστο, ὅμως ἄμορφο ἀκόμα κι' ἀδύναμο στοὺς ἀρχαίους. Τὸ στοιχεῖο τῆς εὐθύνης. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι τὸ ὑπεύθυνον δημιουργημα πὺ ἔχει τὸ προνό- μιο μὰ καὶ τὴν εὐθύνη νὰ εἶναι δημιουρ- γός, δημιουργὸς παράπλευρα στὸν μεγάλο Δημιουργό.

Στὴν ὑπεύθυνῃ αὐτῇ δημιουργικῇ πο- ρείᾳ, ὁ ἀνθρώπος βαδίζει ὄλο καὶ πρὸς τὰ ἑπάνω, ὄλο καὶ ψηλότερα, «φέρεται πρὸς τὴν τελειότητα», ὡς τὸν Θεό. Γιὰ τὸ Χρι- στιανισμὸς, πὺ ἐχτύπησε τὴν θεοποίη- σι, ἔφερε τὴν θέωσι τοῦ ἀνθρώπου. Ἄντι νὰ ἔχῃ τὸν ἀνθρώπο γιὰ θεό, τὸν ἀνεβάξει ὡς τὸν θεῖο θρόνον, τὸν κάνει «θεῖ- ας κοινωνὸν φύσεως»⁽¹⁾. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν πλάθει μόνο θεω- ρίες. Προβάλλει μιὰ προσωπικότητα. Καὶ καλεῖ—κάτι παραπάνω—βοηθεῖ, δυναμιώ- νει τὸν ἀνθρώπο, νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν προ- σωπικότητα αὐτὴν. Ἐκείνον, πὺ εἶναι ἡ τελειότης στὴν ἐνσωμάτωσί της, ὁ Θεάνθρω- πος.

«Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῖν ὑπο- λιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ». Νά, λοιπόν—σκέπτε- ται ἀμέσως ἕνας πιστός, νὰ τὴν—ἔτοιμη ἡ λύσις τοῦ ζητήματος πὺ λέγεται διάπλασις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Καὶ θὰ

(1) Β' Πέτρ. α' 4.

ἔλεγε κανεὶς, πῶς μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸ γίνεται περιττὴ κάθε ἔρευνα παραπέρα, δὲν μένει, παρὰ ἢ ἔμπρακτῆ ἐφαρμογῇ.

Κι' ὅμως, δὲν εἶναι ἔτσι! Ἡ «Μίμησις τοῦ Χριστοῦ» εἶναι, βέβαια, πρόσταγμα, μὰ εἶναι καὶ πρόβλημα! Ἄς ἀφήσωμε τὴν ἀσύλληπτη διαφορά στὸ ὕψος, τὸ μεγαλεῖο, πὸ χωρίζει τὸ Πρότυπο ἀπὸ τὸν, τελειότερο ἔστω, μιμητῆ. Δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα, πῶς θὰ καθοδηγηθῆ, στὴν μίμησι αὐτῆ ὁ ἄνθρωπος, πὸς ζῆ στὴν σημερινὴ κοινωνία, ὥστε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ κάμῃ, σὲς χίλιες τόσες περιπτώσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ 1950, ἐκεῖνο πὸς θὰ ἀποτελῆ «μίμησις τοῦ Χριστοῦ»!

Πρόβλημα λοιπόν! Καὶ δύσκολο, πολὺ δύσκολο πρόβλημα. Πρέπει ν' ἀγαναχωρήσῃ αὐτὸ χωρὶς διαταγὰ καὶ χωρὶς περιστροφές. Καὶ ὁ καθοδηγητικὸς, ἀληθινὰ «συγχρονισμένος Χριστιανισμός»⁽²⁾, πὸς δὲν θέλει ἀπλῶς, μὲ τρόπο φαρισαϊκὸ, νὰ βάζῃ στὸν ἄνθρωπο «φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα», ἀλλὰ δίδει κατευθύνσεις κι' ἀναλαμβάνει εὐθύνες, ἔχει χρέος ὄχι μόνο νὰ κηρύττῃ τὸ πρόσταγμα, μὰ καὶ ν' ἀντιμετωπίζῃ τὸ πρόβλημα, νὰ μπαίνει στὰ συγκεκριμένα προβλήματα πὸς παρουσιάζονται σὲς συγκεκριμένες συνθήκες τῆς ἐποχῆς μας. Ὅσοι θὰ καταγίνουσι μὲ τὴν μελέτη τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, πὸς κλείνει μέσα του τὴν χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία, θὰ ἔχουσι νὰ ἐπιτελέσουσι ἕνα ἔργο δύσκολο, πολὺ δύσκολο, μὰ καὶ ἱερό. Ἔργο πὸς δὲν θάναί τίποτε λιγώτερο, ἀπὸ τὴν θεμελίωσι τῆς καινοῦργιας ἐποχῆς.

Β'.

Πῶς φανταζόμαστε, ἀλήθεια, τὸν «καλὸ Χριστιανὸ» τῶν ἡμερῶν μας; Τί ἔχει νὰ πῆ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς στὴν ἐποχὴ μας; Τί θὰ προσφέρῃ, πῶς θὰ συμβάλῃ στὴν διαμόρφωσι τῆς ζωῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου;

Τὸ ἐρώτημα μᾶς εἶχε ἀπασχολήσει σὲ περασμένα ἄρθρα, εἰδικώτερα μάλιστα στὰ ἄρθρα ἐκεῖνα πὸς ἦσαν ἔλεγχος τῶν χρι-

στιανῶν γιὰ τὴν ἀσυνέπεια πὸς δείχνουσι στὴν χριστιανικὴ ζωὴ. Ἐκεῖνα τὰ «κατηγορῶ τοὺς χριστιανοὺς» πὸς εἶχαν δημοσιευθῆ σὲς «Ἀκτίνες»⁽³⁾, μ' ὄλη τὴν δραμτικότητα καὶ τὴν θεληματικὴ ἀκόμα μονομέρεια στὴν ἀσθηρότητα τῆς χριστιανικῆς αὐτοκριτικῆς, ὄχι μόνο δὲν ἐπείραξαν καὶ δὲν ἐπροκάλεσαν διαμαρτυρίες, ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ φοβηθῆ, μὰ ἴσα-ἴσα ἔγιναν δεκτὰ μὲ κατανόησι καὶ ἐνθουσιασμό. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι τόσο ὄριμο τὸ ἔδαφος γιὰ τὸν χριστιανικὸ αὐτοέλεγχον, τόσο τὸ καλύτερο! Ἀπλουστεύεται πολὺ τὸ πολὺπλοκο πρόβλημα. Πρέπει νὰ βάλωμε τὰ δυνατὰ, ὥστε αὐτὸ τὸ κατηγορητήριον νὰ μὴν ἀληθεύῃ πιά γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ. Πρέπει νὰ διαπλάσωμε τὴν χριστιανικὴ προσωπικότητα ἔτσι, ὥστε νὰ ὑπερνηκώσωμε τὸ κατηγορητήριον.

Γ'.

Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, πρέπει γιὰ μιά στιγμὴ νὰ σταματήσωμε τὸ ἀνέβασμα καὶ νὰ κατεβῶμε λιγάκι πὸς χαμηλά. Θὰ παρακαλέσωμε λοιπὸν τὸν ἀναγνώστη νὰ καταβῆ, νὰ «συγκαταβῆ» μαζί μας μιά πὸς «σύμπτωσης τῶν ἀντιθέτων», (coincidentia oppositorum), ὅπως εἶναι ὁ Χριστιανισμός, μὲ τὸ κατέβασμα αὐτὸ φέρνει τὴν ἄνωσι. Καὶ θὰ ἔλθωμε σὲ μερικὰ σημεῖα μικρὰ, πολὺ μικρὰ ἴσως, ὅπου, ὅμως, εἶναι τὰ κύτταρα τοῦ χριστιανικοῦ μεγαλείου στὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα.

Κι' ἄς ἀρχίσωμε ἀπὸ τοῦτο: Πρέπει πὸς πολὺ ἀπὸ ὅ,τι γίνεται σήμερα, ἢ σύγχρονη κοινωνία νὰ δῆ στὸ πρόσωπο τοῦ χριστιανοῦ ἐκεῖνο πὸς ὁ Κύριος ὠνόμασε «τὸ ἄλλας τῆς γῆς». Ἐκεῖνο πὸς ἢ ἀρχαιότης ὠνευρεῦθηκε σὰν τὸν «καλὸν κάγαθόν» ἄνθρωπον. Ἐκεῖνον, θὰ ἔλεγε κανεὶς, πὸς ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς ἐνόμισε πῶς βρῆκε στὸν ἀγγλικὸ τύπον τοῦ gentleman.

Βέβαια, ὁ χριστιανικὸς ἀνθρώπινος τύπος πρέπει νὰ δώσῃ κάτι παραπάνω ἀπὸ τὰ ὑποδείγματα αὐτὰ. Τοῦτο σημαίνει ὅμως ὅτι πρὶν ἀπὸ ὅλα πρέπει νὰ δώσῃ τὸ ὑδάχιστον ὅ,τι δίδουσι ἐκεῖνα τὰ πρότυπα. Τονίζω αὐτὸ τὸ αὐτονόητο, γιὰ

(2) Μὲ τὴν ἔννοια πὸς ἔχομε ἐκθέσει σὲς «Ἀκτίνες» 1947, σελ. 145 καὶ 193—1948, σελ. 401.

(3) «Ἀκτίνες» Ἰουνίου—Ἰουλίου 1947.

ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μπῆ μέσα μας, ἔτσι ἀσυνείδητα, ἡ ιδέα, ὅτι τάχα ὁ χριστιανός, σάν χριστιανός πού εἶναι, δὲν χρειάζεται νὰ ἀτενίσῃ στὸν τύπο τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ ἀνθρώπου ἢ στὸν τύπο τοῦ gentleman, μιὰ καὶ ἔχει τὸ ἀνώτερο. Αὐτὸ εἶναι σωστό, μόνο ἂν μέσα μας εἶναι ξεκαθαρισμένο, ὅτι γιὰ νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ πρέπει τοῦ ἁλίστου νὰ παρουσιάζουμε στὴ ζωῆ μας ὅ,τι ἔχει ὁ—ἔστω καὶ ἰδεατός— «καλὸς κάγαθος» ἀνθρώπος, ὅ,τι ἔχει, ἢ ὑποτίθεται ὅτι ἔχει ὁ ἀληθινὸς gentleman—καὶ παραπάνω, πολὺ παραπάνω, ἀπὸ αὐτόν. Ὁ ἄρτιος φιλόλογος διαφέρει ἀπὸ τὸν μαθητὴ τοῦ σχολείου, ὄχι βέβαια, γιατί ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀσχολεῖται μὲ τὴν ὀρθογραφία, ὁ πρῶτος ἀδιαφορεῖ γι' αὐτήν, ἀλλὰ γιατί ὁ φιλόλογος, ἀφοῦ πρῶτα ξέρει καλὰ τὴν ὀρθογραφία, γίνῃ ἕνα λὲς μ' αὐτήν, προχωρεῖ ἔπειτα παραπέρα. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ σχέση τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κοινωνικὸ «κατὼς πρέπει ἀνθρώπο» τόν, μὲ τὴν καλὴ ἔννοια τοῦ ὄρου «κύριο» τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Ὁ χριστιανός δὲν πρέπει φυσικὰ νὰ ἐμφανίζῃ μόνο ὅ,τι καλὸ δίδει ὁ τέτοιος ἀνθρώπος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσφέρῃ, νὰ φανερώνη τοῦ ἁλίστου αὐτό. Καί, ἐδῶ πού τὰ λέμε, πολλές φορὲς δὲν τὸ προσφέρει! Ἀσχολεῖται, γιὰ νὰ γυρίσουμε στὸ παράδειγμα μας, μὲ κριτικὰ σχόλια στὰ κείμενα τοῦ Σοφοκλέους, ἐνῶ πολλές φορὲς δὲν μπορεῖ νὰ γράψῃ πέντε ἀράδες χωρὶς νὰ κάμῃ δέκα ὀρθογραφικὰ λάθη!

Αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σπουδαιότητα γιὰ μερικὰ αἰτήματα ὅπως ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ πλήρης εὐθύτης στὴν ὄλη ἀναστροφή καὶ ἡ καλὴ πίστις. Ἄς πάρω τὸ τελευταῖο αὐτὸ αἶτημα γιὰ παράδειγμα. Ἡ καλὴ πίστις, τὸ ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ κάθε συναλλαγὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ κάθε συνεργασία καὶ συμβίωσις, εἶναι κάτι τὸ ἀνώτερο καὶ πνευματικώτερο ἀπὸ τὴν τυπικὴ εὐλικρίνεια. Ἀπὸ τὴν περίφοβη ἔρευνα, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ κρύψῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἄρ-ωστό του, γιὰ νὰ μὴν τὸν φοβήσῃ, δυὸ γραμμὲς ἀπὸ τὸν πυρετὸ πού δείχνει τὸ θερμοόμετρο, ἐνῶ συγχρόνως ὁ ἴδιος ἀνθρώπος γεμίζει τὴν ἀναστροφή του καὶ τίς σχέσεις πρὸς τοὺς συνανθρώπους του μὲ

τίς κουτοπόνηρες ἐκεῖνες μισὲς ἀλήθειες, πού εἶναι διπλὰ καὶ ἀνανδρα μαζὶ ψέματα! Ἄν ἀπὸ κάτι τέτοια δὲν μᾶς λυτρώσῃ ὁ χριστιανικὸς τύπος ἀνθρώπου, ποὺς θὰ μᾶς λυτρώσῃ; Κι' ἂν ἕνας ἀνθρώπος σκο-ντάβει σὲ θέματα πού ἀνάγονται στὴν στοι-χειώδη ἐντιμότητα, μὲ τί πόδια θὰ τρέξῃ στὸ στάδιο τοῦ ἁγιασμοῦ;

Δ'.

Πρέπει τώρα νὰ ἔλθουμε σὲ τρία ἄλλα στοιχεῖα, πού ἀποζητᾶ ὁ σύγχρονος ἀνθρώ-πος σὲ μιὰ ἀρτιωμένη, καθοδηγητικὴ ὑπεύ-θυνη προσωπικότητα, πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ χριστιανοῦ.

1. Τὸ πρῶτο εἶναι νὰ ἰδῇ τὸν χρι-στιανὸ μέσα στὴν κοινωνία σάν ἄν-θρωπο ἐπιτυχημένο. Ἐπιτυχημένο στὸ ἐπάγγελμά του, στὸ σπῆτι του, ὅπουδῆ-ποτε ἄλλοῦ ἐμφανίζεται. Ἄλλο πρᾶγμα εἶ-ναι ἡ θυσία καὶ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκο-γενείας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος γιὰ χάρι ἰ-δανικῶν ἀνωτέρων καὶ ἄλλο πρᾶγμα ἡ ἀπο-τυχία πού δείχνει μιὰ παρεξηγημένη ἀνι-σόρροπη ἀντίληψι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ἰδιαίτερος ὁ χριστιανὸς τῶν ἡμερῶν μας. Γιὰ τὸν χριστιανὸ ἰσχύει τὸ «αἰὲν ἀ-ριστεύειν» πῶ πολὺ παρ' ὅ,τι ἴσχυε γιὰ τὸν πρὸ Χριστοῦ ἀνθρώπο.

2. Τὸ δεύτερο πού πρέπει νὰ τονισθῇ ἰ-διαιτέρως, εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ ἰδῇ ὁ σύγ-χρονος ἀνθρώπος τὸν χριστιανὸ σάν ἐν-σάρκωσι τοῦ Εὐαγγελίου, μὲ τὴν κυριολε-ξία τοῦ ὄρου, δηλαδὴ τοῦ μηνύματος τῆς χαρᾶς. Νὰ ἰδῇ τὸν χριστιανὸ σάν ἄν-θρωπο γεμᾶτο χαρᾶ. «Τὴν χαρὰν ἦν οὐ-δεὶς αἶρει ἀφ' ἡμῶν» (Ἰωάν. ἰστ' 22). Αὐτὸ τὸ ρητὸ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ πραγμα-τικότης καὶ τὴν πραγματικότητα αὐτὴ πρέ-πει νὰ τὴν ἰδῇ ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος.

Ἡ χαρὰ αὐτὴ δὲν ἀποκλείει, κάθε ἄλλο, τὴν σοβαρὴ ἀντιμετώπισι τῆς ζωῆς. Δὲν ἀ-ποκλείει ἀκόμα—φαίνεται ἀντίφασις κι' ὅ-μως εἶναι ἀλήθεια—οὔτε τὸ πένθος, οὔτε τὸ δάκρυ. Ἀλλὰ καὶ τὸ πένθος καὶ τὸ δά-κρυ γίνονται εὐκαιρία νὰ ἐπιστρατευθῇ ἡ πίστις καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ στὸ τέλος ἡ χαρὰ. Ὁ κόσμος δὲν περιμένει νὰ ἰδῇ τὸν χρι-

στιανὸ σάν ἄνθρωπο, πού με μιὰ στωϊκὴ ἀπάθεια ἀδιαφορεῖ γιὰ ὅτι συμβαίνει στὸν κόσμο καὶ μένει ἀναίσθητος καὶ χωρὶς πόνο. Περιμένει ὅμως νὰ τὸν ἰδῆ σάν τὸν ἄνθρωπο πού ἔχει μέσα του τὴ δύναμι νὰ υπερνικᾷ τὸν πόνο με τὴν δύναμι πού κάνει πραγματικότητα ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Κύριος: «ὁμεις λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται» (Ἰωάν. ιστ' 20) καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε· ἀλλὰ θαρσαίετε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον» (Ἰωάν. ιστ' 33).

3. Ἐρχόμεθα ἔτσι στὸ τρίτο σημεῖο: Τὴν ἀνάγκη νὰ ἐμφανισθῆ στὴν κοινωνία ὁ χριστιανὸς σάν ἄνθρωπος με δύναμι. Τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι τὸ μήνυμα τῆς δυνάμεως. Καὶ ὁ χριστιανὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού βρῖσκεται σὲ ἐπαφὴ με τὴν πηγὴ τῆς δυνάμεως, εἶναι δυνατὸς ἄνθρωπος καὶ ἐμφανίζεται στὴν κοινωνία «ἐν δυνάμει Θεοῦ» (Β' Κορινθ. στ' 7).

Βέβαια, ὁ χριστιανὸς δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού τὴν δύναμὶ του τὴν χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ φέρῃ δάκρυα στοὺς ἄλλους καὶ τρόμο καὶ ἀγωνία. Ἡ δύναμὶς του βέβαια χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἀγάπη. Ἀλλὰ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ χριστιανικὴ δυνάμεις εἶναι κάτι πού ἰδιαίτερα πρέπει ν' ἀναπτυχθῆ, γιατί ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ εἶναι γεμάτη δύναμι καὶ ὄχι ἀνίσχυρη. Ἡ δύναμεις εἶναι μιὰ ἀξία καὶ σάν ὄργανο τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀγάπης πρέπει ἡ ἀξία αὐτὴ νὰ καλλιεργῆται.

Τὸ μεγάλο δράμα στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία εἶναι, ὅτι δύναμις καὶ ἀγάπη εἶναι χωρισμένες καὶ δὲν συνυπάρχουν. Ὅπου ὑπάρχει δύναμις δὲν ὑπάρχει ἀγάπη καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, λὲς κι' εἶναι μιὰ παρεγορία γιὰ τὴν ἀδυναμία. Λὲς καὶ διαμορφώνονται δυὸ ἀνθρώπινοι τύποι: ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει ἀγάπη, μὰ εἶναι ἓνα ἀδύνατο ὄν, «ἀμελητέα ποσότης» στὸν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ, κι' ὁ δυνατὸς μὰ βάρβαρος ἄνθρωπος, ὁ ἀνθρωπόμορφος λύκος. Κι' ἂν θέλωμε κάποτε νὰ δοῦμε ἓνα τέλος στὰ δεινὰ πού μαστίζουν τὴν ἀνθρωπότητα, πρέπει νὰ δώσουμε τέλος στὸν φοβερό, τὸν ἐγκληματικὸ αὐτὸ χωρισμὸ, στὸ τραγικὸ αὐτὸ διαζύγιο, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πῆ κανεὶς ἔτσι, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως. Π ρ ε

πει, εἶναι ζωτικὴ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνάγκη, νὰ ἐνωθοῦν πάλι ἀγάπη καὶ δύναμις. Οἱ ἄνθρωποι με δύναμι, νᾶχουν ὀδηγὸ γιὰ τὴ δύναμὶ τους τὴν ἀγάπη. Κι' ὅσοι ἔχουν ἀγάπη, νὰ εἶναι ἄνθρωποι δυνατοί, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ ἀγάπη τους. Κι' ἂν στὸν χριστιανὸ ἄρτιο ἄνθρωπο δὲν γίνῃ πραγματικότης μιὰ τέτοια σύνθεσις, πού ἄλλου λοιπὸν θὰ τὴν βροῦμε, ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο λοιπὸν ἀξιόλογο θὰ μᾶς προσφέρει σάν «κάλας τῆς γῆς» ὁ χριστιανὸς τῆς ἐποχῆς μᾶς;

Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ χριστιανοῦ, νὰ ἐμφανίζεται σάν ἄγγελος τῆς εἰρήνης. Καὶ σάν εἰρηνοποιός, ὁ χριστιανὸς καὶ σάν εἰρηνόφιλος, καὶ δταν ἀκόμα «στρέφῃ τὴν ἄλλη παρεῖα» σ' ἐκεῖνον πού τὸν ἐρράπισε θὰ ἐμφανίζεται σάν δυνατὸς ἄνθρωπος. Εἰρηνικός, ὅχι γιὰ εἶναι ἀδύνατος καὶ μὴ ἔχοντας ἡ μὴ τοιμάντας νὰ κἀνῃ ἀλλοιῶς «τὴν ἀνάγκη Χριστιανισμὸν ποιοῦμενος» ἐπικαλεῖται τὸν Χριστιανισμὸ σάν ἐπικάλυμμα τῆς δευλίας του. Ἀλλὰ εἰρηνικός μολονότι εἶναι, ἢ μᾶλλον ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι, δυνατὸς ἄνθρωπος, πού κατευθύνει τὴν δυναμικότητά του πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης. τοῦ καλοῦ.

Ε'.

Σχετικὸ εἶναι, στὸ σημεῖο αὐτό, καὶ τὸ θέμα πού ἀφορᾷ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἡρωϊκοῦ πνεύματος μέσα στὸν Χριστιανισμὸ.

Ὅχι βέβαια ὁ ὅρος «ἥρωες», ὅμως ἡ ἡρωϊκὴ πραγματικότης γεμίζει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὰ Εὐαγγέλια, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν Ἁγία Γραφή, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Εἶτε γιὰ τοὺς «τρεῖς παῖδας» στὴ Βαβυλῶνα, εἶτε γιὰ τοὺς Ἀποστόλους μπροστὰ στὸ Συνέδριο, εἶτε γιὰ τὰ συνθήματα ἐκεῖνα πού δίνει ὁ Παῦλος στὸ «τίς ἡμᾶς χωρίζει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ...» (Ρωμ. η' 35-39), ἢ στὸ ἄλλο, «ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δυνάμιν πυρός...» (Ἐβρ. ια' 33-38), εἶτε γιὰ τὴν μαρτυρικὴ Ἐκκλησία γίνεται λόγος, ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡρωϊσμός. Καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ αὐτοῦ ἔκφρασις εἶναι καὶ ἡ χαροῦμενη αὐτοθυσία

μὲ τὴν ὁποία προσφέρει τὴ ζωὴ του ὁ χριστιανὸς ὑπὲρ πίστεως.

Ἡ αὐτοθυσία πάλι εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ πὸν χωρίζει τὸν γνήσιο Χριστιανισμό ἀπὸ τὴν ψεύτικη «θηρσκευτικότητα» τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς ὠφελιμοθρησίας, πὸν νομίζει πὸς βρῖσκει στὴν θρησκεία μιὰν ἐπικερδῆ ἐπιχείρησι γιὰ τὴν ἐξασφάλισι τῆς καλοζωίας. Εἶναι ντροπὴ, μὰ εἶναι ἀλήθεια πὸς ἀκόμα καὶ τώρα βλέπεις, κάτω ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ περιβλημα μιὰ τέτοια στενόμυαλη, κουτοπόνηρη ἀντίληψι πού—τί φρικὴ!—κάτω στὰ πόδια τοῦ Γολγοθᾶ κάνει τὴν Πίστι... κερδοσκοπία ὄχι γιὰ νὰ γίνῃ, μὰ γιὰ ν' ἀποφευχθῆ ἢ θυσία, πὸν ἐπισφραγίζει τὴν πίστι. Καὶ θυμίζει ἔτσι τὴν θηρσκευτικότητα ἐκεῖνη, πὸν ὁ Σωκράτης ὠνόμαζε «ἐμπορικὴν», μὲ τὴν δοσοληψία πὸν θέλει νᾶχη γιὰ θεμέλιου(4).

Δὲν χρειάζεται νὰ τονισθῆ ἐδῶ, πόσο μιὰ τέτοια «ἐμπορικὴ» ἀντίληψις ἀποτελεῖ φρερὴ ἱεροσυλία γιὰ τὴν θρησκεία τοῦ Σταυροῦ, τῆς θυσίας. Γι' αὐτὸ πρέπει τὸ ἡρωϊκὸ στοιχεῖο νᾶναι πάντα στὸ νοῦ μας, δταν ἀναζητᾶμε τὴν χριστιανικὴ ἀρτίωσι τῆς προσωπικότητος. Βέβαια, ὁ χριστιανὸς ἡρώως δὲν μοιάζει μὲ τὴν εἰκόνα πὸν παρουσιάζει ὁ ἔξωχριστιανικὸς ἥρωας· μὲ ἕνα γιγαντιαῖο σῶμα, μὲ τρομερὲς πανοπλίες ἢ μὲ ἔξωτερικὴ δρᾶσι πὸν προκαλεῖ αἰσθησι παγκόσμια. Ἀκόμη δὲν θυμίζει τοὺς ἡρώους τοῦ Καρλάιλ. Ἡρώας εἶναι καὶ τὸ μικρὸ παιδί, τὸ χριστιανόπουλο πὸν ὑπερνικᾷ τὴν κακὴ διαγωγή τῶν γονέων του. Ἡρώας εἶναι καὶ ὁ παράλυτος ἐπάνω στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου, ὁ παράλυτος πὸν εἰς τὸ κρεβάτι του κοντὰ ἔρχονται οἱ ὕμεις καὶ ἀθλητικοὶ νέοι νὰ πάρουν τόνωσι καὶ παρηγοριά γιὰ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς. Τέτοιον ἡρωϊσμὸ ὅλοι μποροῦν νὰ τὸν δείξουν. Ἀλλὰ καὶ ἔχουν ὑποχρέωσι νὰ τὸν δείξουν, ὅσοι θέλουν νᾶναι στ' ἀλήθεια χριστιανοί.

Τὸν ἡρωϊσμὸ αὐτὸν τὸν χρειάζεται ἡ ἐποχὴ μας. Πρέπει νὰ τὸν παρουσιάσῃ ζωηρὸν ὁ σύγχρονος χριστιανός.

(4) Βλ. Πλάτωνος Εὐθύφρων 14Ε: «Ἐμπορικὴ ἄρα ἂν τις εἴη, ὡ Εὐθύφρων, τέχνη ἢ οἰότης θεοῦ καὶ ἀνθρώπου· παρ' ἀλλήλων.»—Καὶ ὁ Εὐθύφρων: «Ἐμπορικὴ, εἰ οὕτως ἥδιόν σοι ὀνομάζειν.»

ΣΤ'.

Μένει νὰ τονισθοῦν καὶ μερικὰ ἄλλα σημεῖα, ὅπου ἐμφανίζεται ἡ ψευδοθηρσκευτικότης γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε στὸ «κατηγορῶ τοὺς χριστιανούς» καὶ πὸν εἶδαμε τί ζημιὰ ἔκαμε. Εἰδικώτερα, νὰ τονισθοῦν ἀκόμα μερικὰ σημεῖα:

α) Πρέπει νὰ πολεμηθῆ ἡ «περιδεῆς συνείδησις» πὸν πολλὰς φορὰς βασανίζει τὴ χριστιανικὴ ψυχὴ σὲ τέτοιον βαθμὸ, ὥστε νὰ καταντᾷ ἡ θηρσκευτικότης νὰ παρουσιάζεται σὰν ἐχθρὸς τῆς εἰρήνης τῆς ψυχῆς καὶ δημιουργὸς ἑνὸς ῥήγματος μέσα στὸν ἄνθρωπο. Δὲν χρειάζεται νὰ ἐπιμείνωμε στὸ σημεῖο αὐτὸ, γιὰτί πρέπει ν' ἀναγνωρισθῆ, ὅτι σὲ ὅλες τὶς χριστιανικὲς ὁμολογίες ἔχει ἀρχίσει νὰ γίνεται ἀρκετὴ ἐργασία ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρά. Κι' ἡ δικὴ μας Ἐκκλησία, ἀκόμα καὶ μὲ τοὺς «νηπιτικούς» τῆς ἔχει προσφέρει πολὺτιμες ὑπηρεσίες. Πρέπει στίς ἡμέρες μας ἡ σχετικὴ προσπάθεια νὰ τονωθῆ ἀκόμη περισσότερο.

β) Σχετικὸ εἶναι καὶ τὸ θέμα πὸν ἀφορᾷ τὴν ἐξυγίανσι τῆς ταπεινώσεως. Ἡ ταπεινώσις εἶναι κεντρικὴ ἀρετὴ γιὰ τὸν χριστιανὸ καὶ ἡ νόθευσις τῆς προκαλεῖ βασικὴ διατάραξι τῆς ψυχικῆς εἰρήνης. Ἀντὶ νὰ γίνωνται συνεχῆς αὐτοεξευτελισμοί, πὸν εἴτε εἶναι ὑποκριτικοὶ εἴτε ὀδηγοῦν, στὸ τέλος, σὲ μιὰν ἀνισορροπία, καλύτερα εἶναι, μὲ ἐπίγνωσι τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας μας νὰ ἔχωμε μιὰν ἀληθινὴν ταπεινώσι πού—ἕνα ἀπὸ τὰ γνησιώτερα γνωρίσματα τῆς εἶναι αὐτὸ—θὰ μᾶς ὀδηγῆ στὸ νὰ κρινόμε με ἐπιείκεια τοὺς ἄλλους. Τὴν γνήσια καὶ ἰσορροπημένη ταπεινώσι, πὸν ἀντὶ γιὰ αὐτοεξευτελισμοὺς μωροὺς καὶ ἀσυνεπεῖς, θὰ ὀδηγῆ στὸ νὰ ἀναγνωρίζωμε τὴν ἀξία καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἄλλων (ὅπου πραγματικὰ ὑπάρχει), στὸ νὰ ἐφαρμόζωμε τὸ ἀποστολικὸ παράγγελμα «τῆ τιμῆ ἀλλήλους προσηγούμενοι» (Ρωμ. ιβ' 16) καὶ τὸ παράγγελμα τοῦ Κυρίου νὰ εἴμαστε «πάντων διάκονοι» (Μάρκ. θ' 35). Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ γνήσια ταπεινώσις πὸν θὰ πρέπει νὰ πάρῃ τὴ θέσι τῆς ταπεινοσχημίας, πὸν τόσο πολὺ ξεγελάει τὸν χριστιανὸ καὶ τόσο ἀποκρουστικὴ ἐμφανίζεται στὴν κοινωνία.

γ) Πρέπει νὰ χωρισθῆ ἡ χριστιανικὴ πίστις ἀπὸ τὴν εὐπιστία τῆς μωρίας. Ὁ χριστιανὸς βλέπει πρὸς τὰ ἑπάνω ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀνειροπαρμένος, χιμαρικός. Τὸ ἀντίθετο. Εἶναι ὁ ρεαλιστὴς πού μὲ τὸν ρεαλισμό του αὐτὸν ἀνενίζει τὴν πραγματικότητα πρὸς πρόσωπο.

"Εἶσαι, ὁ χριστιανὸς ἀγαπᾷ ὅλο τὸν κόσμον ἀλλὰ δὲν νομίζει ὅτι ὅλος ὁ κόσμος εἶναι καλός. Ἡ ἀγάπη του δὲν στηρίζεται σὲ κανενὸς εἶδους αὐταπάτη. Ἀγαπᾷ τὸν κόσμο, μόλο πὺ ξέρει τὸ κακὸ πὺ εἶναι στὸν κόσμο. Ἔχει ἀγάπη σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἐμπιστοσύνη ὅμως μόνο σ' ἐκείνους πὺ εἶναι ἄξιοι ἐμπιστοσύνης. Ὁλότελα ξένη πρὸς τὸν Χριστιανισμό εἶναι ἡ «νηπιότης ταῖς φρεσίν» (πρὸβλ. Α' Κορ. ιδ' 20) καὶ ἡ βλακώδης εὐπιστία μερικῶν... ὕπερχριστιανῶν. Ἡ εὐπιστία πὺ ἐνῶ δείχνει στὸν ἄνθρωπο τυφλὴ ἐμπιστοσύνη πὺ μόνο γιὰ τὸν Θεὸ ταιριάζει, καταντᾷ στὸ τέλος νὰ γίνῃ βοήθεια στὸ κάθε εἶδους ἔγκλημα!

δ) Θὰ πρέπει νὰ προσθέσωμε κάτι γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ἔχη ὁ χριστιανισμὸς μας χάρι, ἄς τὸ πῶ ἔτσι, νὰ ἔχη ὁμορφιά, νὰ εἶναι γλυκειά, ἡπια, χαρωπὴ, πολιτισμένη ἢ ἐκ-

δήλωσις του στὴ ζωὴ. Ἡ πραότης, ἡ γλυκύτης, ἡ καλωσύνη, ἡ κατανόησις τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν. Τὸ χαμόγελο τῆς ἀγάπης. Τὸ ἀστείο ἀκόμη, καὶ τὸ παιχνίδι ἐκεῖ πὺ πρέπει. Καὶ ἡ ψυχαγωγία καὶ ἡ κοινωνικότης καὶ ἡ συμμετοχὴ μὲ τὸν χριστιανικὸ τρόπο, σὲ μιὰ εὐχάριστη συγκέντρωσι. Ὅλα αὐτὰ γλυκαίνουν τὴν χριστιανικὴ ἀρετὴ. Τῆς δίνουν διάρχεια καὶ μονιμότητα, τῆς δίνουν τὴ δύναμι νὰ μεταδίδεται στὴν ψυχὴ τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου. Τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου πὺ, πολλὲς φορὲς, ἂν δὲν δέχεται τὸ Εὐαγγέλιο, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ βλέπει μέσα σ' ἓνα ἀποκρουστικὸ κ' ἀπαίσιο περιτύλιγμα σκληρότητος, ὀλότελα ξένης πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου.

Πόσα καὶ πόσα τέτοια δὲν θάχαμε ἀκόμα νὰ προσθέσωμε! Ἄς σταθοῦμε ἐδῶ ὅμως! Κι' ἄς τελειώσωμε μὲ ἓνα ξένο γνωμικὸ, διατυπωμένον σάν προσευχὴ, πὺ τὰ συνοψίζει ὅλα:

—Θεέ μου, κάμε τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, καλοὺς. Καὶ στοὺς καλοὺς, κάμε ὁμορφὴ τὴν καλωσύνη τους!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

OXI SAN TA DENTRA!

Ριζώνουμε στὴ γῆ, βαθειὰ ριζώνουμε
Κι' ἀπὸ μικρούλια, τόσα δὰ παιδιά,
Δὲ μάθαμε ποτέ μας νὰ τὸ ξέροουμε
Πὺς ταξειδιάρικα εἴμαστε πουλιά!
Ριζώνουμε στὴ γῆ καὶ μᾶς ἀρέσει,
Ὅσο κι' ἂν ὅλα τῆς τὰ λέμε γιὰ πικρά,
Ὅμως δὲ θέλοουμε ποτέ καὶ νὰ τ' ἀνοιξοουμε
Τοῦ μισμοῦ μας τὰ λευκά μας τὰ πανιά.

Ριζώνουμε στὴ γῆ κι' ἄς εἶναι φέματα
Πὺς εἴμαστ' ἐδῶ κάτω γιὰ καιρὸ
Καὶ σάν τὰ δένδρα πὺς μποροῦμε νᾶχοουμε
Τῆς γῆς ἓνα κομμάτι μας καλὸ,
Καὶ σίγουρα νὰ ξέροουμε πὺς θᾶροη
Πότε χεμῶνας—ἀνοιξι μ' ἀνθ—
Κι' ὕστερα καλοκαίρι καὶ φθινόπωρο
Κι' ἡ μέρα ἢ ὠρισμένη γιὰ καρπὸ.

Αὐτὸ εἶναι κι' ἓνα ἀπ' τὰ κρυφὰ μας ὄνειρα,
Χιλιόχρονοι σάν τὴ βαλανιδιά!
Κλειστὰ νὰ μένον πάντα, δίχως χρῆσι,
Τοῦ μισμοῦ μας τὰ λευκά μας τὰ πανιά.
Κι' ὅμως, αὐτὴ εἶν' ἡ μόνη μας ἀλήθεια:
Ποτέ δὲ θὰ ριζώσωμε βαθειὰ
Κι' ἴσως καὶ τώρα νὰ φουξήξῃ τ' ἀγεράκι,
Ἐκεῖνο πὺ φουσᾷ μὲς' τὰ φτερά.

Καὶ φεύγουν τὰ φτερά—καὶ στὸν ὀρίζοντα
Τὰ βλέπεις μόνο μιὰ μικρὴ στιγμὴ
Κι' ὕστερα λές: Ποῦ πήγανε;
Μὰ τὰ φτερά,
στὸν ἴδιο πιά τὸν οὐρανὸ ἔχουν χαθῆ.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

EDWARD A. MILNE: Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΣΤΡΟΦΥΣΙΚΟΣ

Όπως ἀνηγγέλθη, ἀπέθανεν ἐν Δουβλίω τὴν 22αν Σεπτεμβρίου εἰς ἡλικίαν 54 ἐτῶν κατόπιν βραχείας ἀσθενείας ὁ διαπρεπὴς Ἄγγλος ἀστροφυσικὸς καὶ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης Ἐδουάρδος Α. Μίλν. Μὲ τὸν θάνατόν του ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὸ προσκίηνον τῆς ζωῆς ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῆς πλειάδος τῶν Βρεττανῶν πρωτοπόρων τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς σκέψεως καὶ ἐρεῦνης. Μετὰ τὸν Sir Arthur S. Eddington ὁ Sir James Jeans καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Edward A. Milne, παραδίδουν πλέον τὸ ὄνομά των εἰς τὴν ἱστορίαν ὄχι μόνον τῆς Βρετανικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Διεθνούς Ἐπιστήμης.

Θὰ ἦτο δύσκολον ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ἄρθρου νὰ δοθῇ ἔστω καὶ εἰς γενικὰς μόνον γραμμὰς περιλήψης τοῦ πολυσχιδοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Μίλν, τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ ἔρευναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀφίερωσε τὴν ζωὴν του, ἀφορῶσιν εἰς τὰ δυσκολώτατα τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης καὶ ἐκτείνονται ἐπὶ θεμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλαίκευσις θὰ ἀπῆτει μακρὰν προεισαγωγὴν. Ἐν τούτοις διὰ νὰ δοθῇ ἔστω καὶ μὲ ἀδράς μόνον γραμμὰς ἡ σκιαγραφία τῆς ἐκλιπούσης μεγαλοφυΐας θὰ ἤρκει νὰ ἀναφερθῇ ὅτι ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐξῆς ὁ Μίλν τροφοδοτεῖ συνεχῶς μὲ σπουδαιότατα ἄρθρα ἐπὶ φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ζητημάτων τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν τῆς ὑψηλίου. Τὰ Proceedings τῆς Royal Society (τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου), τὰ Monthly Notices τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑταιρίας, τὸ περιοδικὸν Nature κ.ἄ. φιλοξενοῦν ταχτικώτατα πρωτοτύπους ἐργασίας τοῦ Μίλν ἐπὶ διαφόρων ἀστρονομικῶν προβλημάτων.

Ὁ Μίλν κατέγινεν εἰδικῶς εἰς τὰ περὶ τῆς φυσικῆς συστάσεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ἠσχολήθη μὲ τοὺς τρόπους δημιουργίας ἰσορροπίας ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῶν ἀπλανῶν, τῶν καινοφανῶν ἀστέρων καὶ

τῶν πλανητοειδῶν νεφελοειδῶν, ἐσπούδασε τὰς συνθήκας ἰονισμοῦ ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρᾶς τῶν ἀστέρων, ἠρεῦνησε τὰ τῆς διανομῆς τῆς ὕλης ἐν τῷ χώρῳ καὶ προήγαγε τὴν μελέτην ἐπὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Σύμπαν-

τος. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο κατώρθωσε νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἐδδινγκτον, ὑποστηρικτοῦ τῆς λεγομένης «βραχείας κλίμακος χρόνου», μετὰ τῆς θεωρίας τοῦ Τζήνς, ὁπαδοῦ τῆς «μακρᾶς κλίμακος χρόνου». Σπουδαιότατη ἐπίσης ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τοῦ Μίλν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τοῦ προβλήματος τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀστρικής ὕλης, καθὼς καὶ ἡ θεωρία, τὴν ὁποίαν προέτεινε πρὸς ἐξηγήσιν τῶν παρατηρουμένων ταχυτήτων ἀπομακρύνσεως τῶν σπειροειδῶν νεφελοειδῶν ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου Γαλαξίου καὶ ἀπ' ἀλλήλων.

Ὁ Μίλν θεωρεῖ σμῆνος μορίων τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἐπὶ τροχιῶν εὐθύγραμμων ὁμαλῶς καὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς συγκρούσεις ἢ ἄλλας ἀλληλεπιδράσεις. Ὑποθέσωμεν ὅτι

άρχικώς τὰ μόρια ταῦτα περιέχονται ἐντὸς σφαιρας ὠρισμένης ἀκτίνος. Ἐξακολουθοῦσης τῆς κινήσεως, τὰ ταχύτερον κινούμενα μόρια ἔξερχόμενα τῆς σφαιρας θὰ ὑπερβοῦν τὰ βραδέως κινούμενα, θὰ φθάσουν τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον σημεῖον τῆς ἀφειρησίας τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαιρας καὶ θὰ προχωρήσουν ἔξω αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς ὅλα τὰ ταχέως κινούμενα μόρια θὰ ἔχουν ἐν γένει κίνησιν πρὸς τὰ ἔξω τῆς σφαιρας. Βραδύτερον θὰ εὐρεθῆ ὅτι αἱ ταχύτερες τῶν μοριῶν θὰ ἐλαττοῦνται καθ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὸ κέντρον τῆς σφαιρας. Τὸ σηῖνος τῶν μοριῶν αὐτῶν τοῦ Μίλν ὁμοιάζει πάρα πολὺ πρὸς τὸ σηῖνος τῶν ἐξωγαλαξιακῶν νεφελειδῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπομακρύνονται ἀφ' ἡμῶν μετὰ ταχύτητος τοιαύτης, ὥστε αἱ σημεριναὶ τῶν ἀποστάσεις νὰ ἔχουν διπλασιασθῆ ἐντὸς 1.300 ἐκατομμυρίων ἐτῶν.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Μίλν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν νεφελειδῶν συντελεῖται ἐντὸς κοινοῦ τριδιαστάτου χώρου καὶ οὐχὶ ἐντὸς καμπύλου χώρου, ὡς παραδέχονται ὁ Einstein καὶ ὁ Lemaître. Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ἂν καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου (World-picture), ὡς φαντάζεται αὐτὴν ὁ Μίλν, φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως οὐσιωδῶς διάφορος τῆς διδομένης ὑπὸ τῶν Einstein καὶ Lemaître, ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ τῶν δύο εἰκόνων σχέσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μερκάτορος ἢ καθ' οἰονδήποτε ἄλλο σύστημα προβολῆς.

Ὁ Μίλν, ὡς ἰσχυρίζεται, ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς θεωρίας του νὰ δώσῃ ὀριστικὰς ἀπαντήσεις εἰς διάφορα ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ἀπαντήσεις τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος εἶναι ἀμφίβολοι. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) Διαστέλλεται ἢ δὲν διαστέλλεται τὸ Σύμπαν;

β) Τὸ Σύμπαν εἶναι ἄπειρον ἢ πεπερασμένον;

γ) Ὁ ἐν τῷ Σίμπαντι ἀριθμὸς ὕλικῶν μοριῶν εἶναι πεπερασμένος ἢ ἄπειρος;

δ) Ὁ χώρος τοῦ Σίμπαντος εἶναι καμπύλος ἢ ὄχι;

ε) Ἡ ἥλικία τοῦ Σίμπαντος εἶναι πεπε-

ρασμένη ἢ ἄπειρος;

στ) Τὸ Σύμπαν εἶναι ὁμοιογενὲς ἢ ὄχι;

Κατὰ τὸν Μίλν αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἐκλέξωμεν τὸ κατάλληλον μέτρον τοῦ χρόνου, πράγμα ποῦ ἀποτελεῖ ἐντελῶς αὐθαίρετον ἐκ μέρους ἡμῶν ἐκλογὴν.

Τὸ σπουδαιότερον συμπέρασμα τῆς ἀνωτέρω θεωρίας τοῦ Μίλν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δι' αὐτῆς, ὁ ἐκλιπὼν σοφός, ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι ἐρμηνείας τοῦ φαινομένου τῆς διαστολῆς τοῦ Σίμπαντος καὶ ὅτι χρειάζεται μεγάλη ἐπιφυλακτικότης ὅταν πρόκειται νὰ χαρακτηρισθῆ ἰδιαιτέρως προτεινομένη ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου ὡς «ἡ ἀληθής».

Πλὴν πολυαριθμῶν ἄρθρων, μονογραφιῶν, πρωτοτύπων πραγματειῶν καὶ ἄλλων ὑπομνημάτων, ὁ Μίλν διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς διάφορων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων. Οὕτω λ.χ. ὡς συνεργάτης τοῦ πολυτόμου ἔργου Handbuch der Astrophysik συνέγραψε τὰ κεφάλαια περὶ «θερμοδυναμικῆς τῶν ἀπλανῶν» καὶ περὶ «τῆς θεωρίας τῶν ἀναπαλλομένων ἀστέρων».

Βαρυσήμαντον εἶναι τὸ κατὰ τὸ 1935 ἐκδοθὲν ἐν Ὁξφόρδῃ ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Relativity, Gravitation and World Structures», κλασσικῆς δὲ ἀξίας τὸ κατὰ τὸ 1949 κυκλοφορήσαν σύγγραμμά του «Kinematical Relativity».

Ὁ Ἐδουάρδος Α. Μίλν ἐχορημάτισε μέλος τῆς Royal Society, τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐταιρίας, τῆς Βασιλικῆς Μετεωρολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Διεθνοῦς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως, τῆς Βρεττανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως καὶ διάφορων ἄλλων ἐπιστημονικῶν σωματείων. Εἰς ἀναγνώρισιν τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερε διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς Ἐπιστήμης, ἐτιμήθη κατὰ καιροὺς διὰ διάφορων παρασῆμων καὶ μεταλλίων.

Ἄξιον ἰδιαίτερως μνεῖας εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὅσον βαθὺς ἐπιστήμων ἦτο ὁ Μίλν, τόσον βαθέως ἦτο ἐρριζωμένη ἐν αὐτῷ καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις, τὴν ὁποίαν ἀνεπιφυλάκτως διεκήρυττεν ὡς αἰσῆς τῷ ἐδίδοτο εὐκαιρία. Ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας μετὰ συγκινήσεως ἐνθυμεῖται τὸ ζῶηρόν ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐξεδήλωσε

πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκλιπὼν σοφὸς διὰ τὴν παρα-
ηρουμένην ἐσχάτως ἐν Ἑλλάδι ἀξιόλογον
χριστιανικὴν κίνησιν μεταξὺ τῶν ἐπιστημό-
νων καὶ τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασε,
διότι ἐπειγόμενος τότε νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς
Ζυρίχην διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ ἐκεῖ
συνελθὼν κατ' Αὐγούστου 1948 Διεθνὲς
Ἀστρονομικὸν Συνέδριον, δὲν εἶχε τὸν ἀ-
παιτούμενον χρόνον ὅπως διεξέλθῃ τὸ πρὸς
αὐτὸν ἀποσταλὲν ἀντίτυπον τοῦ δημοσιεύ-
ματος τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπι-
στημόνων» τῆς Ἑλλάδος «Towards a
Christian Civilization».

Τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ καθηγητοῦ
Μίλν ἐλύπησε εἰλικρινῶς πάντας ὅσοι τὸν
εἶχον γνωρίσει ἐκ τοῦ πλησίον. Ἡ λεπτό-
της τῶν τρόπων καὶ ἡ λεπτὴ φυσιογνωμία

του ἀπεικόνιζον τὴν λεπτότητα τῆς ψυχῆς
του. Ἦτο μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ πράγμα-
τι γίγας τὸ πνεῦμα. Προσηγὴς πάντοτε
καὶ εὐπροσήγορος, ἐγνώριζεν, ὡς πραγμα-
τικὸς σοφός, πῶς νὰ συγκαλύπτῃ τὴν με-
γαλοφυΐαν του μετὰ τὴν παιδικὴν ἀφέλειαν
καὶ τὴν ἀπροσποίητον μετριοφροσύνην του.
Ὅπως διὰ τῆς καλωσύνης του εἶχε κερ-
δίσει τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν
φίλων καὶ τῶν συναδέλφων του, οὕτω καὶ
διὰ τοῦ μνημιώδους ἐπιστημονικοῦ ἔργου
του ἐξησφάλισεν ὁ Μίλν τὴν ἀθανασίαν
εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας τῆς συγχρό-
νου Ἐπιστήμης.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Μιά φορά κι' ἓνα καιρό,
ἔγειρε στῆς γλῶσς τὸ μαλακὸ
τὸ χαλί
κι' ἀποκοιμήθη,
τὸ ξανθὸ τ' ἀγόρι.

Κι' ἦρθαν στ' ὄνειρό του
μύρια θάματα
καὶ πλήθια
παραμύθια:
Φλῶροι, σπῖνοι, σκορδιαλοί·
κι' αὐγινὲς χαρὲς σαλπίζαν
χίλιοι βασιληάδες πετεινοί.

Κι' ὡς γλυκὰ-γλυκὰ κοιμώταν
ἄγγελος—μὲ κατάσπρα φτερά—
πλαῖ στὸν ὕπνο του
φρουρὸς
στεκόταν.

Ψυχὴ φτωχὴ—φτωχοῦλα πονεμένη.
Τί τὴν θέλεις τόση πείρα καὶ σοφία;
Τὰ φτερά τὰ παρδαλὰ
καὶ τὰ λοφία·
καὶ τὸ ξίφος σου αὐτὸ τ' ἀστραφτερό;
Δράκοι,
λάμιες
καὶ τελώνια
δὲ λυγοῦν
μὲ τέτοια ὄπλα
δὲν κερδίζουν τὸ ἀθάνατο νερό.

Ψυχὴ φτωχὴ—φτωχοῦλα μαραμμένη,
μέσ' τὴ νεκρὴ τὴν πολιτεία τῆς φθορᾶς
χρόνων
κι' αἰώνων
μαρασμοὶ καὶ βάρη σ' ἔχουν πατημένη,
φτωχὴ ψυχὴ·
Ἔλα:

Θᾶν' ἡ ἐπιστροφή σου
στὴν καλὴ σου
γλῶη
κεῖ,
τῶν ἔξιη σου χρονῶν,
ᾧρα λαμπρὴ,
χρυσῆ θριάμβου ᾧρα.
Ἐκεῖ σὲ καρτεροῦν ὅλα τ' ἀπλᾶ,
—τ' ἀπλᾶ κι' ᾧραῖα—παιδικὰ σου δῶρα.
Τὰ θάματα,
τὰ δειλινὰ τὰ μελιχρὰ
καὶ τ' ἀργυροχαράματα,
τὸ γαληνὸ χαροῦμέν' ὄνειρό σου.

Κι' ἔνας προστάτης ἄγγελος,
μὲ κατάσπρα φτερά,
Ξανά,
σὰν τότε,
θὰ φρουρεῖ
τὸ πιὸ γλυκὸ χαμόγελό σου.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Ε. Α. ΜΙΛΝΕ: Ο ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Όταν κανείς επιχειρήσῃ νὰ παρουσιάσῃ εἰς συντόμους μάλιστα γραμμιάς, τὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν μιᾶς ἐπιστημονικῆς προσωπικότητος, ὅλα τὰ καθήγητοῦ Milne, εἶναι ἔκ προτέρου εὐκολον ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καθόλου εὐκολον καὶ ἡ παρουσιασθησομένη εἰκὼν θὰ ὑπολείπεται κατὰ πολὺ τῆς πραγματικῆς. Διότι ἐν τῇ προσωπίῳ αὐτοῦ ἔχομεν ἐπὶ πλέον, τὸν ἐπιστήμονα καὶ ἐρευνητὴν, πού ἡσχολήθη μὲ τὴν ἔρευναν τῶν μεγάλων ἐκείνων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἐπὶ 30ετίαν ὅλην ἦσαν δι' αὐτὸν ἀντικείμενον μαθηματικῶν, φυσικῶν, ἀστρονομικῶν, φιλοσοφικῶν, μεταφυσικῶν μελετῶν καὶ ἐκζητήσεων.

Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει τὸν καθηγῆτὴν Milne εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό—ὅπως καὶ εἰς κάθε θέμα μὲ τὸ ὅποιον εἰδικῶς ἡσχολήθη—εἶναι τοῦτο: "Ὅτι ἔδωκεν ἐξ ἀρχῆς μίαν σαφῆ, κατὰ τὸ δυνατόν ἀπλήν, καὶ πλήρη εἰκόνα τοῦ κόσμου (World-picture), τοῦ κόσμου τῶν ἑκατομμυρίων τῶν γαλαξιδῶν (ἕκαστος τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖται ἀπὸ δισεκατομμύρια ἀπλανεῖς ἀστέρας), καὶ μαζί μὲ τὴν εἰκόνα αὐτήν, παρουσίασεν ἕνα χάρτην τοῦ κόσμου (World-map), εἰς τὸν ὅποιον ἀπεικονίζεται, ὡς εἴπωμεν ἀντικειμενικῶς, ἡ μορφή τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμπαντος. Καὶ γύρω ἀπὸ τὴν παράστασιν αὐτήν, τὴν ὅποιαν περιέγραψε καὶ καταχώρησε μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰδικῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος—τὴν κοσμολογίαν τῆς γενικῆς σχετικότητος τὴν ἀπορρίπτει—ἐστράφη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν περισσότερων ἐρευνητῶν πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ συναφῆ θέματα, ἢ διὰ νὰ συμφωνήσουν μαζί του ἢ καὶ διὰ νὰ συζητήσουν τὰς ἀντιρρήσεις των καὶ τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις των. Οὗτος θεωρεῖ τοὺς γαλαξίας ὡς σημεῖα ἐγκατεσπαρμένα μέσα εἰς τὸν χῶρον, εἰς διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, κινουμένους μὲ διαφόρους ἕκαστος ταχύτητας, ἐπιχειρεῖ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικὴν εἰκόνα πού παρουσιάζει τὸ σύμπαν. Στηρίζεται ἐ-

πάνω εἰς τὰ μαθηματικά, ἀλλά, τονίζει, ὅτι τὸ τελικὸν ἐνδιαφέρον τῶν συμπερασμάτων «εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πού θὰ ἔχουν ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμπαντος».

Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ σύμπαντος; Πῶς ἔγινε τοῦτο, ποῖα ἡ σημερινή του μορφή καὶ πρὸς ποῦ κατατείνει; Ἐρωτήματα ἀσφαλῶς δύσκολα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι οὔτε εὐκολος, οὔτε καὶ ἀπὸ ὅλους ἀμέσως, καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεων, παραδεκτὴ. Καὶ ἡ ἀπάντησις ἢ ὅποια πρόκειται νὰ δοθῇ, εἶναι πρόβλημα τῆς μεταφυσικῆς, τονίζει. Ὁ Milne θεωρεῖ τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης κινήσεως τῶν ὀλικῶν σωμάτων ἐν τῇ χώρῳ ὡς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, ὅποτε ἔχομεν τὴν φυσικὴν μηδενικὴν τιμὴν τοῦ χρόνου (nature time zero). Κάθε γεγονός, ἐπομένως, πού παρατηροῦμεν, κάθε ἐν γένει πείρα ἀνθρωπίνῃ, ἀρχεται ἀφ' ἧς ὁ χρόνος ἔπαυσε νὰ ἔχη τὴν τιμὴν μηδέν. Δὲν ἴμμορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἐμπειρία κατὰ τὴν «στιγμὴν» τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, πολὺ δὲ περισσότερον πρὸ αὐτῆς. Διότι «τότε» οὔτε «γεγονότα», οὔτε «πράξεις» ἐλάμβανον χώραν.

Τίθεται ὁμως, εὐθὺς ἀμέσως τὸ ἐρώτημα, ἀν ὁ χῶρος εἶναι ἀπειρος ἢ ὄχι. Βεβαίως, παρατηρεῖ ὁ Milne, ὁ ἀπειρος χῶρος εἶναι εἰς κοινὴν χρῆσιν ἀπὸ τοὺς μαθηματικούς καὶ κυρίως ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν γεωμετρίαν. Ἀλλ' ὁ χῶρος τὸν ὅποιον πρέπει νὰ διερευνήσωμεν εἶναι ὁ χῶρος τῆς φυσικῆς. «Ἡ φυσικὴ, λέγει, πού ἀπαιτεῖ ἐξηγημένους ἀπαντήσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῆς, πρέπει νὰ θέσῃ τὸ ἐρώτημα: δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὀλικὰ ἀντικείμενα εἰς αὐθαιρέτως μεγάλας ἀποστάσεις; Αὐτὰ εἶναι ἡ μόνη σημασία, δηλαδή τὸ μόνον οὐσιαστικὸν περιεχόμενον, τὸ ὅποιον ἴμμορεῖ νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἐρώτησιν: εἶναι ὁ χῶρος ἀπειρος; Ἡ ἀπάντησις μας εἶναι: ὄχι!» Ὁ χῶρος, κατ' αὐτὸν, εἶναι σφαιρικός, οἱ γαλαξία-σημεῖα ἀπομακρύνονται ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τὸν παρατηρητὴν, μὲ διαρκῶς αὐ-

ξανόμενα ταχύτητας και τὰ όρια τής επιφανείας του τοιούτου «κόσμου», τής κινηματικής δηλαδή παραστάσεως του σύμπαντος, είναι άπρόσιτα εις ήμάς. Διαιτι συμβαίνει αυτό; Διότι, οί γαλαξίαι άπομακρύνονται άφ' ήμϊν και έπομένως δι' έκαστον παρατηρητήν που εύρίσκειται έντός του κόσμου, ύπάρχει ένα μέτωπον που κινείται προς τὰ έξω, με την ταχύτητα του φωτός και τὸ μέτωπον αυτό παριστά τὰ όρια του προσιτού εις τās αισθήσεις μας κόσμου. Αυτό, ούτε να τὸ φθάσωμεν δυνάμεθα, ούτε και να τὸ υπερβώμεν.

Και τί «ύπάρχει» πέραν τῶν παρατηρουμένων αντικειμένων; έρωτᾷ ο σκεπτόμενος άνθρωπος. «Τούτο, γράφει, είναι έρώτημα χωρίς περιεχόμενον και ο άναγνώστης είναι τελείως έλεύθερος να φαντασθῆ τοιούτον χῶρον, χῶρον με έκτεταμένον κενόν, και έάν θέλῃ, ἄς κατοικήσῃ εις αυτόν». Ακόμη, λέγει, είναι κάτω τὸ νόθον, ο παρατηρητής να φαντασθῆ τὸν έαυτόν του θεώμενον εκ τῶν έξωθεν τὸ σύστημα του κόσμου. Και ή υπόθεσις ότι ήμπορούμεν να κάμωμεν σοβαράς προτάσεις περι τὸ πῶς έμφανίζεται έξωτερικῶς τὸ σύμπαν, ένῶ ήμεις εύρισκόμεθα έντός του συστήματος, «δέν είναι μόνον γελοία ή άσεβής, άλλ' άφ' έαυτῆς αντίφατική».

Αλλ' εις τὸ περί δημιουργίας κεφάλαιον του έργου του «Relativity, Gravitation and World-Structure», παρουσιάζεται ή πλήρης κοσμοθεωρία του Milne και αἱ ἄξιαι ιδιαιτέρας προσοχῆς άπόψεις του επί ζητημάτων τὰ όποια, εϋθύς εξ αρχῆς, δέν φαίνονται να έχουν ἄμεσον σχέσηιν με τὸ φυσικομαθηματικόν περιεχόμενον του βιβλίου τούτου. Η παρακολούθησις όμως τῶν εκτιθεμένων ιδεῶν δημιουργεῖ βαθυτέρας και περισσότερον σοβαράς σχέψεις εις τὸν άναγνώστην.

«Τὸ να υποθέσωμεν, γράφει, ότι ένα υλικόν αντικείμενον ήμπορεῖ να δημιουργηθῆ από την έμπειρίαν μας, είναι αντίθετον προς πάσαν παρατήρησιν. Τὸ να εἴπωμεν ότι ένα σωματίον ή φωτεινόν αντικείμενον έμφανίζεται αἰφνιδίως εις τὸ οπτικόν πεδίον, ένῶ προηγουμένως ήτο άπαρατήρητον εις όποιοδήποτε τηλεσκόπιον, ισοδυναμεῖ με τὸ να εἴπωμεν ότι τὸ έδημιούργησεν ή πεί-

ρα μας. Διότι, εάν τὸ αντικείμενον αυτό υπήρχε προηγουμένως, διαιτι τότε δέν παρατηρήθη ή δέν ήτο παρατηρήσιμον; Τοιούτοτρόπως, τὰ συστήματα που παρουσιάζει ή αρχή τής σχετικότητος, οδηγούν εις την αντίληψιν ότι δυνάμεθα να καταπτεύσωμεν (watch) τὸ γεγονός τής δημιουργίας». Αλλά «κατά την γνώμην μου, όφείλομεν όμοφώνως να άπορρίψωμεν τὰ συστήματα τής κοσμογονίας που προτείνει ή θεωρία τής σχετικότητος, διότι παραβιάζουν τὸ θεμελιῶδες γεγονός τής πείρας, ότι τὸ υλικόν δέν δημιουργεῖται από την έμπειρίαν μας». Κατά την «στιγμῆν» τής δημιουργίας και «πρὸς» αὐτῆς, δέν υπήρχε παρατηρητής διὰ να κάμῃ οίανδήποτε παρατήρησιν. «Η τότε κατάστασις ήτο «πρό-έμπειρική», διὰ να επινοήσωμεν μίαν λέξιν.... Αὐτῆ ή δημιουργία είναι μία «έκτακτος ένέργεια υπέρ-λογική» («ultimate irrationality») διὰ να χρησιμοποιήσωμεν την φράσιν του Whitehead. Έκει εις τὸ γεγονός αυτό, προσθέτει ο Milne, εάν θέλωμεν, δυνάμεθα να εξιχνιάσωμεν τὸν δάκτυλον του Θεου εις την θείαν πράξιν τής δημιουργίας. Αλλ' αυτό δέν υπόκειται εις την έμπειρίαν του ανθρώπου».

Τὸ σύμπαν εξ άλλου, ως σύνολον λαμβανόμενον, δέν είναι πράγμα που παρέρχεται. «Η δημιουργία ἄπαξ και έγένητο, εξακολουθεῖ πάντοτε να ύπάρχῃ. Τὸ θαύμα τής δημιουργίας, τὸ μοναδικόν γεγονός τής κλήσεως εις την ύπαρξιν τῶν πραγμάτων που περιγράφονται, δέν επαναλαμβάνεται αυτό καθ' έαυτό». Οί άνθρωποι παρέρχονται και δέν πρέπει, επ' οϋδενί λόγῳ, να υποθέσωμεν ότι γίνεται ανακύκλησις εν τῷ κόσμῳ. Τὸ ρεϋμα του μεγάλου κύματος τής ζωῆς προχωρεῖ προς μίαν κατεϋθύνσιν. Και εις περαιτέρω ανάπτυξιν τῶν άπόψεών του ο Milne, τονίζει τὰ ακόλουθα: «Η άποψις περί του σύμπαντος την όποίαν υποστηρίζω, δέν είναι μία άποψις παράλογος. Τὸ σύστημα προς τὸ όποιον συγκρίνω τὸ σύμπαν είναι ένα κατανοητόν σύστημα. Δέν περιέχει έξω τής λογικῆς πράγματα, εκτός τής μιᾶς υπερτάτης υπέρ-λογικότητος τής δημιουργίας—υπερλογικότητος (Supreme irrationality) πράγματι, από τής άπόψεως τής φυσικῆς, ένῶ εξ αντιθέτου μη δυναμένης να

έπιβληθή μεταφυσικώς... Έάν μου ζητήση κανείς να περιγράψω το σύμπαν, άνεξαρτήτως οίουδήποτε παρατηρητοῦ, θά τοῦ ἀπαντήσω ὅτι αὐτό πού ζητεῖ εἶναι ἀσεβές. Τό να διανοιηθῆ κανείς ἕνα τοιοῦτον ζήτημα εἶναι ὡσανύ να φαντασθῆ ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον να σφετερισθῆ τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ». Δέν προχωρεῖ ὅμως περισσότερο ὁ σοφὸς ἔρευνητής τοῦ σύμπαντος, διότι γνωρίζει καλῶς τὰ ὅρια φυσικῆς καὶ μεταφυσικῆς. Έάν κάμωμεν ἕνα βῆμα ἐπὶ πλέον, λέγει, καὶ δεχθῶμεν οἰωνδήποτε ἄλλην ἄποψιν, εἶναι ὡσανύ να προσθέτωμεν τὸν Θεὸν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ κόσμου τὴν ὅποιαν ἡμεῖς σχηματίζομεν.

«Ἄλλ' ἢ δημιουργία, γράφει, ἀπαιτεῖ μίαν Πρώτην Αἰτίαν... Ἐμπορεῖ κανείς, ἔάν θέλῃ, να λέγῃ ὅτι εὖρομεν τὸν Θεὸν εἰς τὸ σύμπαν. Διότι τὸ σύμπαν φαίνεται να εἶναι μία τελεία ἔκφρασις ἐκείνων τῶν ιδιοτήτων, πού εἶναι ἔξω χώρου καὶ χρόνου, καὶ τὰς ὁποίας ἀρυσκόμεθα να συνδέωμεν με τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ». Ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος δέν εὐρίσκεται, οὔτε ἐν χώρῳ, οὔτε ἐν χρόνῳ, εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ ὑπεράνω τῶν καταστάσεων αὐτῶν. Τὸ γεγονός τῆς δημιουργίας τοποθετεῖται πρὸ τῆς ἐμπειρίας οἰουδήποτε ἀτόμου. Ὁ Milne, δέν δέχεται τὴν ὑπαρξιν θεμελιώδους ὄντοτος, πού ὀνομάζομεν «χῶρον» καὶ ἢ ὅποια ὑπάρχει αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὸν «χρόνον». Αἱ ἔννοιαι αὐταὶ εἶναι παράγωγα τῆς δημιουργίας, ἐνῶ ὁ Δημιουργὸς δέν περιορίζεται οὔτε ἀπὸ τὸν χρόνον οὔτε ἀπὸ τὸν χῶρον. Κάθε ἄλλη ἄποψις ἢ ἔνστασις περὶ τῆς πρὸ τῆς δημιουργίας καταστάσεως, σπερεῖται πάσης οὐσιώδους σημασίας καὶ πρέπει να ἀπορριφθῆ.

Τέλος ὁ καθηγητής Milne κλείει τὸ περὶ «δημιουργίας καὶ θεότητος» μέρος τοῦ μνημονευθέντος ἔργου διὰ τῆς ἀκολούθου βαρυστημάντου ἔμλογίας του: «Ἡ ἰδικὴ μου συμβολὴ ἔνταῦθα ἤθελεν ἀπλῶς να παρουσιάσῃ ὅτι ἡ ἀνάλυσίς μας περὶ τοῦ σύμπαντος, ἂν καὶ διδῇ ἀπάντησιν,—μίαν ὑποκειμενικὴν ἀπάντησιν—εἰς τὰς ἐρωτήσεις: «πῶς», «πού», «πότε», δέν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν εἰς τὸ «διατί». Δέν γνωρίζω ἔάν ἔχωμεν τὴν ἀδειαν να ἐρωτήσωμεν, «διατί

ἔγινε τὸ σύμπαν;» Ἄλλ' ἐκεῖνος πού αἰσθάνεται ὅτι ἐπιτρέπεται να τίθεται ἢ ἐρώτησις αὐτῆ, ἡμπορεῖ νομίμως να ἀπαντήσῃ εἰς τὸ «διατί», θέτων τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ φυσικός, καὶ ὁ κοσμολόγος χρειάζονται τὸν Θεόν, διὰ να τὸν θέσουν ὡς δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ἐνῶ εἰς τὸν βιολόγον ὁ κόσμος παρουσιάζεται ὡς γενόμενος ἐπὶ τῆ βάσει θεοῦ σχεδίου. Διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅμως, πού εἶναι πολὺ περισσότερο ἢ βιολόγος ἢ κοσμολόγος, τὸν ἄνθρωπον τὸν προικισμένον με νοῦν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν, ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὅποιον χρειάζεται πάντοτε εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς του. Ἐξ ἄλλου ἢ θεωρητικὴ κοσμολογία εἶναι ἢ ἀφετηρία διὰ βαθυτέρας φιλοσοφικῆς ἐρεύνας».

Ἴσως ὅμως ἔλθῃ εἰς τὴν σκέψιν τοῦ ἀναγνώστου ὅτι ὁ Milne ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὸ πεδίου τῆς θετικῆς ἐπιστήμης καὶ δέν θά ἔπρεπεν εἰς ἕνα τοιοῦτον ἔργον, ὅποιον τὸ ἔργον του: «Σχετικότης, βαρύτης καὶ πλοκὴ τοῦ κόσμου» να θίγῃ τόσο βαθέως φιλοσοφικὰ καὶ μεταφυσικὰ ζητήματα. Ὁ Μέσος ὅμως οὗτος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός, ἔχει μόνον διατυπώνει με ἀντικειμενικότητα καὶ παρρησίαν τὰς ἀτομικὰς του πεποιθήσεις, ἀλλὰ κάμνει καὶ κάτι ἄλλο. Ἀπαντᾷ ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὰς τυχόν ἀντιρρήσεις τοῦ ἀναγνώστου καὶ τελειώνει τὸ ἔβλον κεφάλαιον περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου διὰ τῆς ἀκολούθου δηλώσεώς του: «Αἱ ἀπόψεις αὐτὰ ἴσως φανοῦν εἰς μερικὸς ἔξω τῆς θέσεως ἐνὸς ἔργου καθαρῶς μαθηματικοῦ, τοῦ ὅποιου τὰ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν θέματα ἐξάγονται ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν. Ἄλλ' ἢ παράλειψις τῶν θέσεων, τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀπαντήσεων, πού παρουσιάζονται εἰς τὴν μαθηματικὴν ἀνάπτυξιν, θά ἦτο ὀπισθοχώρησις ἐνώπιον σοβαροῦ ζητήματος. Γνωρίζω καλὰ τὸν κίνδυνον πού ἔχει ἢ ἀνάμειξις εἰς θεολογικὰ θέματα. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι εἶναι παραδεκτὴ ἢ ἔκθεσις τῶν ἀτομικῶν συμπερασμάτων ἐνὸς ἐπιστήμονος». Τηρῶν δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἀπήντησε προθύμως εἰς τὴν γνωστὴν «Δήλωσιν» τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων διὰ να ἐκφράσῃ τὴν πλήρη συμφωνίαν του εἰς τὸ ὅτι «δέν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ὅποιον να εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν

I feel with the agonies of the Declaration that there is nothing in science that is incompatible with the Christian faith, and that the foundations of our civilization are formed by Christian values. In particular the study of the astronomical universe and that branch of it which is called cosmology is compatible with the view, indeed almost leads to the view, that the universe is a created system, created in time, a system whose creation marks the beginning of time - as we know it in the ^{consciousness} ^{of individuals} ^{in the} ^{beginning} of time. We can rightly identify the Creator of the astronomical universe with the Almighty God of the Christian witness. All peoples, of all lands and of all theologians views can unite in worship of the Divine Ruler of the World.

The man of science cannot claim that his studies embrace the whole activity of existence. There are real things as scientific values, there are also values - art and ethics. The man of science can recognize these without sacrificing any of his scientific values; indeed the these values of the good, the true and the beautiful corresponds to ethics, science and art. The only synthesis of these three of which we are aware is that provided by the Christian faith, with its catholic doctrine of Godhood sharing in Manhood. The brotherhood of man only takes on a meaning in the light of the Fatherhood of God, and these two realities we can express in terms of God the God of Peace and God the Creator. Philosophy of the crown of reversal; and only in the light of an essentially Christian philosophy can there appear to us to be hope for the progress of civilization.

E. A. Milne.

Oxford,
20 Sept 1947

χριστιανικήν πίστιν, ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ πολιτικαίου μας σχηματίζονται ἐκ χριστιανικῶν ἀξιών, ὅτι ἡ δημιουργία προϋποθέτει Δημιουργόν καὶ ὅτι δυνάμεθα, ὀρθῶς, νὰ ταυτίσωμεν τὸν Δημιουργόν τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμπαντος πρὸς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας» (*).

(*) Ἡ ἀπάντησις αὕτη παρατίθεται φωτοτυπημένη εἰς τὴν σελίδα 493 τὸ δὲ κείμενον ἐν μεταφράσει ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

«Φρονῶ, ὅπως καὶ οἱ ὑπογράψαντες τὴν Δήλωσιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, καὶ ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ μας σχηματίζονται ἐκ χριστιανικῶν ἀξιών. Ἰδιαιτέρως ἡ μελέτη τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμπαντος καὶ ὁ κλάδος ὅστις ὀνομάζεται κοσμολογία, συμβιβάζεται μετὰ τὴν ἀποψιν, ἢ μάλλον σχεδὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀποψιν, ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι σύστημα δημιουργηθὲν ἐν χρόνῳ, σύστημα τοῦ ὁποῖου ἡ δημιουργία σημειῶναι τὴν ἀφετηρίαν τοῦ χρόνου, ὅπως τὰ ἄτομα τὸν ἀντιλαμβάνονται. Ἡ δημιουργία προϋποθέτει Δημιουργόν. Δυνάμεθα ὀρθῶς, νὰ ταυτίσωμεν τὸν Δημιουργόν τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμπαντος πρὸς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας. Ὅλοι οἱ λαοὶ ὄλων τῶν χωρῶν καὶ ὄλων τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων δύνανται νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ Ἄρχοντος τοῦ κόσμου.

Ὁ ἐπιστήμων δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι αἱ μελέται του περιλαμβάνουν ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ὑπάρξεως. Ὑπάρχει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ἐπιστημονικὰς ἀξίας. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἀξίαι εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἠθικὴν. Ὁ ἐπιστήμων δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ ταύτας χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὐδεμίαν ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀξιών. Πράγματι αἱ τρεῖς ἀξίαι, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ὠραίου, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἠθικὴν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην. Ἡ μόνη γνωστὴ εἰς ἡμᾶς σύνθεσις τῶν τριῶν τούτων παραγόντων εἶναι ἐκείνη ἣτις παρέχεται ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μετὰ τὴν ὑπέροχον διδασκαλίαν περὶ τῆς θεότητος, ὡς μετεχούσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ ἀδελφότης τῶν ἀνθρώπων ἀποκτᾷ σημασίαν μόνον ὅταν τε-

Ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ καθηγητοῦ Milne στηρίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς πρωτοτύπους καὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰς μονογραφίας του καὶ συγγράμματά του. Καὶ εἶναι πράγματι θαυμαστὴ ἡ λογικὴ συνοχὴ καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐπιχειρηματολογία, τὴν ὁποίαν παρατάσσει. Εἶναι ἄλλως τε μία ἐπὶ πλέον διαπίστωσις τοῦ καθολικοῦ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, γεγονότος ποῦ χαρακτηρίζει τὰς μεγάλας προσωπικότητας. Τὰς προσωπικότητας καὶ φυσιογνωμίας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι παράγοντες καὶ συντελεστοὶ καὶ ὀδηγοὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐνός καὶ ἐνιαίου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ ὑπόβαθρον καὶ ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς καὶ ἡ αὔρα ποῦ τὸν δροσίζει εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον «ἔπου θέλει πνεῖ».

Ἡ δημιουργικὴ συμβολὴ τοῦ Milne, τῶσον αἰσθητὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀποτελεῖ μίαν παρηγορίαν διὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ θάνατος ἐματαιώσε τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπίσκεψίν του, τὴν ὁποίαν ὁ μεγάλος ἐπιστήμων καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἠτοιμάζετο νὰ κάμῃ, ἀνταποκρινόμενος εἰς πρόσκλησιν τῆς ἑλληνικῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Τὸ μεγάλο ταξεῖδι πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἐματαιώσε τὸ ταξεῖδι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Θλιθόμεθα. Πενθοῦμεν. Ἀλλὰ γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Milne εἶναι πάντοτε μαζί μας.

Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ὑφηγητὴς τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν.

θῆ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς δύο αὐτὰς πραγματικότητας δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μὲν ὄρους ἀναφερομένους εἰς τὸν Θεόν, τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης καὶ τὸν Θεὸν δημιουργόν.

Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ κορωνὶς τῆς ἐπιστήμης. Καὶ μόνον ὑπὸ τὸ φῶς μιᾶς οὐσιωδῶς χριστιανικῆς φιλοσοφίας φρονῶ ὅτι ὑπάρχει ἔλπις διὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ».

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πολλές φορές ἀκοῦμε νὰ λένε γιὰ ἕνα παιδί ὅτι εἶναι ἄτακτο, πεισματάρικο, καὶ κακὸ ἢ καὶ ἀντιθέτως μεγαλόψυχο, πρόθυμο καὶ εὐγενικό, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κάτι, πού τὸ παιδί φέρνει μέσα του κληρονομικὰ καὶ συνελπίως κανεὶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ μεταβάλλῃ.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς γιὰ νὰ διαμορφωθῇ αὐτὸ πού ὀνομάζομε χαρακτῆρα ἐπιβαίνουν πλείστοι ὅσοι παράγοντες, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐνδομήτριο ζωὴ, ὅπως λέγει ὁ βιολόγος Lecomte de Noüy⁽¹⁾.

Ἡ σημερινὴ δὲ ψυχολογία μὲ τὸν ὄρο «ἐμφυτες» ιδιότητες, πού κληρονομικὰ πέρνει τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, τὴ γενεά του, τὸ λαὸ του, τὴ φυλὴ του, μᾶς δίνει τὴν ἀληθινὴ ἐννοια τῆς ἀξίας τῆς κληρονομικότητος γιὰ τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἔκτασί της πολὺ πέρα ἀπὸ μιὰ ἐννεάμηνη ἐνδομήτριο ζωὴ, αἰῶνες πῖσω, στὴν πρώτη ἀνθρώπινη дуάδα, ὅσο καὶ ἂν μέχρι πρότινος ἀκόμη εἰρωνευόμεθα τὸ ἁμάρτημα τῶν πρωτοπλάστων.

Ὅσο ὅμως καὶ ἂν ἡ κληρονομικὴ αὐτὴ καταβολὴ τοῦ ἀτόμου παίζει σπουδαῖο ρόλο στὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του, δὲν πρέπει νὰ φορτώνωμε σ' αὐτὴ καθεστραβὸ ἢ καὶ ἀντιθέτως κάθε καλὸ, πού βλέπομε στὸ παιδί, πράγμα πού θὰ μᾶς ὡδηγοῦσε στὸ νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ «ἡ ἔκδοσις ἐνὸς βιβλίου εἶναι τόσο ἀναπόφευκτη, ὅσο ἀναπόφευκτη εἶναι ἡ ἐμφάνισις τοῦ κομήτου τοῦ Halley ἢ αἱ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης», ὅπως λέγει ὁ καθηγητῆς V. H. Mottram⁽²⁾.

Καὶ ἐδῶ ἦλθε νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ ἔρευνα τῆς συγχρόνου ψυχολογίας τῆς παι-

δικῆς ἡλικίας ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ περιβάλλοντος, πού ἀπεδείχθη πολὺ σημαντικότερη ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ ἐπαφή, ὅπως παλαιότερα νομίζαμε. Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ προήλθε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καλὲς ιδιότητες, πού ἔχει τὸ παιδί μέσα του κληρονομικὰ, δηλ. ἀπὸ καλοὺς γονεῖς, σὰν λείπει τὸ κατάλληλο περιβάλλον, πού θὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἀναπτυχθοῦν, θὰ ἀνασταλοῦν, θὰ ἀτροφίσουν καὶ τελικὰ θὰ ἐξαφανισθοῦν. Καὶ ἀντιθέτως ἀτροφικὲς ιδιότητες, μέσα σὲ εὐνοϊκὸ περιβάλλον ἀναπτύσσονται καὶ ἐπικρατοῦν.

Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι σύμφωνα καὶ μὲ τὴς διαπιστώσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης τῆς πειραματικῆς κληρονομικότητος, κατὰ τὴν ὁποίαν κάθε χρωμοσωμάτιον περιέχει πολλοὺς κληρονομικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ συνδυασθοῦν μεταξύ των κατὰ μυρίους τρόπους. Πράγμα πού σημαίνει ὅτι οἱ ἴδιες κληρονομικὲς ιδιότητες κατὰ διάφορον τρόπον συνδυασμοῦ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνισι ἐντελῶς διαφορετικῶν ἀτόμων. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε, λέγει ὁ Waddington, τὸ γεγονός ὅτι τὰ χρωμοσωμάτια, (δηλαδή οἱ φορεῖς τῆς κληρονομικότητος) καθορίζουν μόνον τὰς δυνατότητας, ὑπὸ τὰς ὁποίας θὰ παρουσιασθῇ τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο κυττάρων καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν του μόνον μερικὰ ἀπὸ τὰς δυνατότητας αὐτὰς πραγματοποιοῦνται⁽³⁾. Καὶ σ' αὐτὸ παίζει σπουδαῖο ρόλο ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβὴς θέσις ἀπῆλλαξε τὴν ἐπιστήμη τῆς Γενετικῆς ἀπὸ τὴ μηχανοκρατικὴ νοοτροπία τοῦ παρελθόντος.

Τόσο δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σημασία τοῦ περιβάλλοντος, ὥστε νὰ θεωρῆται σήμερα ἡ προσωπικότης τοῦ παιδιοῦ σὰν ἀπάντησις του στὰ ἐρεθίσματα, πού δέχεται ἀπὸ τὸ

(1) Lecomte de Noüy: Human Destiny.

(2) V. H. Mottram: The Physical Basis of Personality p. 93.

(3) Waddington: An Introduction to Modern Genetics 1939 p. 326.

περιβάλλον.

Καὶ τώρα ὡς πρῶτο ἐρώτημα γεννᾶται, ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος στὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ;

Ὁ καθηγητῆς τῆς Παιδιατρικῆς στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου Meinhart von Pfaundler στὸ κεφάλαιο «ἀνάπτυξις τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν τοῦ παιδιοῦ» τοῦ συγγράματός του Diagnostik und Therapie der Kinderkrankheiten, γράφει: «3ος μῆν. Τὸ παιδί κινεῖ τὴν κεφαλὴν του οἰκειοθελῶς. Στρέφει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἤχου. Διακρίνει ἀκριβῶς τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ παρακολουθεῖ μὲ τὰ μάτια του, ὅταν κανεὶς τὰ κινεῖ πλησίον του. Ἀναγνωρίζει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἀντικείμενα πὺν βλέπει συχνά, ὅπως εἶναι τὰ πρόσωπα τῶν γονέων του, τὸ μπαμπερό. Τὸ παιδί χαμογελά». «Ὡστε ἀπὸ τὸν τρίτον μῆνα τῆς ζωῆς του τὸ παιδί καὶ ὅταν ἀκόμη φαίνεται ἀπαθὲς καὶ ἀδιάφορο σὲ ὅ,τι συμβαίνει γύρω του, σὰν μιὰ μικρὴ φωτογραφικὴ μηχανὴ συνεχῶς φωτογραφίζει καὶ τακτοποιεῖ μέσα του ὡς παραστάσεις κάθε τι πὺν βλέπει, σχηματίζοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ ἀρχεῖο του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μελλοντικῶς θὰ παραλαμβάνη καὶ θὰ ἐμφανίσῃ αὐτοτελῶς ἢ ὡς σύμπλεγμα ὅ,τι θὰ τοῦ εἶναι χρῆσιμο σ' ἀνάλογες περιπτώσεις τῆς ζωῆς του. Ὁ τρόπος μὲ μὲ τὸν ὁποῖο θὰ κἀνῃ τὴν ἀναπόλησι καὶ σύνθεσι τῶν παραστάσεων, πὺν εἶναι ἀποταμιευμένες μέσα στὸ ὑποσυνείδητό του, ἀποτελεῖ τὴν προσωπικότητά του.

«3ον τρίμηνον... τὸ παιδί κατανοεῖ μερικὰς λέξεις». «4ον τρίμηνον... κατανοεῖ περισσοτέρας λέξεις...», συνεχίζει ὁ Pfaundler. «Ὡστε ἐπὶ 9 καὶ πλέον μῆνες τὸ παιδί ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὸ περιβάλλον του καὶ νὰ διαμορφῶνῃ τὴν προσωπικότητά του μόνον μὲ ὅπτιες παραστάσεις καὶ ὄχι μὲ ἀκουστικὰς. Πόση δὲ σημασία ἔχουν οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ἑννέα μῆνες καὶ ὅλη ἡ προσχολικὴ περίοδος γιὰ τὴν ἐν γένει διάπλασι τοῦ παιδιοῦ, θὰ μπορέσωμε νὰ ἐννοήσωμε μόνον ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψιν τὴν τεραστίαν διαφορὰ, πὺν ἔχει ὁ χρόνος ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὶς σωματικὰς λει-

τουργίαι, ἀλλὰ καὶ τὶς ψυχικὰς στὸ παιδί ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ στὸν ἐνήλικα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴ διακίρηξι τῆς Ἀμερικανικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρίας⁽⁴⁾ μαθαίνομε ὅτι τόσο γιὰ τὴν σωματικὴν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ψυχικὴν διάπλασι τοῦ παιδιοῦ, τὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 7ου λ.χ. ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀντιστοιχεῖ πρὸς 15-20 χρόνια ζωῆς ἐνὸς ἐνηλίκου. Γι' αὐτὸ ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ θεωρεῖται ὡς ὁ γονεὺς τῆς ἐνηλίκου ζωῆς του.

Ἡ σύγχρονος Παιδαγωγικὴ διδάσκει ὅτι τὰ κρίσιμα στάδια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ ἀρχίζουσιν ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀκόμη μῆνες καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὸ 2ον καὶ 3ον ἔτος τῆς ἡλικίας του⁽⁵⁾. Ἐπομένως ἡ ἀγωγή κατὰ πρῶτον καὶ κύριο λόγο ἀρχίζει ἀπὸ τὴν οἰκογένεια. Ἐκεῖ μέσα τὸ παιδί στὴν κατάστασι τῆς ἀμορφῆς καὶ ἀπλαστῆς μάζας θὰ ὑποστῇ τὶς πρῶτες ἐπεξεργασίαι γιὰ τὴν ἀφύπνισι καὶ ἀνάπτυξι τῶν κληρονομικῶν ιδιοτήτων του καὶ τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του. Οἱ ἐντυπώσεις καὶ τὰ ἐρεθίσματα, πὺν θὰ δεχθῇ ἀπὸ τὸ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς οἰκογενείας του θ' ἀποτελέσουν τὸ οἰκοδομικὸ ὕλικόν γιὰ τὴν πνευματικὴν του θεμελίωσι καὶ τὴν ψυχικὴν του δημιουργίαν, ἢ ὁποῖα, ὅπως λέγει ὁ καθηγητῆς Earl Lockhart⁽⁶⁾, ἔχει μεγαλύτερη σημασίαν γιὰ τὴν διάκρισι (καὶ φυσικὰ γιὰ τὴν ἀξίαν) τῶν ἀτόμων, παρ' ὅ,τι οἱ οἰοιδήποτε σωματικοὶ χαρακτῆρες.

Οἱ ἐντυπώσεις καὶ τὰ πνευματικὰ βιώματα, πὺν τὸ παιδί θὰ συγκεντρώσῃ στὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ζωῆς του θὰ ἀποτελέσουν τὸ ὑποσυνείδητό του, τὸ ὁποῖο θ' ἄχῃ βαρύνουσα ἐπίδρασι σ' ὅλη τὴν μετέπειτα ζωὴν του. Πολλὰ ἀπὸ τὶς ἀποτυχίαι καὶ ἀνικανότητες τῶν ἐνηλίκων νὰ ἀντιμετωπίσουν τῆς συνθῆκας τῆς ζωῆς, σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περίοδον τῆς ἡλικίας τοῦ ἀτόμου ἔχουν τὴν αἰτία των. Ἡ σημερινὴ ψυχιατρικὴ ἔλυσε τὸ μυστήριον πολλῶν διαταραχῶν τῆς προσωπικότητος, πὺν βλέπομε

(4) Proc. Am. Philos. Soc. Philadelphia 1943.

(5) Der Grosse Herder Bd 3, p. 183.

(6) Earl Lockhart: Your Personality and how to Improve it.

στοὺς ἐνηλίκους, βρίσκοντας ἀπωθημένα συναισθήματα τῆς πρώτης αὐτῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου.

Καὶ εἶναι τόση ἡ σημασία τῆς προσχολικῆς αὐτῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, ὥστε πολλοὶ παραδέχονται, πὼς ἅμα τὸ παιδί γίνη ἐξ ἐτῶν, ἔχει πλέον διαμορφώσει τὴν προσωπικότητά του.

Εἶναι ἐπομένως πολὺ ἀνυπολόγητο τὸ νὰ θεωροῦμε τὸ σχολεῖο μόνον ἀρμόδιο ν' ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ σύγχυσι μετὰ τῆς τεχνικῆς του μορφώσεως, δηλαδὴ τῆς παροχῆς γνώσεων, πού θὰ τοῦ χρησιμεύσουν γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομίαν καὶ τῆς καθόλου ψυχικῆς του διαπλάσεως μετὰ τὴ μύησί του στὴν ἀρετή, τὴν δικαιοσύνη, τὴν πραότητα, τὴν ἐντιμότητα, τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν θυσίαν, τὴν πίστιν κλπ., πού κυρίως ἀποτελοῦν τὸν ψυχικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀνθρώπου»⁽⁷⁾.

Ὡστε ἀπὸ τὴν οικογένεια ἐξαρτᾶται ἡ ψυχικὴ διάπλασις τοῦ παιδιοῦ καὶ αὐτὴν κυρίως βαρύνει ἢ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπο διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος του. Μόνον ὅταν θὰ νοιώσωμε αὐτὸ θὰ παύσωμε νὰ θεωροῦμε τὸ παιδί σὰν ἕνα παιχνιδάκι, πού θὰ μᾶς διασκεδάσῃ ἢ σὰν ἕνα ἀντικείμενον μετὰ τὸ ὁποῖο θ' ἀσχοληθοῦμε, ὅταν δὲν θ' ἄρχωμε νὰ κάνωμε κάτι ἄλλο, περιμένοντας τὸ σχολεῖο ν' ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν ἀγωγή του, πρᾶγμα πού στὴν πραγματικότητα σημαίνει, πὼς ἔχομε τὴν ἀξίωσι ἀπὸ τὸ σχολεῖο νὰ διορθώσῃ ὅ,τι κακὸ μέσα σὲ τόσον καιρὸ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ τοῦ ἔχωμε προξενήσει.

★

Ἡ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ ὁμολογεῖται καὶ ἀπὸ διακεκριμένους παιδαγωγοὺς ἀκόμη, πὼς εἶναι τὸ δυσκολώτερον ἀνθρώπινον ἔργο. Ἄπαιτέι θεβαίως γνώσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ τῶν μέσων μετὰ τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται ἡ διάπλασις τῆς καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐκπαίδευσις τῶν γονέων. Ἄλλὰ καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ μόνο μετὰ τὶς γνώσεις τῶν νόμων καὶ τῶν μεθόδων τῆς

παιδαγωγικῆς. Γιὰ νὰ ἔχη ἡ ἐκπαίδευσις αὐτὴ ἀξίαν πρέπει νὰ ἀποβλέπη στὴ συγκρότησι τῆς ὅλης προσωπικότητός των καὶ ὄχι στὸ νὰ τοὺς δοθοῦν ὠρισμένες γνώσεις, πού συνήθως προερχονται ἀπὸ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κατωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ παιδιοῦ, ἀνωφελεῖς γιὰ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸ καὶ πολλὰς φορὰς βλαπτικὰς, γιὰτὶ στεροῦν τοὺς κατόχους των ἀπὸ τὸ δέος, πού πρέπει νὰ προκαλῆ ἡ ἐπαφή μετὰ τὴν ἀνεκτίμητη ἀξίαν, πού λέγεται παιδικὴ ψυχὴ, καὶ ἡ συναισθησις τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ἐπιμελῆ διαχείρισί τῆς.

Αὐτὸ μᾶς δίδει τὴν ἐξήγησι γιὰ τὸ φαινόμενο, πού τακτικὰ παρατηροῦμε, πὼς τὰ παιδιά δηλαδὴ ἐκείνων, πού ἀσχολοῦνται μετὰ τὴ σπουδὴ τῶν νόμων καὶ τῶν μέσων τῆς ἀγωγῆς, σχεδὸν κατὰ κανόνα δὲν μποροῦν νὰ προβληθοῦν ὡς πρότυπα καλῆς ἀνατροφῆς. Καὶ ἀντιθέτως παιδιά γονέων, πού ὄχι μόνον εἶναι ἀδαεῖς στὰ ζητήματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' οὔτε κἂν τὴν λέξι «παιδαγωγικὴ» δὲν ἔχουν ἀκούσει στὴ ζωὴ τους, βλέπομε νὰ εἶναι ὑποδείγματα ζωντανῆς ἐμφανίσεως τῶν νόμων τῆς παιδαγωγικῆς⁽⁸⁾.

Ὡστε ἡ ἀγωγή εἶναι τὸ δυσκολώτερον ἀνθρώπινον πρόβλημα καὶ ἀπαιτεῖ σοβαρὰ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπίλυσί του. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐξαρτᾶται τόσον ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὴν μορφήν τῆς ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρίαν ἐκείνου, πού λαμβάνουν μέρος στὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ. Ἐξαρτᾶται δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ἀντιλήψεις, πού ἔχομε γιὰ τὴν ἔννοια καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία του, δηλαδὴ τὴν ὀρθὴν διαβάθμισι τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν.

Καὶ τότε σὰν δεύτερον ἐρώτημα γεννᾶται τὸ ἀπὸ πού θὰ πάρωμε τὶς πνευματικὰς ἀξίαις μετὰ τὶς ὁποῖαις θὰ ρυθμίσωμε τὴν ζωὴ μας; Ἡ ἐποχὴ πού περνᾶμε κατέστησε περιττὴ κάθε διεξοδικὴ συζήτησι ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Θὰ ἀφήσωμε δὲ μόνο νὰ μιλήσῃ ἕνας, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ κατηγορήσῃ γιὰ προκατάληψιν,

(7) Διακίηρυξις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπισημόνων, σελ. 63.

(8) Barbara Seidel: Von der Pädagogik, Weitwoche 24 Sept. 1948.

γιατί οὔτε θεολόγος εἶναι, οὔτε κἀν Χριστιανός, ἀλλὰ Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, δηλαδή Ἑβραῖος τὴν καταγωγή καὶ τὴ θρησκεία, ὁ γνωστός γιὰ τὶς ἐργασίες του στὰ κεφάλαια τῆς ἀλλεργίας καὶ τῶν ἔσω ἐκκρίσεων, θαυμαστῆς συγχρόνως τοῦ Freud, Βιεννέζος ἰατρός Erwin Pulay, πού τὸ 1938 κατέφυγε πρόσφυξ στὴν Ἀγγλία. «Ἡ δόξα τῆς ἀνθρωπότητας συνδέεται μὲ τὸ σεβασμὸ τῶν αἰώνιων ἀξιών, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ ἀνθρωπότητα καὶ ὅπου σὰν σὲ ἀγκυροβόλο εὐρίσκονται οἱ ἀνθρωπιστικὲς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ ζωὴ... Γι' αὐτὸ τὰ χριστιανικὰ ἰδανικὰ πρέπει τελικὰ νὰ γίνουν δεκτὰ ὡς βάσεις, οὐσία καὶ σκοπὸς τῆς πνευματικῆς μας ὑποστάσεως... Ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ψυχὴ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς μας ζωῆς καὶ ἡ βάσις τοῦ σημερινοῦ κόσμου»⁽⁹⁾. Καὶ οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς δὲν εἶναι βγαλμένες ἀπὸ θεωρητικὲς μελέτες καὶ φιλοσοφικοὺς στοχασμοὺς, ἀλλ' ἀπ' τὴ σημερινὴ σκληρὴ πραγματικότητα, ἀπ' τὴν ἀμερόληπτη καθημερινὴ πείρα καὶ τὶς πρακτικὲς συνέπειες πού εἶχε γιὰ τὰ ἄτομα μιὰ ζωὴ ἀρνητικὰ θεμελιωμένη, μιὰ ζωὴ πού τὴν κυβερνοῦσε μιὰ ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο ἀντιχριστιανικὴ κοσμοθεωρία, πού ἔκανε καὶ τὸ θαυμαστὴ ἀκόμη τοῦ συγγραφέως τῆς *Zukunft einer Illusion* (τὸ μέλλον μιᾶς αὐταπάτης, δηλαδή τοῦ Χριστιανισμοῦ) νὰ μεταβληθῇ σὲ ὑπέρμαχο τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ὡστε τὸ παιδί «πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὶς αἰώνιες χριστιανικὲς ἀξίες καὶ νὰ καταστῇ ἐλεύθερο νὰ τὶς ἀκολουθήσῃ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον θέλῃ»⁽¹⁰⁾. Καὶ γιὰ νὰ καταστῇ ὅμως ἐλεύθερο πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεσμά, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ περιβάλλον συνήθειες, πού δημιουργοῦνται σὲ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς του, κατὰ τὴν ὁποία συνήθως τοῦ ἀναγνωρίζομε μόνο ἀνάγκες καὶ καθόλου ὑποχρεώσεις. Καὶ σ' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ μας.

Τὸ παιδί ἔχει βεβαίως ἀνάγκες καὶ μά-

λιστα εἰδικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ οἱ ἀνάγκες αὐτὲς ἀφοροῦν περισσότερο τὴ φυσικὴ, δηλ. τὴ σωματικὴ του ζωὴ καὶ λιγώτερο τὴν πνευματικὴ. Τὸ παιδί λ.χ. ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ εἰδικὴ δίαίτα καὶ εἰδικὲς περιποιήσεις τοῦ σώματός του, ἔνεκα τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας του νὰ φροντίσῃ μόνο του γι' αὐτὲς. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν ζωὴν του. Ἄν ἐξαιρέσωμε τὴ διαφορὰ πού παρουσιάζει τὸ παιδί αὐτὸ ἀπὸ τὸν μεγάλον κατὰ τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν γνώσεων, «ὁ ἠθικός του βίος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἠθικὸν βίον ἑνὸς μεγάλου σὲ κάθε ἐποχῇ»⁽¹¹⁾. Ἀπὸ τὸ παιδί λ.χ. δὲν μποροῦμε νὰ ζητοῦμε τὶς γνώσεις, πού ἔχομε τὴν ἀξίωσιν νὰ κατέχῃ ἕνας φυσικὸς στὰ ζητήματα τῆς θερμοδυναμικῆς ἢ ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος στὰ ζητήματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, πρέπει ὅμως νὰ τοῦ ἀναγνωρίζομε τὰ ἴδια ἠθικὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἴδιες ἠθικὲς ὑποχρεώσεις, πού ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Ἐπὶ πλέον ὅμως εἶναι σ' ὅλους μας γνωστὸ, πὼς τὸ παιδί τῆς ἐποχῆς μας παρουσιάζει σ' ὅλην τὴν πνευματικὴ συγκρότησιν, ὠριμότητα ἀσυνήθιστη γιὰ τὴν ἡλικία του, ἐξ αἰτίας τῆς δξύτητος τοῦ βιοτικοῦ ἀγῶνος, τῆς γενικῆς ἀνησυχίας καὶ τῶν κινδύνων, στοὺς ὁποίους μαζὺ μὲ τὴν οἰκογενεῖά του εἶναι καθημερινὰ ἐκτεθειμένον. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ προσοχὴ μας θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔντονη αὐτὴ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, πού μπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὶς ηὔξημένες ἀπαιτήσεις τοῦ σώματός του σὲ θερμίδες, ἐν συγκρίσει πρὸς τὶς θερμίδικὲς ἀνάγκες ἑνὸς ἐνηλίκου.

Ὡστε μὲ τὴν ἐπέμβασίν μας στὴν ἠθικὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ δὲν ἰκανοποιοῦμε ἀπλῶς μιὰ ζωτικὴν τὴν ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ δημιουργοῦμε τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἡ ἐλευθέρου τοῦ βούλησις, ὅταν μελλοντικῶς θὰ βρισκεται σὲ θέσιν νὰ κρίνῃ καὶ νὰ παίρῃ τὶς ἀποφάσεις του, ἔστω καὶ ἂν ἀντιστρατεύωνται πρὸς τὴ ζωὴ τῶν ἐνοστικῶν. Ἡ ἡλικία δὲ αὐτὴ μᾶς παρέχει συγχρόνως καὶ τὶς μεγαλύτερες εὐκολίες, γιατί δὲν ἔχουν ἀκόμη τυποποιηθῇ οἱ σωματι-

(9) Erwin Pulay M. D. *Destiny of To-Morrow*.

(10) *Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων*: «Towards a Christian Civilization» 1950 § 74 p. 131.

(11) M. Faehre and John Anderson: *Child Care and Training*.

κές του λειτουργίες, οἱ ὁποῖες κατόπιν ἀντιδρῶν στὶς ἀπαιτήσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς του.

Γι' αὐτὸ οἱ φροντίδες, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἀκαμψία, μὲ τὰ ὅποια ἀντιμετωπίζει ἡ οἰκογένεια τὶς τάσεις τοῦ παιδιοῦ νὰ παραμελῇ τὴν ὑγιεινὴ τοῦ σώματός του, ἀπαιτοῦνται καὶ γιὰ τὶς τάσεις του ἐκεῖνες, πού θὰ τοῦ δημιουργήσουν συνήθειες ἀταίριαστες στὸν πολιτισμὸ καὶ βλαβερὲς γιὰ τὴν κοινωνικὴ συμβίωσι, συνήθειες πού μιὰ μέρα θ' ἀναγκασθῇ ἀπὸ τὴν κοινωνία μὲ μεγάλη τότε δυσκολία ν' ἀφήσῃ. Σ' ὅλους εἶναι γνωστὸ πὼς ὅταν ἡ θέλησις τοῦ παιδιοῦ ἔστω καὶ μιὰ φορὰ ἐπιβληθῇ, πολὺ δύσκολα πλέον καταπιέζεται. Ἡ ὑπερνίκησις τῆς ἀπειθαρχίας γίνεται μὲ τὸν καιρὸ δύσκολη καὶ κοπιαστικὴ.

Τὴν ἔννοια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ θὰ καταλάβῃ τὸ παιδί ἀργά ἢ γρήγορα μὲ τὴ διδασκαλία ἢ ἀκόμη καὶ μὲ τὴ δοκιμασία τῶν συνεπειῶν πού θὰ ἔχη ὁ κακὸς τρόπος τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖνο πού θὰ τὸ δυσκολεύῃ θὰ εἶναι κυρίως τὸ νὰ ὑποτάξῃ τὸ σῶμα του στὶς ἀξιώσεις τοῦ καλοῦ καὶ νὰ χαλιναγωγῆσθῃ κλίσεις καὶ ροπές, πού ἐδημιούργησαν ἀντίστοιχες βιολογικὲς ἀνάγκες σὰν μιὰ ἀπάντησι στὴν ἀρρωστημένη ψυχικὴ του διαμόρφωσι. Γιατί σήμερα ἀπὸ κανένα πλέον δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχικοῦ παραγόντος καὶ στὴ διαμόρφωσι τοῦ σώματος⁽¹²⁾, πράγμα πού ποτὲ δὲν εἶχε παύσει νὰ βεβαιώνῃ ἡ καθημερινὴ πείρα, ὅταν ἔβλεπε τὴν ψυχικὴ κατάστασι τοῦ ἀτόμου νὰ ἐκδηλώνεται στὴ σωματικὴ του διάπλασι, στὴ χειρονομία, στὴ στάσι, στὴν ἔκφρασι τοῦ προσώπου, στὸ περπάτημα, στὴν ὀμιλία καὶ ἀκόμη στὶς σωματικὰς λειτουργίας, ὅπως εἶναι ἡ κυκλοφορία, ἡ πέψις, ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης κλπ.

Ὡστε τὸ παιδί πρέπει νὰ βοηθηθῇ γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ ἐλευθέρη προσωπικότης, ἱκανὴ μὲ ψυχραιμία καὶ ἀντικειμενικότητα νὰ ἐκφέρῃ τὶς κρίσεις του καὶ νὰ παίρνῃ τὶς ἀποφάσεις του σὲ κάθε περίστασι τῆς ζω-

ῆς του, νὰ ὑπερνικᾷ τοὺς φυσικοχημικοὺς νόμους, πού ἔχει κοινούς μὲ τὸ κτῆνος καὶ νὰ ὑπηρετῇ στὴν ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς τὸ Πνεῦμα.

Γι' αὐτὸ τὸ παιδί πρέπει νὰ μαθαίνη νὰ ἀσκή τὴν ἀρετὴ ἀντανακλαστικὰ καὶ ἐξ ἐνστίκτου, ν' ἀφίνεται δὲ γιὰ τὸ μέλλον ἢ αἰτιολόγησις τῆς ἀγωγῆς του. Γιὰ τὸ μικρὸ παιδί τὸ «σφάλμα πρέπει νὰ εἶναι σφάλμα μὲ τὴν ἀπόλυτη σημασία του καὶ ὄχι τὴ σχετικὴ»⁽¹³⁾. Τὸ κακὸ εἶναι κακὸ ὄχι γιατί ἔχει βλαπτικὰς συνέπειες, ἀλλὰ γιατί ἀντιτίθεται πρὸς τὶς γενικὰ παραδεδεγμένες πνευματικὰς ἀξίες, τὶς ὁποῖες καὶ πρέπει ἀπὸ πολὺ πλησίον νὰ γνωρίσῃ.

Τὸ παιδί λοιπὸν πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὶς αἰώνιες χριστιανικὰς ἀξίες καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ σεβασμὸ στὶς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Καὶ τὸ σεβασμὸ αὐτὸ πού ἀλλοίως θὰ κατέληγε σὲ μιὰ σκληρὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸ διπλῶν του νὰ τὸν συνδέῃ μὲ τὸ αἴσθημα τῆς εὐθύνης, πού ἀπὸ μιὰ στείρα καὶ ἀγόνη κατάστασι θὰ τὸν μεταβάλλῃ σὲ μιὰ εὐεργετικὴ προσπάθεια, μὲ κίνητρο τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, πού ἔκανε τὰ παιδιὰ τῆς Ἑθνικῆς, τῆς Ἐμμέλειας, Τιμοθέους, Μ. Βασιλείους, Χρυσοστόμους καὶ τόσους ἄλλους γνωστοὺς ἐργάτας χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, μέχρη τῶν σημερινῶν ἐργατῶν τῆς ἀγάπης⁽¹⁴⁾, πού κάνουν τὴ ζωὴ βιώσιμη ἀκόμη καὶ σήμερα μέσα στὸ καμίνη αὐτὸ, πού ἀναψε ἡ σύγχρονη ὑλοφοροσύνη καὶ τροφοδοτεῖ ἡ ἀπειλή γιὰ τὴν ἐξαφάνισι καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων ἀγαθῶν τοῦν ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ θὰ μάθῃ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς καὶ τὸν προορισμὸ τὸν δικόν του, πού θὰ τὸ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς του στὸν ἡθικὸ νόμο καὶ θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τὰ δεσμά, μὲ τὰ ὅποια θὰ κινδυνεύῃ νὰ τὸ τυλίξῃ, σὰν θὰ μεγαλώσῃ, ἡ μόδα καὶ τὸ κατώτερο ἐγὼ του.

«Στὸ πρόσωπο δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

(13) Lecomte de Noüy ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 207.

(14) «Στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀγάπης». Ἐκδόσις Προνοίας Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων. Γ' ἔκδοσις 1949.

(12) Ἀθ. Καραντώνη Ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ἄλλοτιοῦ εἰς τὴν ἱατρικὴν. «Ἀκτῖνες» τόμ. 1947 σελ. 200 ἔπ.

ἐμφανίσθηκε στὴν ἀνθρωπότητα γιὰ πρώτη φορὰ ἢ πανίσχυρη προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης, τῆς λυτρώσεως. Καὶ αὐτὸς ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα νὰ παραμένῃ ὡς πρότυπον»⁽¹⁵⁾.

Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ πρώτη φορὰ ἐγνώρισε ὁ ἄνθρωπος τοὺς πραγματικοὺς καὶ ὑψιστοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς του, ποὺ βρίσκονται στὴν προσπάθειά του νὰ ὑποτάξῃ τὴ ζωὴ του στὰ ιδεώδη ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸ Θεό, νὰ γνωρίσῃ τὴν πατρικὴν του ἀγάπην καὶ νὰ γίνῃ παιδί του.

Ἡ περικοπή 9-21 τοῦ ιβ' κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου μὲ τὴν ἔννοια καὶ ἔκτασι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον, ὄχι μόνον σὰν μιᾶς συναισθηματικῆς ψυχικῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀνάλογες ἔμπρακτες ἐκδηλώσεις, μὲ τὴν φανατικὴν προσκόλλησιν στὸ καλὸ καὶ τὸ μῖσος πρὸς ὅ,τι προξενεῖ βλάβην στὴν ψυχικὴ ὑγεία τῆ δικῆν του καὶ τῶν ἄλλων, μὲ τὴν χαροποὴν ἐλπίδα στὴν ἀγαθότητα καὶ παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν καρτερικὴν ὑπομονή, παιδικῆς πίστεως στὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ μητέρα τῆς θυσίας στὸ βωμὸ τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀγάπης, μὲ τὴν ταπεινὴν καρπὸ τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ πηγὴν ἀτομικῆς προόδου καὶ γενικῆς εἰρήνης καὶ τέλος μὲ τὴν χριστιανικὴν ἐκδίκησιν, ποὺ ἔγκειται στὴν πρόθυμην εὐεργεσίαν καὶ ἐκεῖνων ἀκόμη ποὺ σκέπτονται τὸ κακὸ του, παρέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα, ποὺ πρέπει νὰ ρυθμίζουσι τὴ ζωὴν του μέσα στὴ σφαῖρα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ δώσουν τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματος γιὰ νὰ γίνῃ σὰν θὰ μεγαλώσῃ μιὰ πετυχημένη γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ εὐεργετικὴ γιὰ τοὺς ἄλλους προσωπικότης.

Καὶ τέλος ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό θὰ πάρῃ τὴν προσευχὴν ἀκόμη καὶ ὡς μέσο πειθαρχημένης ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων, ποὺ τὸ ἀπασχολοῦν, καὶ ἀσκήσεως στὴν ἀρετὴ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ κυρίως ὡς πηγὴν ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, μὲ τὴν ὁποῖαν τόσοι καὶ τόσοι ἄνθρωποι, συχνὰ ἀδύναμοι στὸ σῶμα καὶ στίς γνώσεις, στάθη-

καν σοφοὶ στίς δυσκολίας καὶ ἀλύγιστοι στ' ἀλλεπάλληλα χτυπήματα τῆς ζωῆς.

Μόνον ἔτσι δὲν θὰ περιορίσωμε τὴν ἀγωγήν σὲ μιὰ ἄσκησιν αὐστηρότητα, βλαπτικὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, ποὺ θὰ τὸ κάμῃ ἄτολμο, δειλὸ καὶ ἐπιθετικὸ καὶ θὰ αὐξήσῃ τις αἰτίαι τῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς ἄλλους. Οὔτε σ' ἀδυναμίαν ποὺ θὰ τὸ κάμῃ ἐπίμονο, πεισματάρικο καὶ ἐγωϊστικόν. Πολὺν δὲ περισσότερο δὲν θὰ τὸ ἐξευτελιζώμε, πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἕνα κακὸς ἐννοούμενο χιούμορ, μὲ κίνδυνον νὰ τοῦ μεταδώσωμε τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν αὐτοπεριφρόνησιν, ποὺ θὰ ἀποτελέσουν μόνιμα ἔμπόδια στὴ ζωὴν του. Ἄλλὰ μὲ συναισθησὶ τῆς ἱερότητος τῆς ἀποστολῆς μας καὶ σαφῆ γνώσιν τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα διαθέτομε, θὰ δώσωμε στὸ παιδί νὰ γνωρίσῃ τὴ διδασκαλίαν καὶ τὴ δύναμιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅποτε θὰ ἔχωμε ἐπιτύχει τὸν κυριώτερον σκοπὸν τῆς παιδαγωγικῆς ποὺ ἔγκειται στὸ νὰ καταστῇ περιττὴ ἢ ὑπαρξίς μας ὡς παιδαγωγῶν καὶ τὴ θέσιν μας νὰ πάρῃ ἢ «ἀγία θεία φύσις» τοῦ παιδιοῦ, ποὺ ἔλεγε ὁ Pestalozzi, ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων κληρονομικῆς ἐπιβαρύνσεως.

★

Ἡ ἀγωγή ὁμως δὲν εἶναι νοητὴ ἂν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ αὐτοαγωγήν καθενὸς ποὺ παίρνει μέρος στὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ δὲ αὐτοαγωγή, λέγει ὁ Graber, δὲν εἶναι δυνατὴ μὲ κούφιας διατάξεις καὶ θεωρητικὰ σχήματα, ἀλλὰ μὲ τὸ παράδειγμα μιᾶς ζωῆς, ἢ ὁποῖα «μὲ πίστιν καὶ συνέπειαν φέρεται πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς»⁽¹⁶⁾. Ἄλλὰ ἂν αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος παιδαγωγόν, τὸν διδάσκαλον, ποὺ κυρίως ὁ Graber ἔχει ὑπ' ὄψιν του, πολὺ περισσότερο ἰσχύει γιὰ τὴν οἰκογένειαν, μὲ τὴν ὁποῖαν τὸ παιδί εὐρίσκειται σ' ἐπαφὴν ὄχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναπτύξεως παιδαγωγικῶν θεμάτων, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τὴν ἔμπρακτον ἀντιμετώπισιν τῶν διαφόρων γεγονότων τῆς ζωῆς. Ὡστε οἱ γονεῖς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, στὴν προσπάθειάν των νὰ ἀνα-

(15) Gustav Graber: Scelenspiegel des Kindes σ. 45.

(16) Gustav Graber, ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 41.

θρέψουν τὰ παιδιά των πρέπει συγχρόνως νὰ φροντίζουν καὶ γιὰ τὴν ἀγωγή τὴν ἰδικήν των. Κι' αὐτὸ γιατί ὅπως λέγει ὁ Α. Maeder, ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ ἕναν ἄλλον μόνον ὡς ἐκεῖ πού ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ φθάσῃ. Καὶ γιὰ νὰ κάμωμε τὸ παιδί μιὰ προσωπικότητα μὲ σταθερότητα ἠθικοῦ φρονήματος, μὲ αὐτοπεποίθησι, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, μὲ σταθερὴ φορὰ πρὸς τὴν τελειότητα, οὕτως ὥστε νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς παράδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους, θὰ πρέπει νὰ γίνωμε ἑμεῖς πρῶτοι προσωπικότητες καὶ ὑποδείγματα γιὰ τὰ παιδιά μας.

Γι' αὐτὸ βλέπομε μὲ τί ἐδγνωμοσύνη ὀμιλοῦν παιδιά γιὰ τοὺς γονεῖς των, πού τοὺς μετέδωσαν λ.χ. τὴν ἐμπιστοσύνη στὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ μ' αὐτὸ τὴν αἰσιοδοξία στὴ ζωὴ, μὲ παραδείγματα παρμένα ἀπὸ τὴν κοπιαστική, ἀλλὰ καὶ τόσον πετυχημένη ζωὴ των. Πόσες φορὲς δὲν συμβαίνει νάχουν τὰ παιδιά ἀντικειμενοποιήσῃ τὴ μορφὴ τῶν οἰκείων των μὲ τὴν κυριώτερη ἰδιότητα τοῦ χαρακτηριστοῦ των, ὅπως λ.χ. τὴν ἐργατικότητα, τὴν εὐσέβεια, τὴν πραότητα κλπ.! Μὲ τί συγκίνησι μιλοῦσε κάποιος γιὰ τὴν πρώτη του πνευματικὴ ζωὴ στὰ γόνατα μιᾶς καλόκαρδης γιαιγιάς, τὴν εἰκόνα τῆς ὁποίας δὲν μπορούσε νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή! Καὶ πόσο τὸ πνευματικὸ αὐτὸ θεμέλιωμα μόνον στάθηκε ἱκανὸ νὰ τὸν διαφυλάξῃ ὑστερώτερα σὲ μιὰ ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία γεμάτη ἀπὸ ἠθικοὺς κινδύνους!

Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ λησμονήσῃ τὸ πρῶτο οἰκογενειακὸ ἐπεισόδιο, πού τοῦ χρησιμεύσε γιὰ νὰ μάθῃ στὴν πρᾶξι μιὰ ἀρετὴ, ὅπως τὴ φιλανθρωπία, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀνδρεία κλπ.; Γιατί μέσα στὴν οἰκογένεια θὰ γίνουν οἱ πρῶτες προσπάθειες ἐμπράκτου ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς καὶ οἱ πρῶτες δοκιμὲς κοινωνικῆς συμβιώσεως μὲ τοὺς ἄλλους μικροὺς καὶ μεγάλους.

Γι' αὐτὸ μέσα στὸ σπίτι πρέπει νὰ ἀνα-

πτυχθῇ τὸ κλίμα ἐκεῖνο, πού θὰ ἐπιτρέψῃ τὴ σπορὰ καὶ βλάστησι τῶν βασικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ καθημερινὸ βοτάνισμα γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ κάθε βλαβερὸ ζιζάνιο πού λέφτει μέσα ἀπὸ τὸ περιβάλλον ἢ γεννᾷ τὸ ἴδιο τὸ κατώτερο ἐγῶ. Καὶ τὸ βοτάνισμα αὐτὸ εἶναι ἡ προαγωγή, δηλαδή ἡ καθημερινὴ ἐνσυνειδητὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἠθικῶν ἀξιών στὴ ζωὴ, ὁ συνεχὴς ἀγὼν γιὰ τὴν καθημερινὴ μας ἠθικὴ βελτίωσι, ὅπου καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ πτώσις, πού γίνεται ἐκ συναρπαγῆς, σὲ μιὰ στιγμὴ σατανικῆς συρροῆς περιστάτικῶν πειρασμῶν καὶ συνοδεύεται ἀπὸ εἰλικρινῆ μεταμέλεια, γίνεται μέσο διδασκαλίας τοῦ παιδιοῦ στὴ μέθοδο τῆς αὐτοαγωγῆς, δηλαδή στὴ μέθοδο τοῦ αὐτοελέγχου καὶ τῆς ψυχικῆς ἀναπλάσεως (regeneration), πού ἀποτελεῖ τὸν δεῦτερο σκοπὸ τῆς παιδαγωγικῆς.

Τὸ παιδί εἶναι ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἀγαποῦμε. Εἶναι ὁμοῦ καὶ μιὰ ψυχὴ πού μᾶς ἐνεπιστεῦθη ὁ Θεὸς καὶ γι' αὐτὸ δέος πρέπει νὰ μᾶς συνέχῃ στὴ συναίσθησι τῆς εὐθύνης μας γιὰ τὴν καλὴ διαχειρίσι τῆς. Μόνον ἔτσι θὰ μπορέσωμε νὰ αἰσθανθοῦμε σεβασμὸ πρὸς τὸ παιδί καὶ νὰ μὴν ὑπολογίσωμε κόπους γιὰ τὴ διαμόρφωσι του σὲ μιὰ προσωπικότητα, τοὺς πρώτους καρπούς τῆς ὁποίας ἑμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ γευθοῦμε. Καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ μόνη θετικὴ προσπάθεια γιὰ ν' ἀλλάξωμε ὅλα ὅσα δὲν μᾶς ἀρέσουν καὶ πρὸ πάντων τὴν εἰκόνα τῆς σημερινῆς πονεμένης καὶ ἐκνευρισμένης ἀνθρωπότητος.

Ἄλλοιῶς κι' ἑμεῖς θὰ διαψευθοῦμε στὶς προσδοκίαις μας, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά μας μὲ πόνο θὰ τὰ βλέπωμε ὑστερώτερα νὰ χύνουν πολλὰ αἵματα λακτίζοντας τὰ κέντρα, ὅπου σὲ κάποιο μέρος τοῦ δρόμου πρὸς τὴ Λαμασκὰ νὰ καταλάβουν τὸν κατήφορο πού εἶχαν πάρει.

Καὶ εἶθε αὐτὸ νὰ συνέβαινε πάντα!

ΟΤΑΝ ΣΚΕΠΤΕΣΑΙ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ...

Α'.

—“Ὡς φαντασθούμε μιὰ στιγμή, ἀγαπητή μου φίλη, πῶς τάχα, τὸ ζήτημα πού τόσο σέ ἀπασχολεῖ τελευταία πῆρε μιὰ λύσι. Τὸ διαζύγιο... νὰ το, ἐπὶ τέλους! εἶναι ἔτοιμο! Ὁ δεσμός τοῦ γάμου σου δὲν ὑπάρχει πιά. Αἰσθάνεσαι ν' ἀναπνέεις καὶ πάλι τὸν ἀέρα τῆς «ἐλευθερίας» σου.

Πᾶνε πιά τὰ δάκρυα καὶ οἱ «σκηνές». Μιὰ καινούργια εὐκαιρία σοῦ παρουσιάζεται νὰ ξαναρχίσῃς τὴ ζωὴ σου, πού μπορείς νὰ τὴν ἐπιζῆς πιδ εὐτυχημένη τώρα πού ἀπέκτησες πείρα τῶν ἀνθρώπων.

Ἴσως νὰ ζήσης ἀνεξάρτητη ἢ νὰ ἐργασθῆς ἢ καὶ νὰ πανδρευθῆς πάλι ἀφου... «εὐτυχῶς», δὲν ἔχεις καὶ παιδιὰ.

Δὲν εἶσαι στὴ θέσι τῆς φίλης σου τῆς κ. Χ., πού τὴν πρώτη ἡμέρα πού ἐwürταζε τὴν ἀνεξαρτησία της, τὴν ξάφνιασε ὁ Τάκης της:

—Πές μου μαμά, ἀν καὶ σὺ πάρης ἄλλο μπαμπᾶ... π ὅ σ ω ν ε ἰ δ ὴ ν ἀδελφάνια θὰ ἔχω;! Καὶ δυὸ μπαμπάδες!

Βλέπεις, τὰ παιδιὰ εἶχαν κιόλας ἀρχίσει νὰ ζοῦν τὸ μαρτύριο τῆς ζήλειας, τῆς μειονεκτικότητος πού θὰ ἐσφράγιζε δολόκληρη τὴ ζωὴ τους.

Ἄλλὰ ἐσὺ δὲν ἔχεις παιδιὰ... «εὐτυχῶς!» Καὶ ὁμως καθὼς τινάζεις τὰ δεσμά σου, ἐκείνο τὸ δαχτυλίδι σάν νὰ διστάζης νὰ τὸ πετάξῃς ἔτσι ἀπότομα.

Καί, ἀλήθεια, γιατί οἱ γνωστές σου σὲ ρωτοῦν μὲ τόσο ἐνοχλητικὸ θάρρος «γιατί ἐχώρισες;» Ἐνῶ οἱ κύριοι τὸ θεωροῦν πολὺ φυσικὸ νὰ σοῦ δείχνουν μιὰ κάπως ὑπερβολικὴ οἰκειότητα. Μὰ καὶ οἱ δικοὶ σου; Διστάζουν πῶς νὰ σέ παρουσιάσουν. Ὅλο συμφέροντα, παράπονα. Ἐνῶ καὶ σὺ, σάν «νᾶχης χάσει τὰ νερά σου!» Πῶς νὰ μῆς πάλι στὸ ρόλο τῆς κόρης τοῦ σπιτιοῦ; Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τόση κριτική! Ἡ μητέρα σου νὰ σοῦ πῆ: «γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀνδρας σου...»;

Πάλι; Νὰ ζήσης μόνη, τόσο νέα; Χωρὶς

σπιτικό... μὲ τὸ αἶσθημα τῆς ἀποτυχίας γιὰ συντροφιά;

—Νομίζετε, λοιπόν, δίκαιο, νὰ καταδικάσωμε τὸ θῦμα;—Ἴσως σοῦ ἔρχεται τὸ παράπονο στὰ χεῖλη. Ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἀποφύγω τὸ διαζύγιο ξέρετε πόση κακομεταχείρισι παρέδλεψα, πόση ἀπιστία, πόση...;

—Ἄλλὰ, ἀγαπητή μου, αὐτὸ ἀναγνωρίζεται παντοῦ πῶς συνήθως τὸ φταίξιμο εἶναι τοῦ ἀνδρός. Γι' αὐτὸ ὁμως, θὰ πρέπει νὰ τιμωρηθῆς ἐσὺ; Νὰ πάρης διαζύγιο... μὰ εὐκολώτατο! Νὰ κάμῃς ὁμως τὴν εὐτυχία σου, αὐτὸ εἶναι πού θέλει ἀγῶνα!

Ἐνας νέος γάμος! Ἐνας λόγος εἶναι αὐτός! Οἱ πιθανότητες νὰ ἐπιτύχη εἶναι μία στίς εἴκοσι, λένε οἱ εἰδικοί. Καὶ τότε, πάλι, μὲ τύψεις καὶ ἕνα σφίξιμο στὴν καρδιά.

Καί, ὡστόσο, ἔχουν ξοδευθεῖ ἀρκετὰ «αὐτοῦ»: Κέφι, φρεσκάδα, κλπ. Ἀκόμη, ὑπάρχει στὸ παρελθὸν ἕνα διαζύγιο πού γιὰ τὴν γυναῖκα εἶναι ἕνα παθητικὸ—καὶ στίς πιδ «ἐξελιγμένες» χῶρες. Ἄν ὁμως δὲν ἐπιτύχῃς; Ἄν ἔχωμε—γιατί ὄχι;—νέα πάλι ἀποτυχία; Δεύτερο διαζύγιο! Τρίτος γάμος! Ἄλλὰ ἡ ἡλικία προχωρεῖ. Καὶ ὁ ἀνδρας πού θὰ πάρης θὰ εἶναι κάποιας ἡλικίας κι' αὐτός—πού σημαίνει κάποια ἱστορία, κούρασι, ἐλαττώματα, δυσκολίες.

—«Θὰ κάμω ὑπομονή», ἴσως ἀπαντήσης. Ἄλλὰ, τότε; Γιατί νὰ μὴ δεῖξωμε, τὴν ὑπομονὴ αὐτὴ, στὸν πρῶτο γάμο; Τώρα, λοιπόν, πού καὶ στὴν Ἀμερικὴ θεωροῦν τὸ διαζύγιο συμφορά, καὶ στὴ Ρωσία τὸ περιορίζουν τόσο πού στὴν πραγματικότητα τὸ ἀπαγορεύουν, τώρα θὰ τὸ ζητήσης ἐσὺ; Κι' ἂν ἀντὶ νὰ γίνῃ διέξοδος, σὲ ὀδηγήσῃ σὲ μεγαλύτερο πόνου;

Δὲν θὰ ἦταν καλύτερο νὰ δοῦμε ἄλλη μιὰ φορὰ μήπως μπορούμε νὰ σώσωμε τὴν κατάστασι;

Θὰ ἀρχίσωμε, φυσικά, κυττάζοντας μὲ ἄλλο μάτι τὴν κατάστασι. Δὲν θὰ περιμεί-

νωμε—ἔπως τὶς πρῶτες ἡμέρες—τὸ σύντροφό σου νὰ εἶναι ἄγγελος. Σὺν ἄνθρωπο ἄς τὸν ἀντικρύσωμε. Ἄνθρωπο, μὲ τὶς ἀδυναμίες του!

—Ἄλλὰ ἔχει ἄρρωστη ψυχὴ.

—Τότε, ἄς τὸν δοῦμε ἔπως κάθε ἄνθρωπό μας ἔθαν ἄρρωστίη σοβαρά. Πόσο τὸν πονοῦμε! Μὲ πόση ἐλπίδα παραμονεύομε καὶ τὴν παραμικρὴ καλυτέρευσί του! Δὲν προσέχομε στὰ ἄδικα λόγια του, γιατί συμπάσομε γιὰ τὸν πυρετὸ ποὺ τὸν κάνει νὰ μᾶς λυπήσῃ. Καί, μεταξύ μας, πόσοι εἶναι σήμερα οἱ ἀπόλυτα ἐπιτυχημένοι γάμοι; Εἶναι σὺν νὰ λυπᾶσαι ἐπειδὴ δὲν σοῦ ἔτυχε ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τοῦ λαχείου. Καί, ἔπειτα, μὲ ποιὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσῃ χωρὶς νὰ χρειασθῇ ὑπομονή;

Μὴν διστάσης, λοιπὸν, νὰ δώσης τέτοια, ἀδελφική, ἀγάπη. Ὅχι ἔκεινη τὴν τόσο παρεξηγημένη, τὴν περίτρομη, δουλικὴ ἀγάπη, ἀλλὰ τὴν δυνατὴ, τὴν γνήσια χριστιανική. Ἴσως αὐτὴ τῆ στιγμῇ ὁ νοῦς σου πετάξῃ στὶς «μοιραίες» γυναῖκες ἢ στὶς ἄλλες ποὺ μὲ «καπατσωσύνη» μποροῦν καὶ λύνουν αὐτὰ τὰ ζητήματα. Δὲν ξέρομε μήπως τὰ λύνουν... πρόσκαιρα μόνο. Ἐπειτα, οἱ «μοιραίες»! Πόσες εἶναι αὐτές; Ἄς κυττάξωμε τὴν πραγματικότητά. Καὶ γύρω μας ἡ πραγματικότης μᾶς λέει πῶς, ἀκριβῶς οἱ δύσκολες περιπτώσεις, θέλουν καὶ δραστικώτερο φάρμακο.

Καὶ τὸ φάρμακο αὐτὸ εἶναι ἡ ἀγάπη. Μόνο ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη, ἄλλωστε, ἔγινε γιὰ νὰ ρυθμίξῃ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων—καὶ πόσο μᾶλλον τῶν συζύγων. Ξεύρεις, ὅσο σκληροὶ καὶ ἂν εἴμαστε ἑμεῖς, ἐλκυσμαστε ὅμως ἔσταν οἱ ἄλλοι εἶναι καλοὶ καὶ μᾶς ἀγαποῦν.

Ἄλλ' αὐτὰ μποροῦν νὰ γίνουν, μόνο ἂν κατορθώσης νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴ σκέψι τοῦ διαζυγίου. Γιατί, ἂν στὴν κάθε δυσκολία σκέπτεσαι: «θὰ χωρίσω», τότε βέβαια δὲν ἰσχύει τὴ δύναμι νὰ προσπαθῆσῃς.

Καὶ ἄς ἀρχίσωμε ἀπὸ τὴν πιὸ φλέγουσα περιπτώσι:

Εἶναι, βέβαια, κοινὸ μυστικὸ ἢ σημερινὴ κατάστασις. Ἄλλ' ἂν τὴν ἔβλεπες σὺν μισῷ ἐπιδημίᾳ ποὺ ἔφθανε ὡς τὸν ἄνθρωπό σου... Γι' αὐτὸ, κύτταξέ τον πάλι σὺν δικῷ σου. Καὶ δές' πρῶτα-πρῶτα ὅλοι οἱ «λόγοι» ποὺ

προκαλοῦν κάποια ζήλεια εἶναι καὶ πραγματικοί; Ἐέρεις πόσες κακὲς συμπτώσεις καὶ ἄδικες παρεξηγήσεις χωροῦν σ' αὐτὰ τὰ πράγματα; Καὶ πόσο ἐφήμερες οἱ διάφορες ἐπιδράσεις;

Κι' ἔπειτα, πόσα γλυστήματα ἀκούσια, ποὺ μπορεῖ, αὐτὰ ἀκριβῶς, νὰ ὀδηγήσουν στὴν διόρθωσι!

Ὅχι πῶς θὰ διευκολύνῃς ἐπικίνδυνες κακοσοπίες, ἀφίροντας κενὴ τὴ θέσι σου. Ἄπ' ἐναντίας. Βλέπεις, ἡ ἀγάπη ἢ ἀληθινὴ δὲν εἶναι καθόλου μοιρολατρεία. Σοῦ ἐπιβάλλει, μάλιστα, ἐπιθετικὴ τακτικὴ:

Μετᾶφερε τὸν ἄνθρωπό σου στὸν «καθαρὸ ἀέρα». Κάμε ἀντιπερισπασμὸ, ἐπιστρατεύοντας ὅτι τὸ ὑγιές. Ἄλλὰ μὲ προσοχὴ καὶ τάκτ. Καὶ ὄχι διὰ μᾶς, μήπως ἀπογοητευθῆς. Ὅπως σὺν ἔθελοντρία νοσοκόμος ἔβλεπες τοὺς ἄρρωστους σου, νὰ θέλουν χρόνια δλόκληρα, μερικοὶ, γιὰ νὰ θεραπευθοῦν, τὸ ἴδιο θὰ περιμένωμε κι' ἐδῶ.

«Καθαρὸ ἀέρα» στὶς συναναστροφές σας—ἂν σιγὰ-σιγὰ σχετισθῆτε μὲ νέα πρόσωπα ἄξια ἐμπιστοσύνης καὶ μὲ ἀρχές.

«Καθαρὴ ἀτμόσφαιρα» στὸ τραπέζι, ὅπου κρίνονται συνήθως πρόσωπα καὶ πράγματα! ἂν προσπαθοῦσες νὰ ἐμφανίξῃς—σιγὰ-σιγὰ—τὴ σωστὴ ἀποψί. «Καθαρὴ ἀτμόσφαιρα»—στὶς διαφορὰς ἀπασχολήσεις τῶν ἐλευθέρων ὥρων—ἂν γαμίζων μὲ κάτι ὑγιές, μὲ ζητήματα ἀνωτέρου ἐνδιαφέροντος (πνευματικοῦ, κοινωνικοῦ) κλπ.—καὶ μᾶς δίνει τόσες εὐκαιρίες ἢ ἐποχὴ μας, δυστυχῶς. Καί, ἂν μοῦ ἐπιτρέπῃς, μὴ σύστασι. Νὰ μὴν ἀντιλαμβάνωνται τίποτε τὰ παιδιὰ. Πληγώνονται ἀγιάτρευτα. Ἄλλωστε, ἂν μὲν ἀνεπηρέαστα, καὶ τὴν ἀγάπῃ τους θὰ συνδέσουν τὸν πατέρα τους μὲ τὸ σπιτικὸ του—καὶ τὴ γυναῖκα του, φυσικά.

Ἄπὸ τὸ ἄλλο μέρος, θὰ πρέπη νὰ προσέξῃς περισσότερο μερικὰ πράγματα, μικρὰ ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλὰ πολὺ σοβαρά. Ἀ.χ. δὲν θὰ βοηθήσῃς τὴν ἀδυναμία, ἔστω, τοῦ ἄλλου μὲ τὸ νὰ εἶσαι ἀτημέλητη! Καὶ αὐτὸ ὅμως θὰ γίνεταὶ μὲ προσοχὴ. Καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ἑλξί της, δίνει τὸν περίφημο «ἀέρα». Ἀκόμη τὸ νοικοκυριό, τὴν ἀτμόσφαιρα τάξεως ποὺ δίνει τόση ἡρεμία (ἀπὸ τὸ «φιβλίο ἐξόδων», λ.χ. ὡς τὰ κομψιὰ τῶν ποκαμίσων), τὴν

ἄκρα καθαριότητα κλπ.—ἔχοντας, ὅμως, πάντα ὑπ' ὄψιν πῶς καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμη τὸ ἀλάτι τους, ἢ χάρις τους, θὰ εἶναι ὁ πρόσχαρη διάθεσίς σου. Ἐνώ ἅμα δὲν σέ νοιώθουν «δικό τους ἄνθρωπο», ὅσο ἐν τάξει κι' ἂν εἶσαι δὲν θὰ εὐχαριστοῦνται κοντά σου...

Τὰ ἄλλα θὰ ἔλθουν μὲ τὸν καιρό. Καὶ εἶναι μεγάλη ἐξυπνάδα, στή ζωῇ, νὰ ξέρη κανεὶς νὰ δίνει στὰ μικρὰ ζητήματα μικρὴ σημασία. Πόσα ἀνδρόγυνα δυστύχησαν γιατί μὴ ἔχοντας σοβαρώτερες ἀφορμὲς, διαφωνοῦσαν διαρκῶς γιὰ μικροπράγματα, ποὺ δὲν λείπουν!

Συμβαίνει ὁ σύζυγος νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ κοινωνικός; Βοήθησέ τον ὥστε νὰ ἀντικαταστήσῃ τίς γνωριμιές του (ὅσες εἶναι ἐπιβλαβεῖς) μὲ νέες, καλές. Ἔτσι, σιγά-σιγά πάντοτε θὰ βρῆ καὶ τὸ μέτρο γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ σας.

* Ἄν, ἀντίθετα, εἶναι πολὺ κλειστός, πάλι-οὶ καλές σχέσεις θὰ βοηθήσουν νὰ ξανοιχτῆ καὶ νὰ βρῆ τὸ μέτρο. Ἀλλά, πάντα ἂπ' ὄλα θὰ τὸν βοηθήσῃ τὸ αἰσθημα πῶς τὸ σπῆτι του, καὶ ἂν τοῦ παραπονεῖται, συμπαθεῖ ὅμως κάθε τι ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει, συμμερίζεται τίς χαρὲς του, τὸν καμαρώνει στὶς προσπάθειές του. Καί, ἐπὶ τέλους, εἶναι τὸ συμφέρον σου νὰ προσέχῃς τὰ προτερήματά του. Θὰ τὰ ἀπολαμβάνῃς, τοῦλάχιστον.

* Ἄλλο: Ἔχει κάποια προσκόλλησι στοὺς δικούς του; Μὴν αἰσθάνεσαι δυσαρέσκεια. Δὲς καλύτερα μὴπως δὲν τοῦ ἔδωσες ἐσύ, ὄλη τὴ στοργή ποὺ ἔχει ἀνάγκη; Ὅταν φθάσῃς νὰ μὴ ξεχωρίζετε τοὺς δικούς «σου» καὶ δικούς «του», ὅπως καὶ σὲ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ ἔχετε τὰ «δικά μου» καὶ θὰ γίνεσαι δικαιοῦτερος, ὄλα θὰ εἶναι καλά.

* Ἄλλοιῶς δὲν θὰ βρῆς τὴ γαλήνη σου. Ὅτε τὸ δίκιο σου θὰ βρῆσκη. Γιατί συχνά, μὰ κακόκεφῃ στιγμὴ σου θὰ παραμερίσῃ χρόνον θυσιῆς. Καί γιὰ νὰ ἐπανορθώσῃς τὴ ζημιὰ θὰ κάνῃς δουλικὲς καὶ ἀκαιρὲς περιποιήσεις ποὺ θὰ σὲ παρουσιάζουν κουτὴ καὶ βαρετὴ.

* Ἐνώ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὁ ἄνδρας (τὸν ἄρρωστο ἐννοοῦμε πάντα) βλέποντας τὴν ψυχρότητά σου (ὁσοδήποτε δικαιολογημένη) θὰ βρῆσκη ἐν τάξει τὸν ἑαυτὸ του.

Ναί, ἀγαπητῆ μου φίλη. Μὴν κυττάξῃς διαρκῶς τίς λίγες ἐξαιρέσεις. Ὁ κανὼν εἶναι πῶς γιὰ νὰ θερίσωμε πρέπει πρώτα νὰ σπείρωμε, νὰ καλλιεργήσωμε μὲ ὑπομονή. Καί, ὄλοι μας, δὲν εἴμαστε οὔτε ἄγγελοι, ἀλλὰ οὔτε τὸ ἀντίθετο. Ἄνθρωποι ἀδύνατοι εἴμαστε! Καί ὅταν καλλιεργήσωμε στὸ διπλανό μας—ὅπως ἄλλωστε καὶ στὸν ἑαυτό μας—ὅ,τι καλὸ ἔχει (καὶ πάντοτε ἔχει), αὐτὸ τὸ καλὸ θὰ φουντώσῃ σιγά-σιγά καὶ θὰ συμπνίξῃ, ὅ,τι κακό. Σπάνια βρίσκονται ἄνθρωποι—ἂν βρίσκωνται ποτέ—τόσο φαῦλοι, ποὺ νὰ μὴν ἐπιδέχωνται διόρθωσι. Μᾶλλον συμβαίνει πῶς ἐμεῖς κουραζόμαστε καὶ ἀφίνομε τὸν ἀγῶνα στή μέση, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ θάπρεπε μὲ ἓνα ἱερὸ πείσμα νὰ ἐπιμεινόμε.

Προσπαθήσαμε ποτέ νὰ μποῦμε στή θέσι τοῦ ἄλλου; Ἄρα γε ὁ δύσκολος τρόπος του, λ.χ., εἶναι μόνο γιὰ σένα ἢ γιὰ ὄλους γενικά; Καί ἄρα γε, τί παραδείγματα, τί ἐπιδράσεις, τί συνήθειες εἶχε ὡς τώρα; Ἐλαβες ὑπ' ὄψιν τίς ἀναπόφευκτες διαφορὲς ποὺ θὰ ἔχετε στὶς διαθέσεις σας, ἀπὸ τὴν διαφορὰ τοῦ φύλου, τὴν κληρονομικότητα, τὴν ἡλικία ἴσως, τὴν ὕψη, τὴν ἀγωγὴ κλπ.; Καί ἔπειτα, τόσα ἄγνωστα σὲ σένα ψυχικά του τραύματα, ἡττοπάθεια; Ἴσως, ἂν εἶχε ἄλλες εὐκαιρίες...

Πόσο βοηθεῖ σ' ὄλα αὐτὰ ἡ παιδικότης, ἢ πρόσχαρη αὐτὴ ἀπλότης, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη στὸ γάμο! Καί εἶναι ἡ καλύτερη μάρκα καλλυντικῆς, γιατί προφυλάσσει ἀπὸ πικρίες καὶ μαραζώματα. Πόσες ὠραιότατες κοπέλλες, μὲ σπουδαῖα προσόντα χάθηκαν μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἀπλότητος καὶ παιδικότητος καὶ ἐπισιαισθηκαν ἀπὸ ἄλλες μέτριες ποῦ, ὅμως, εἶχαν αὐτὴν τὴν ἀπλότητα τῆς καρδιάς. Ἡ αἰωνία ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος πάνω στὴν ὕλη!

Δὲν συγχύζομε, βέβαια, τὴν παιδικότητα μὲ τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὰ παιδιαίσιμα.

Καί, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆ, ἄς θυμηθοῦμε καὶ μερικὲς ἄλλες ιδιότητες ποὺ παρερμηνεῦνται.

* Ἄλλο, βέβαια, εἶναι ἡ ἀφέλεια, καὶ ἄλλο ἡ ἀσυδοσία.

* Ἄλλο ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἄλλο τὸ ἀπότομο ὕφος. ἢ ἡ ἀσυεσία.

“Άλλο ἢ ἀξιοπρέπεια καὶ ἄλλο ἢ ψυχρότης.

“Άλλο ἢ λεπτότης τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἐντελῶς ἄλλο ἢ ἀπόστασις.

Καί, ἀκόμη, αὐτὸ πού συμβαίνει, νὰ κανονίζουμε τὰ σοβαρὰ μας ζητήματα μὲ τὸ «τί θὰ πῆ ὁ κόσμος». Γιατί αὐτὴ ἡ υποδούλωσις; Καὶ ὅμως, ὅταν στὸ τέλος ἐπιτύχης, νὰ ξέρης πῶς ὅλοι θὰ σέ χειροκροτήσουν.

Μὲ τὴν ἀγάπη, ἀντὶ νὰ κάνη κανεὶς ἀκαρπῆ, καὶ ἴσως καὶ αὐστηρή, κριτικὴ τοῦ ἄλλου, ἀ μύνεταί. Δὲς τώρα:

Μὲ τὴν ἀγάπη συγχωρεῖς. Καὶ συγχωρῶντας μένεις ψύχραιμη, ὥστε νὰ σκεφθῆς τὸ σωστότερο τρόπο γιὰ νὰ ἐνεργήσης. Προστατεύεις τὴν ἀξιοπρέπειά σου ἀπὸ αὐτὲς τίς σκηνές τῆς ζηλοτυπίας, πού τόσο ἐξευτελίζουν τὴν γυναῖκα! Ἄπαλλάσσεσαι ἀπὸ τόσους ψυχικούς πόνους, ὅπως, ἄς ποῦμε, μὲ τὴν ἀσπιρίνη ἀπὸ τοὺς πόνους τοὺς σωματικούς. Νὰ μνησικακῆ κανεὶς πρὸς τί; Γιὰ νὰ ζήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ ὅ,τι κακὸ τοῦ ἔγινε; Ἔτσι, ἐλεύθερη ψυχικά, μπορεῖς νὰ δῆς τὰ τόσα ἄλλα ἐνδιαφέροντα πού ἔχει γύρω σου ἡ ζωὴ. Τί μυωπία, νὰ συγκεντρῶνουμε ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον μας στὶς ἀδυναμίες τοῦ ἄλλου! Καὶ ὅμως, τόσες γυναῖκες ζητοῦν ἀκόμη νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα, πῶς, γιὰ τὸν ἄνδρα τοὺς εἶναι «ἐνα» ἀνάμεσα στὰ τόσα του ἐνδιαφέροντα, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶναι γι' αὐτὸς τὸ πᾶν.

Μὲ τὴν ἀγάπη προλαμβάνεις ὀλέθριες γκάφες, λ.χ. τὴν μάλιστα τῆς καχυποψίας, πού παρακολουθῶντας σὰν ντέτεκτιβ τὰ ἐλατήρια τῶν ἄλλων σ' ὅ,τι κάνουν πόσα καὶ τραγικά μάλιστα, λάθη προκαλεῖ! Σὰν γὰ μὴν ἔφθαναν οἱ πραγματικὲς δυσκολίες τῆς ζωῆς, προσθέτομε καὶ τίς φανταστικὲς. Ἰσως στὸ παρελθόν, τὸ τάδε πρόσωπο μᾶς ἀδίκησε. Ἄλλ' αὐτὸ σημαίνει πῶς 100% καὶ σήμερα ὑποκρίνεται, ὥστε νὰ τὸ ἀντιμετωπίζουμε μὲ τέτοια προκατήληψι; Μήπως, ὅμως, ἔτσι τὸ πεισιμῶνουμε περισσότερο; Καὶ μήπως, ἀντιθέτως, μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη μας τὸν συγκινούσαμε καὶ ἀπὸ ἐχθρό, σιγά-σιγά τὸν κερδίζαμε φίλο μας; «Δὲς τον καλὸν νὰ γίνῃ καλύτερος», λέει μιὰ πολὺ σοφὴ παροιμία. Τί τραγικὴ πλάνη νὰ νομίζουμε πῶς ἡ καλωσύνη ζημιώνει, τὴ σι-

γμὴ πού ἡ πραγματικότης φωνάζει τὸ ἀντίθετο! Ἀσφαλῶς θὰ παραβλέψης σὲ μερικὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ κερδίσης, μά... τὴν καρδιά τοῦ ἄλλου. Καὶ τὸ ἄλλο λάθος, τὸ πείσιμα πού «κατορθώνει», τί; τὴ στιγμὴ πού ὁ ἄλλος προσπαθεῖ νὰ φανῆ καλύτερος, νὰ τὸν ἀπογοητεύσῃ καὶ νὰ τὸν σπρώξῃ πάλι στὸ κακὸ.

Μὲ τὴν ἀγάπη παίρνεις πρωτοβουλία καὶ κύρος. Καθὼς ἀσχολεῖσαι μόνον μὲ τὸ πῶς θὰ καλύτερέψης τὴν κατάστασι, φυσικά ἐνεργεῖς. Ἀφίνεις τὴν παθητικὴν στάσι. Καὶ ὅμως, πόσες συγχρονισμένες κοπέλλες σὲ κάθε δυσκολία τίς παίρνει τὸ «ἀνατολίτικο» δουλικὸ παράπονο! Σιχθῶν τὸ κεφάλι καὶ κλαῖνε περιμένοντας τὸν οἶκτο (ὄχι ἀπὸ ἀγάπη κᾶν, γιατί ὁ δούλος δὲν ἀγαπᾷ) ἢ καταφεύγουν σὲ σπασμωδικὰ ἡμίμετρα. Ἄλλες παραπονίζονται στοὺς ἔξω, καὶ σὲ λίγο βλέπουν τὴν ὑπόληψι τοῦ σπιτοῦ τους νὰ πέφτῃ... μαζὺ μὲ τίς ἴδιες.

Μὲ τὴν ἀγάπη, βλέπεις ρεαλιστικά. Φιλοσοφεῖς καὶ λίγο πᾶνω στὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμία. Ὑπομένοντας τοὺς ἄλλους, ὑπομένεις καὶ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ ἔτσι δὲν προσβάλλεσαι ἀπὸ αὐτὴ τὴν φοβερὴ ἀρρώστεια, τὴν ἠττοπάθεια. Δὲν λές: «γιὰ νὰ μοῦ φερθοῦν ἔτσι, ἄρα ἐγὼ δὲν ἀξίζω», ὥστε στὸ τέλος νὰ πείσης γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀπεναντίας παίρνεις θάρρος νὰ προστατεύσης καὶ τὴν ὑγεία σου στὰ σοβαρὰ, ἐπειδὴ τὴν θεωρεῖς χρήσιμη στὴν οἰκογένειά σου.

Μὲ τὴν ἀγάπη, τὴν συγγνώμη! Ἄλλὰ καὶ σὰν ἐπιμονὴ ἀκόμη, ἡ συγγνώμη, πολλές φορὲς κατώρθωσε, στὸ τέλος, νὰ ἐξουδετερώσῃ πολὺ ἐπικινδύνους ἐπιδράσεις.

«Ἡ καλωσύνη—εἶπ' ἡ γιαγιά,
Μονάχα ἡ καλωσύνη.
“Όλα στὸν κόσμον χάνονται,
Μόνη ἀπομένει ἐκεῖνη».

★

—“Όταν ὅμως τὸ κακὸ ἔχει προχωρήσει;

—Σὲ τέτοιες περιστάσεις χρειάζεται πολὺ νὰ ἐπέμβῃ κάποιον πρόσωπο ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης πού θάχῃ τὴ σύνεσι γιὰ νὰ δειξῇ σ' αὐτὸν πού ἔπεσε πῶς καταλαβαίνει τοὺς λόγους πού τὸν ἔφεραν ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ἀποψίς: Τὰ παι-

διά, τὸ καθήκον, τὸ μέλλον...

—Καὶ ἡ ἀξιοπρέπεία μου, ὥστόσο;

—Ναί, θὰ χρειασθῆ νὰ σφίξης πολλές φορές τὴν καρδιά σου. Θὰ ἔλθῃ συχνὰ στὰ χεῖλή σου τὸ «γιατί». Ὅπως στὸ παλληκάρι ποὺ ἐθυσίασε μάτια καὶ χέρια στὸν πόλεμο γιὰ νὰ ζήσωμε ἐμεῖς ἡσυχοὶ στὴ ζωὴ μας.

Ἀναμφιβόλως! Ἄλλο εἶναι νὰ τὰ πῆ κανεὶς αὐτὰ μὲ τὰ λόγια καὶ ἄλλο στὴν πράξι. Ἄλλὰ ποιά ἄλλη διέξοδος ὑπάρχει;

Νὰ κάνῃς αὐτὸ ποὺ σ' ἡμεῖρα φαίνεται εὐκόλο καὶ εὐχάριστο;

Ἄλλὰ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ σκεφθῆς καὶ τίς συνέπειες; Τὸ αὔριο;

Ἡ μόνη διέξοδος ποὺ μᾶς μένει εἶναι πάντα ὁ δρόμος τοῦ καθήκοντος. Σκληρός, μαρτυρικός, συχνά. Ἄλλά, ἂν πρόκειται νὰ ὑποφέρῃς μὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη λύσι, καλύτερα πάνω στὸ καθήκον, σὰν τὸν μαχητὴ καὶ ὄχι σὰν τὸν λιποτάχτη ποὺ σαπίζει στὴ φυλακῆ.

Νὰ ἔχῃς τοῦλάχιστον, τὸ μέτωπο ψηλά. Νάχῃς σώσει τὴν ἀξιοπρέπεια τῶν παιδιῶν σου. Καὶ τὸ δικό σου μέλλον ἀκόμη. Γιατί μεθαύριο (καί, θὰ ἔλθῃ καὶ τὸ μεθαύριο) θὰ σοῦ ἀναγνωρίσουν τὰ παιδιὰ σου τὸν ἠρωϊσμό σου. Βλέπεις: Ἡ γυναίκα κάνει τὸ σπῆτι. Καὶ ἐδῶ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἰσότης της

μὲ τὸν ἄνδρα.

Ἄλλὰ καὶ τὸν ἄρρωστο ἄνδρα σου θάχῃς βοηθήσει. Μήπως τὸ κυνηγητὸ αὐτὸ τῆς χαρᾶς, ποὺ κάνει, τί ἄλλο προδίδει, παρὰ τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς του ποὺ καὶ σ' αὐτὸν ἐπίσης μόνο τὸ καθήκον ἱκανοποιεῖ;

—Ἵπάρχουν ὅμως καὶ οἱ ἐντελῶς ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις, ποὺ χρειάζονται καὶ ἐξαιρετικὴ μεταχείρισι.

—Εἶναι, ἄρα γε, βέβαιο, πὼς μία ἀπ' αὐτὲς εἶναι καὶ ἡ δική σου; Πρὶν πῆς τὴν ὀριστικὴ ἀπόφασι, ἂν ἔκανες ἀκόμη μία προσπάθεια, πάνω στὶς τόσες ἄλλες, ἀφοῦ εἶδαμε πὼς, καὶ ὅταν σκέπτεσαι τὸ διαζύγιο, τὸν ὀλεθρο σκέπτεσαι.

Καὶ τώρα, ἔχω μιὰ ἀνησυχία, μήπως σοῦ φάνηκαν κάπως δύσκολα ὅσα εἶπαμε παραπάνω. Ἄν ναί, νὰ ξέρῃς, πὼς σὲ καταλαβαίνω πλήρως. Σ' ὄλες αὐτὲς τίς προσπάθειες πάνω στὶς ἀλλεπάλληλες, διαφορετικὲς καὶ ὀδυνηρὲς, συχνά, περιπτώσεις, πὼς μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ μιὰ γυναίκα; Πὼς νὰ εἶναι πάντα «σὲ φόρμα», πάντα χαρούμενη καὶ ἐν τάξει; Τὸ θέμα εἶναι τόσο μεγάλο καὶ σπουδαῖο, ποὺ ἐπιβάλλεται, νομίζω, νὰ συνεχίσωμε τὴ συζήτησή μας.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΚΥΛΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΑ

Πρὶν ξεκινήσουν γιὰ τὴν ἐκστρατεία, θυμοῦμαι στοῦ χωριοῦ μας τὴν πλατεία, τὸν Ψάρο, τὸν Μαρή καὶ τὸν Ζωγράφο, ἀκίνητους μπροστὰ στὸν φωτογράφο. Ἔνα λεπτὸ μονάχα πρὶν τοὺς πάρει κι' ἦταν γεμάτοι λεβεντιὰ καὶ χάρη. Ἔτσι θὰ μείνουν στὴν φωτογραφία —μιὰ πρώτης τάξεως ἐπιτυχία— γιὰ πάντα νέοι, γελαστοὶ κι' ὠραῖοι. Κι' ὅσες χρονιὲς καὶ μῆνες κι' ἂν κυλήσουν τίς λυγερὲς μορφές τους δὲν θὰ σβύσουν.

Ἀργότερα περνώντας κάποια ράχη, τοὺς εἶδα νὰ χυμοῦνε μέσ' στὴν μάχη τοὺς τρεῖς· Ζωγράφο καὶ Μαρή καὶ Ψάρο καὶ νὰ κοιτοῦν ἀτρόμητοι τὸν χάρο. Ἔνα λεπτὸ μονάχα πρὶν τοὺς πάρει. Κι' ἦταν γεμάτοι λεβεντιὰ καὶ χάρη. Ἔτσι θὰ μείνουν μέσ' στὴν φαντασία, μὲ τοῦ θανάτου τὴν ἀκινήσια, γιὰ πάντα νέοι, γελαστοὶ κι' ὠραῖοι. Κι' ὅσες χρονιὲς κι' αἰῶνες κι' ἂν κυλήσουν τὴν ἀφθαρτὴ τους δόξα δὲν θὰ σβύσουν.

ΑΛ. ΚΡΕΣΤΟΒΙΤΣ

Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΟΥ 1950

Τὸ ἔργο τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι σήμερα πολὺ δυσκολώτερο ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρὶν εἰκοσιπέντε-τριάντα χρόνια. Τὴν ἐποχὴν ἔχειν, ἀν ὁ δάσκαλος ἀγαποῦσε τὴ δουλειὰ του καὶ διέθετε κάποια καλὴ κατάρτισι, μπορούσε καὶ γράμματα νὰ μάθῃ τὰ παιδιὰ του καὶ ἀνθρώπους καλοὺς νὰ τὰ κἀνῃ. Σήμερα θ-μωσι—παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Παιδαγωγικὴ ἐν τῇ μεταξὺ ἐσημείωσε μεγάλη πρόδοσι— ὁ παιδαγωγὸς κοπιᾶζει περισσότερο καὶ ἔχει ἀποτελέσματα πολὺ μετριώτερα. (Στὴν Ἑλλάδα μάλιστα αὐτὸ εἶναι πρὸ χτυπητό, γιὰ λόγους πολὺ γνωστούς). Ὁ δάσκαλος σήμερα δυσκολεύεται νὰ ἀναπτύξῃ τίς πνευματικὰς δεξιότητες τῶν μαθητῶν του. Πρὸ πάντων ὁμως δυσκολεύεται νὰ τοὺς διαμορφώσῃ ἕνα καλὸ χαρακτήρα. Γιατί; Ἀπλούστατα, διότι στὴν σημερινὴ κοινωνία ἔχουν ἀναπτυχθῆ ἀφθονὰς δυνάμεις ποὺ ἀδιάκοπα δρῶν ἀντιλογικὰ, καὶ ἀντιπαιδαγωγικὰ. Συνήθως οἱ δυνάμεις αὐτὰς δὲν δρῶν «σκοπίμως» ἐναντίον τῶν παιδιῶν καὶ ἐναντίον τῶν δασκάλων—ἐγγοῦ ἐναντίον τῆς Παιδαγωγικῆς. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Διότι ἡ οὐσία εἶναι ὅτι καταφέρουν βαριά, συγκλονιστικὰ χτυπήματα, στὰ βάρητα ἔλων ἐκείνων, ποὺ ἄλλοτε τόσο πολὺ διευκόλυναν τὸν παιδαγωγὸ νὰ κἀνῃ τὰ παιδιὰ του ἀνθρώπους. Σήμερα ἡ εὐγένεια, ὁ σεβασμὸς πρὸς ὅ,τι εἶναι μεγάλο καὶ ἱερό, (π.χ. πρὸς τὸν πόνο τοῦ ἄλλου, πρὸς τὰ μυστικὰ τοῦ ἄλλου, πρὸς τὴν πίστι τοῦ ἄλλου στὸ Θεό), ὁ σεβασμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀλήθεια, τὴν καλωσύνη, ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, βάλονται μὲ «πυκνὰ καταγιγιστικὰ πυρὰ» ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς. Καὶ ὁμως ὁ δάσκαλος ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ὄρατα πράγματα ἔχει σκοπὸ νὰ καλλιεργήσῃ στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν του. Καὶ αὐτῶν ἀκριβῶς ἡ στοργικὴ καλλιέργεια, ἔκαμε τὴν ἐργασία τοῦ δασκάλου νὰ θεωρηθῆται—ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωκράτους

μέχρι σήμερα—ὄχι σὰν ἕνα ἀπλὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ σὰ μιά μεγάλη καὶ μεγαλόφυχη κοινωνικὴ ἀποστολή.

*

Τί θὰ κἀνῃ λοιπὸν ὁ παιδαγωγὸς σήμερα, ποὺ ἡ περίεργη διαμόρφωσις τῆς κοινωνίας, (περίεργη, γιατί εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὰ ἴδια τὰ συμφέροντά της), τὸν φέρνει σὲ δύσκολη, ἐσωτερικὰ, θέσι; Θὰ προδώσῃ τοῦ ἔργου του τὸ ἱερώτερον καὶ ποιητικώτερον μέρος, καὶ θὰ γίνῃ ἕνας ἀπλὸς «τεχνικός», ἕνας μάλιστα, ποὺ μαθαίνει τοὺς νέους νὰ διαβάξουν, νὰ λογαριάξουν, κ.τ.τ., χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα ἐνδιαφέρον—καὶ καμμία εὐθύνη, βέβαια—ἀν μέσα στὴν ψυχὴ τῶν νέων αὐτῶν τρέφεται ἕνας εὐγενικός ἥρωας ἢ ἕνας χυδαῖος παληάνθρωπος; Ἡ συναισθανόμενος, ἐπιτακτικώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, τὴν παναθρώπινη ἀποστολή του, θὰ ὑψωθῆ, πελώριος σὲ φωνή, σὲ αγωνιστικὴ διάθεσι καὶ αὐτοπεποίθησι, νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἔργο τῆς Ἀγωγῆς ἐναντίον τῶν δυνάμεων ποὺ τὴν ἀπειλοῦν; Πιστεύω πῶς αὐτὸ αἰσθάνεται ὡς καθήκον τοῦ ὅποιος εἶναι ἀληθινὰ παιδαγωγός. Ὅμως, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἕνα τόσο δύσκολο καὶ «πολεμικὸ» ἔργο, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συλλάβῃ προηγουμένως τρία γεγονότα, τὰ ὅποια—κατὰ τὴ γνώμη μου—δὲν ἔχουν ὡς τώρα ἐκτιμηθῆ ὅσο ἐπιβάλλεται, καὶ γι' αὐτὸ ἐπιχειρῶ ἐδῶ νὰ τὰ ὑπογραμμίσω:

1. Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ γίνῃ αἰσθητὸ στὸ δάσκαλο ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς ὁδηγὸς τῶν ἀνθρώπων. Μολονότι εἶναι κατὰ κανόνα ἕνας ἀφανὴς δημιουργός, ἐπιδρᾷ στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων βαθύτερα καὶ ἀποφασιστικώτερα κι' ἀπὸ τὸν πρὸ ἐνδοξοῦ ποιητῆ. Διότι ἔρχεται σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μαζὶ της, τὴν διαπλάθει ἐπὶ πολλὰ χρόνια, καὶ μάλιστα χρόνια κατὰ τὰ ὅποια ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶναι ἀρκετὰ εὐπλαστῆ. (Κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ δάσκα-

λο ἐξαρτᾶται τὸ ἀν ἢ ποίηση, ἢ ἠθικὴ, καὶ ὅλα τὰ μεγάλα τῆς ζωῆς θὰ ἐπιδράσουν καὶ θὰ γίνουν ἀγαπητὰ στὸν ἄνθρωπο ἢ ὄχι). Ὅταν λοιπὸν τὸ παιδί, σὲ ἡλικία 17-18 χρονῶν, τελειώνει τὸ Γυμνάσιο, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἔτσι διαπλάσμενο, ὥστε ν' ἀναζητᾶ πάντοτε μόνον τὸ καλὸ, καὶ οἱ κακίαι τῆς ζωῆς νὰ μὴ μπορούν νὰ τὸ διαφθείρουν. Θὰ μπορούσε, μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅμως ὅτι ὁ δάσκαλός του θὰ ᾔθελε, θὰ ᾔξερε καὶ θ' ἀφινόταν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν κοινωνία, νὰ ἐπιδράσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Δυστυχῶς, σήμερα ὁ δάσκαλος θέλει, ξέρεται, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἀρκετὰ. Τὸν δυσκολεῖ ἡ διαγωγὴ τῆς κοινωνίας.

2. Ἡ πρὸ 25 ἐτῶν κοινωνία δὲν βοήθησε ἴσως «θετικὰ» τὸ δάσκαλο, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἔφερε καὶ σπουδαῖα ἐμπόδια στὴ δουλειά του. Ἡ σημερινὴ ὁμογενὴ κοινωνία, χωρὶς νὰ τὸ συναισθάνεται, ἀντιθρᾶ τόσο σφοδρὰ—καὶ τόσο ἀνόητα—στὴν παιδαγωγικὴ ἐργασία, ὥστε κάποτε «κατορθώνει» νὰ τὴν ἐξουδετερώσῃ τελείως.

3. Ὁ δάσκαλος ὁμοῦς ποὺ ἐννοεῖ καὶ σήμερα νὰ ἐπιτελέσῃ τὴ μεγάλη ἀποστολὴ του, εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀποκρούσῃ καὶ νὰ καταβάλλῃ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ποὺ κάνουν τὴν ἐργασία του ἀδύνατη καὶ τὴν ὑπαρξὴν του παρασιτικὴ. Καὶ λοιπὸν, ἔχει καθήκον νὰ μὴ περιορίζεται πιά στὴ μελέτη σοφῶν παιδαγωγικῶν βιβλίων καὶ νὰ μὴ μιλήσῃ μόνο στοὺς μαθητὰς του. Ἀλλὰ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ γνωρίσῃ, ὅσο πιὸ βαθιὰ μπορεῖ, τὴ φυσιολογία καὶ πρὸ πάντων τὴν παθολογία τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Καὶ κατόπιν νὰ μιλήσῃ—ὄχι πλέον στὰ παιδιά του, ἀλλὰ στοὺς γονεῖς, στοὺς λογοτέχνες, στοὺς δημοσιογράφους, στοὺς πολιτικούς, γενικὰ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ, ἐνσυνειδήτως ἢ ἀσυνειδήτως, ἐπιδρῶν στὴν ψυχὴ τῶν παιδιοῦν καὶ τῶν νέων. Νὰ τοὺς μιλήσῃ ὄχι σὰν ἀνώτερος ἢ σοφώτερος ἀπ' αὐτοὺς, ἀλλὰ σὰν ἕνας ἀπλὸς εἰδικός, ποὺ ἡ εἰδικότης του εἶναι νὰ κἀνῃ μὲ τέχνη καὶ μὲ γνώση αὐτὸ ἀκριβῶς, ποὺ οἱ ἄλλοι κάνουν χωρὶς γνώση, ἐρασιτεχνικὰ, ἀλλὰ μὲ τέτοια ἐπιμονή, ὥστε ν' ἀνατρέπουν τὴν ἐργασία τοῦ δασκάλου, ποὺ ἐγκρατεῖται σὲ μιὰ συστηματικὴ ἐπίδρασι ἐπὶ τῶν νέων μὲ σκοπὸ τὴν διατήρησι καὶ τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Τί θὰ διαπιστώσῃ λοιπὸν ὁ δάσκαλος ἀν, σηκώνοντας τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ στενὸ χωρὸ τοῦ σχολείου, τὰ ρίξῃ ἐρευνητικὰ στὸ θορυβώδη λαβύρινθο τῆς σημερινῆς κοινωνίας; Πολλὰ ἀσφαλῶς. Κι' ἀπ' αὐτὰ, τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ σημερινὴ κοινωνία καλλιεργεῖ στὰ παιδιά τὸν ἀκραϊφνέστερον ὕλισμό. Σὲ κάθε κοινότητα, ἢ ἀξία τῶν ἀνθρώπων μετρίεται μὲ κριτήρια ἀπολύτως ὕλιστικά. Τὰ καλὰ κοστούμια, ἢ πλοῦσια ἐπίπλωσι, θεωροῦνται πάντα ὡς ἀσφαλὲς δειγμὰ ὅτι κάποιος—γιατρός, δάσκαλος, ράφτης—εἶναι σπουδαῖος ἄνθρωπος. (Ἄν δὲν εἶναι σπουδαῖος, πῶς θὰ τ' ἀποκτούσε αὐτὰ;). Ἐπομένως, ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρωπος εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος γιὰ φίλος μας, ὑπάλληλός μας, σύζυγος τῆς κόρης μας, γενικὰ γιὰ νὰ τοῦ προσφέρουμε τὴν ἐκτίμησί μας. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀγάπη ἀκόμα, μετρίεται κυρίως μὲ ὕλικὰ μέτρα. (Π.χ. ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν δώρων ποὺ μᾶς κάνουν ὅσοι μᾶς ἀγαποῦν). Τὸ ἴδιο καὶ ἡ εὐτυχία, ὀρίζεται συνήθως σὰν κάτι ταυτόσημο μὲ τὴν «περιουσία», κινήτῃ ἢ ἀκίνητῃ. Πῶς, ἔπειτα ἀπὸ τέτοια καθημερινὴ «διδασκαλία», ποὺ γίνεται σὲ κάθε οἰκογενειακὴ συνάθροισι, πῶς θέλετε νὰ δώσῃ τὸ παιδί σημασία στὴ μόρφωσί του, στὴν ἠθικὴ του αὐτοκαλλιέργεια, στὸ «καθῆκον ἀγάπης» πρὸς τοὺς γονεῖς του, καὶ σὲ ἄλλα ψυχικὰ ἢ ἠθικὰ χαρίσματα, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὕλικὰ καὶ δὲν τοῦ παρέχουν καμμιά ἄμεση ὕλικὴ ἀπόλαυσι; Καὶ πῶς νὰ μὴ σβύσῃ μέσα του ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς, μόλις τοῦ φέρουν ἀντιρρήσεις στοὺς διαφόρους ὕλικους πόθους του; (Ἀπλοῦς ὁ ἴδιος ποὺ οἱ ἴδιοι τὸν ἐδίδαξαν νὰ τὰ θεωρῇ ὡς τὰ μόνα πράγματα ποὺ ἀξίζουσι στὴ ζωή;). Ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ θυμὸς, ἡ σκληρότης, ἢ ἀντιπάθεια τῶν παιδιοῦν πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν εἶναι τὸ βαρὺ ἀντίτιμο ποὺ πληρώνουν οἱ γονεῖς γιὰ τὴν ἀποκτήνωσι, στὴν ὁποία οἱ ἴδιοι σπρώχνουν τὰ παιδιά τους, μὲ τὴν ὕλιστικὴ τους διδασκαλία.

2) Ἄλλο οὐσιώδες χαρακτηριστικὸ τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀδράνεια, ἢ ὀκνηρία, ἢ πνευματικὴ καχεξία. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, στὰ πιὸ πολ-

λά ζητήματα τῆς ζωῆς τους, βαρυνονται—ἢ ἀδυνατοῦν—νά χρησιμοποιήσουν τὸ δικό τους μυαλό, τὸ ὦρατό, τὸ χρήσιμο. Ἄλλοι ἀνθρώποι, ἄγνωστοι σὲ μᾶς, συχνότατα ἀμόρφωτοι κερδοσκόποι, ἀναλαμβάνουν νὰ ποῦν σὲ μᾶς, (δηλαδή σὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων), πῶς πρέπει νὰ ζοῦμε. Κι' ἐμεῖς, ἄβουλοι, σὰν κινεῖσαι ὀπισθομανεῖς, χωρὶς ἔχνος κρίσεως ἢ ἀντιρρήσεως, δεχόμεστε αὐτοματικά καὶ ἐκτελοῦμε, ὅτι μᾶς ποῦν. Λαμπρὸ ἀποκορύφωμα τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ξεπεσμοῦ εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς μόδας καὶ τῆς διαφημίσεως, πού σὲ καμνιά ἄλλη ἐποχὴ τῆς ἱστορίας δὲν εἶχε τέτοια ἐπιβολὴ ἐπὶ τοῦ κόσμου. Σήμερα ἡ μόδα δὲν περιορίζεται πλέον στὸ νὰ μᾶς πῆ «τί θὰ φορέσωμε ἐφέτος», ἀλλὰ κανονίζει σπουδαῖα πνευματικὰ ζητήματα, π.χ. καθορίζει ποιὰ μουσική, ποιὰ λογοτεχνία, ποιὰ ἠθική, ποιὰ μόρφωση, γενικῶς ποῖος «πολιτισμὸς» εἶναι καλύτερος. Καὶ λίγο-πολύ τὸ κατορθώνει. Ἔτσι, μὲ τὴν ἴδια εὐκολία πού φορᾶμε κάλτσες νάυλον—«ἐπειδὴ εἶναι τῆς μόδας»—παραδεχόμεστε ἐπίσης ὅτι εἶναι ζωγραφικὸ καλλιτέχνημα ἓνα.... τέρας μὲ τρία μάτια, καὶ μύτη πού φυτρώνει κάτω ἀπὸ τ' αὐτί, ἢ ὅτι εἶναι «μουσική» ἡ ἀπομίμηση τοῦ φρεναρίσματος τῶν αὐτοκινήτων, τοῦ θορύβου τῆς ἀτμομηχανῆς τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἄλλων παρομοίων «μελωδημάτων». Ἄναγνωρίζουμε ἀκόμη ὅτι ἕνας συγγραφεὺς εἶναι μεγάλος ἐπειδὴ τὸν ἀναφέρουν συχνὰ οἱ ἐφημερίδες ἢ διότι πούληθηκαν 100.000 ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου του μέσα σ' ἓνα μῆνα. Καὶ πιέζουμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ «εὐχαριστηθῆ» παρακολουθώντας αὐτὰ τὰ «ἔργα», πού ἔρχονται σὲ φρικτὴ ἀντίθεσι μὲ τοὺς οὐσιωδέστερους νόμους τοῦ καλλιτεχνήματος, δηλαδή μὲ τὸν ρυθμὸ, τὴν ἁρμονία, τὴ συμμετρία, τὴν ὁμορφιά. Δημιουργοῦμε μέσα μας—ἀπὸ ὑποβολή—τὴν ἰδέα ὅτι ἡ μόδα εἶναι τὸ νὰ παρουσιάξωμε στὴ ζωὴ μας ὅλα νέα πράγματα, καὶ μάλιστα ὅσο τὸ δυνατό πιδὸ ἐξωφρενικά. Καὶ ὅτι ἡ δυσαρέσκεια ἐνώπιον ἐξωφρενικῶν νεωτερισμῶν δείχνει ἔλλειψι προοδευτικότητας.

★

Ἐρόουμε, βέβαια, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι

φύσει μιμητικὸν ζῶον, καὶ ὅτι ἐπομένως «μόδα»—κατὰ κάποιον τρόπον—ὑπάρχει λίγο-πολύ σ' ὅλες τὶς ἐποχές. Ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει ἀπολύτως τὴ σημερινὴ μόδα ἀπὸ τὸ μόδα τῶν περασμένων ἐποχῶν εἶναι τοῦτο: Παλαιότερα κάποιος ἀνθρώπος ἔκανε κάτι πού ἢ προσωπικὴ του καλαισθησία, (κάποτε μάλιστα ἢ προσωπικὴ του ἀνάγκη) τοῦ ἔλεγε ὅτι εἶναι καλὸ. Ἄν αὐτὸ ἄρесе σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, αὐτοί—αὐθόρμητα καὶ ἐλεύθερα—τὸ ἐμμοῦντο, καὶ ἔτσι ἐπεβάλλετο καὶ γινόταν τῆς μόδας γιὰ ὅλους. Σήμερα ὁμως κίνητρο τῆς μόδας δὲν εἶναι ἢ προσωπικὴ καὶ ἀφιλοκερδῆς καλαισθησία, ἀλλὰ τὸ ὕλικὸ κέρδος κυρίως. Γι' αὐτὸ κιόλας, ὁ δημιουργὸς τοῦ οἰουδήποτε νέου εἶδους, δὲν ἀφίνει τὸν κόσμον ἐλεύθερον νὰ κρίνῃ, νὰ ἐπιδοκιμάσῃ καὶ κατόπιν νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτό, ἀλλὰ προσπαθεῖ, μὲ τὸν κινηματογράφο, τὸ ραδιόφωνο, καὶ μὲ τὴν κραιγαλέα (καὶ πολυδάπανη) διαφήμισι, νὰ ἐξασκήσῃ ὑποβολὴ ἐπὶ τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ, στὴν ἀρχὴ μὲν νὰ «ἀνεχθῆ», κατόπιν δὲ «νὰ συνηθίσῃ», καὶ τελικῶς νὰ συμπαθῆσῃ τὸ νέο εἶδος. (Παρατηρήστε πόσα τραγούδια τοῦ ραδιοφώνου τὰ βρίσκουμε σαχλά, κι' ὅμως, μὲ τὸ νὰ τ' ἀκοῦμε συνεχῶς, ἀρχίζουμε καὶ ἐμεῖς, ἀσυναίσθητα, νὰ τὰ σιγοτραγουδάμε!). Ἔτσι λοιπὸν ἢ συμπάθειά μας πρὸς τὸ νέο εἶδος δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς λογικῆς οὕτε καλαισθητικῆς ἐπιλογῆς, ἀλλὰ μιᾶς ὑποβολῆς, δηλαδή μιᾶς ἐνέργειας ἐξωλογικῆς. Σήμερα ὁ κόσμος,—οἱ γονεῖς, στὴ δική μας περίπτωσι—ἀποδέχονται καὶ ἐφαρμόζουν ὠρισμένες ἰδέες χωρὶς νὰ τις ἔχουν καταλάβει καὶ κρίνει πλήρως, ἀπλῶς ἐπειδὴ τις ἀκοῦνε συχνά. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν κρίνουν τίς ἰδέες πού ἐφαρμόζουν οὔτε πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν οὔτε μετὰ, γι' αὐτὸ συχνὰ οἱ ἰδέες τους εἶναι ὄχι μόνον ἐπιβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀντιφατικῆς. Π.χ. ἀκολουθώντας τὴ «μοντέρνα»—καὶ σωστὴ βέβαια—ἀντίληψι περὶ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἔχουν καταλάβει καλά, ἀποφεύγουν κάθε ἐπιπληξῆ, κάθε τιμωρία, κάθε τι πού μπορεῖ νὰ δυσαρεστήσῃ ἢ νὰ σκληραγωγῆσῃ τὸ παιδί, καὶ ἔτσι, σεβόμενοι ὑπερβολικὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ, τὸ μαθαίνουν νὰ μὴ σέβεται

καμμιά προσωπικότητα καὶ καμμιά ἠθικὴ ἀξία. Δηλαδή τὸ κάνουν ἐγωϊστὴ καὶ χυδαῖο. Ἐπίσης «γὰ νὰ μὴν κουράζεται» δὲν τὸ πιέζουν νὰ διαβάξῃ ἀρκετὰ τὰ μαθήματά του. Ταυτοχρόνως ὁμοίως, νὸ πιέζουν νὰ κἀνῃ, σὲ ἰδιαίτερα μαθήματα, ἀγγλικά, γαλλικά, πιάνο, ρυθμικὴ γυμναστικὴ—κουρασιώτατα βέβαια—ἐπειδὴ ἔλα αὐτὰ «εἶναι τῆς μόδας». Τὸ ὅτι ἔτσι δὲν μαθαίνει τίποτα σωστὰ, δὲν τὸ προσέχουν. Ἐπίσης ἀντιμετωπίζουν μὲ πολλὴν ἐπιείκεια τὸν πρόωρο ἐρωτισμὸ τῶν παιδιῶν τους, διότι «ἔτσι εἶναι τῆς μόδας», ἀλλὰ δὲν πηγαίνουν νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὸν καθηγητὴ τοῦ παιδιοῦ τους γιὰ τὸ σοβαρώτατο αὐτὸ θέμα, ἐπειδὴ, δυστυχῶς, τὴ συνεργασία αὐτὴ, (ποὺ τὴν ἐπιβάλλει ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί τους), δὲν τὴν ἐπιβάλλει ἡ μόδα! Παρακαλοῦν τοὺς δασκάλους νὰ μὴ κουράζουσι τὰ παιδιά: («καλύτερα νὰ εἶναι γερά κι' ἄς ξέρουσι λιγώτερα γράμματα»). Οἱ ἴδιοι ὁμοίως τὰ στέλνουν σὲ ποικιλώματα πάρτυ, καὶ προκλητικὰ ταινίες, ποὺ ὄχι ἀπλῶς τὰ κουράζουσι, ἀλλὰ τὰ τσακίζουν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Τελικῶς διαπλάσσουν μιὰ γενεὰ ποὺ δὲν εἶναι τόσο ἐξυπνη, τόσο ἀνδρική, τόσο πνευματικὴ, τόσο δημιουργικὴ ὅσο οἱ προηγούμενες. Μιὰ γενεὰ κατώτερη. (Σχετικὰ μὲ τὸ θλιβερὸ αὐτὸ γεγονός, βλέπε ἄρθρο τὸ ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονος Thomas Henry στὸ «Βῆμα» 21 Ἰανουαρίου 1950. «Βαίνομεν πρὸς νεκρὰν ἀνθρωπότητα»). Καὶ ἔλα αὐτὰ τὰ κάνουν οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ φαντάζωνται τὸ κακὸ ποὺ κάνουν στὴν ἀνθρωπότητα.

—Μὰ τότε, θὰ μοῦ πῆ κάποιος, ἐσεῖς κάνατε μιὰ διαπίστωση πολὺ εὐρύτερη, ποὺ ἄλλωστε ἔχει γίνει ἀπὸ πολλοὺς στὰ τελευταῖα χρόνια: «Ὅτι γενικὰ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς περνάει μιὰ μεγάλῃ κρίσι, ποὺ πιθανώτατα τὸν ὀδηγεῖ σὲ ὀλοκληρωτικὴ κατάρρευσι. Καὶ πιστεύετε τώρα ὅτι τὸν καταρρέοντα αὐτὸ πολιτισμὸ μπορούσι νὰ τὸν διορθώσουσι οἱ ἐκπαιδευτικοί; Ἀπαντῶ: Ὅχι. Πιστεύω ὁμοίως ὅτι ὀπωσδήποτε ἡ παρακμὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας θὰ ἔχῃ ἕνα τέλος, ποὺ κατόπιν θ' ἀρχίσῃ μιὰ ἀναγέννησι. Καὶ ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία, οἱ δυνάμεις ποὺ γεννοῦν ἐκάστοτε τὸν νέο ὄχιτῃ

πολιτισμὸ, παρουσιάζονται καὶ ἀρχίζουν τὸ δημιουργικὸ τους ἔργο, ὄχι ὅταν ἔχῃ πιά καταρρεύσει ὁ παλιὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ ἐνῶ ἀκόμη παρακμάζει. (Αὐτὸ π.χ. συνέβη καὶ κατὰ τὴν κατάρρευση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ). Ἔτσι λοιπὸν καὶ σήμερον, ὅσο νωρίτερα καὶ ἐντατικώτερα ἀρχίσουσι νὰ ἐργάζωνται οἱ ἀναγεννητικὲς δυνάμεις, τόσο τὸ καλύτερον γιὰ τὴ σημερινὴν γενεὰ, ποὺ εἶχε τὴ μοῖρα νὰ ζῆ σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη στιγμὴ τῆς ἱστορίας. Ποῖες εἶναι οἱ ἀναγεννητικὲς δυνάμεις ποῦ (μέσα στὸν πελώριο πάταγο καὶ τὰ νέφη τῆς σκόνης ποὺ ὑψώνει βαρὺ ὄδυπο τὸ γκρέμισμα τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ), θὰ διαλέξουσι τὰ χρησιμοποίησιμα ὀλικά γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ αὐριανοῦ πολιτισμοῦ; Εἶναι βέβαια ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γενικὰ. Εἰδικώτερα ὁμοίως οἱ ἐπιστήμονες, καὶ μέσα σ' αὐτοὺς πάλι σπουδαιότατο ρόλο ἔχουσι οἱ γιατροὶ καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοί. Διότι αὐτοὶ εἰδικὰ μπορούσι νὰ διαπιστώσουσι τὰ λάθη καὶ τίς ἐλλείψεις ποὺ ἔχει ἡ σημερινὴ μορφή τῆς σωματικῆς, ψυχικῆς καὶ διανοητικῆς μας ζωῆς καὶ ἀγωγῆς. Καὶ μπορούσι ἀκόμη νὰ σκιαγραφήσουσι τὴν πορεία ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσωμε στὸ μέλλον, γιὰ νὰ ἀποφύγωμε τὰ λάθη αὐτὰ. Ἐκ μέρους πλειέτων ἐπιστημόνων ἔχει ἤδη ἀρχίσει ἡ μεγαλειώδης αὐτὴ προσπάθεια καὶ ἔχει εὐρεῖ βαθύτατη ἀπήχησι στὸ κοινόν. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ καθήκον βαρύνει, νομίζω, καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικούς. Δὲν πρόκειται οἱ ἐκπαιδευτικοὶ νὰ διορθώσουσι τὸν κόσμον μονάχοι τους. Εἶναι ὁμοίως, ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐπαγγέλματός των προωρισμένοι νὰ συντελοῦσι καὶ αὐτοὶ στὴν διόρθωσίν του. Μὲ τὸ νὰ τὸν διαφωτίσουσι σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν, βοηθῶντας τὸν ἔτσι, νὰ συντομεύσῃ τὴν κρίσιμη περίοδον τῆς πολιτιστικῆς του ἐξασθενήσεως καὶ νὰ μπῆ στὴν ἀνάρρωσιν. Καὶ τὸ καθήκον αὐτό, ποὺ εἶναι πράγματι «νέο καθήκον», διότι εἶναι γέννημα τῆς παρούσης ἱστορικῆς στιγμῆς, πρέπει ὁ ἐκπαιδευτικὸς νὰ τὸ συλλάβῃ, καὶ νὰ τὸ ἐπιτελέσῃ. Ὅσο νωρίτερα, καὶ εὐσυνειδητότερα, τόσο τὸ καλύτερον καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ

Τὸ αἷτημα γιὰ ἓνα ἐφαρμοσμένο Χριστιανισμό καὶ ἰδίως στὸν κοινωνικὸ τομέα ἄρχισε νὰ γίνεται παντοῦ ὀλοένα καὶ πιὸ ἐπιτακτικόν. Οἱ πικροὶ καρποὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὕλιστικοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ ἀβεβαιοτήτης καὶ ἀκαταστασία πού ἔφερε στὸν κόσμον, εἶναι κάτι τὸ πρωτοφανές. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀδικίας καὶ τῆς σαπίλας τοῦ ὕλιστικοῦ καπιταλισμοῦ, ὅλα αὐτὰ κάνουν πολλοὺς ἀνθρώπους πού ποθοῦν ν' ἀναπνεύσουν τὸν καθαρὸ ἀέρα μιᾶς ὑγιοῦς κοινωνίας νὰ στρέφονται μὲ προσδοκία στὸ Χριστιανισμό. Ἀπὸ παντοῦ μᾶς ἔρχονται ἐλπιδοφόρα σημεῖα μιᾶς τέτοιας στροφῆς καὶ μιᾶς ὀλοένα πιὸ ἐπιτακτικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ αἵτηματος τοῦ ἐφαρμοσμένου Χριστιανισμοῦ. Ἐνα τέτοιο σημεῖο εἶναι καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου W. I. Earl «Χριστιανισμὸς καὶ κοινωνισμὸς» (Christianity and Social Theory) πού δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Ὁ Χριστιανὸς ἐπιστήμων» (The Christian Graduate) τῆς Inter-Varsity Fellowship.

Στὸν ἀναγνώστη τῶν «Ἀκτίνων» εἶναι γνωστὸ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσει ὁ W. I. Earl στὸ ἄρθρο του. Ἀρκεῖ νὰ παραπέμψωμε στὰ ἄρθρα τοῦ Π. Μελίτη: «Κατηγορῶ τοὺς Χριστιανούς» («Ἀκτίνες» τόμος Ι' σελ. 241 καὶ 289), «Μπροστὰ στὸ Κοινωνικὸ πρόβλημα» (τόμ. ΙΒ' σελ. 1) καὶ «Ὁ Καπιταλισμὸς: Θεμελίωσις καὶ Ἀποτελέσματα» (τόμ. ΙΒ' σελ. 49). Πρέπει, ὅμως, νὰ δώσωμε ἐδῶ μιὰ μικρὴ περίληψι τοῦ ἄρθρου τοῦ W. I. Earl, γιὰ νὰ ἰδοῦμε πόσο μεγάλη εἶναι ἡ σύμπτωσης τῶν χριστιανικῶν ἀπόψεων σ' ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου, ἐπάνω στὰ προβλήματα αὐτά.

Ὁ ἀρθρογράφος κάνει πρῶτα μιὰ ἀνασκόπησι τοῦ πῶς ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετώπισε τὸ κοινωνικὸ ζήτημα. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους οὔτε ἡ Ἐκκλησία σὰν σύνολο, οὔτε οἱ μεγάλοι κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔμειναν ἀδιάφο-

ροὶ μπροστὰ στὸ κοινωνικὸ ζήτημα. Στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἰακώβου διακρίνομε καθαρὰ τὶς χριστιανικὰς ἀπόψεις γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, ἀπόψεις πού ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐθεμελίωσε. Μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα δὲν ἔπαυσε νὰ ἐξασκῆ τὴν ἐπίδρασί του στὶς κοινωνικὰς σχέσεις. Ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἐφανερώθη καὶ ἐπεκράτησε ἓνα τελείως διαφορετικὸ πνεῦμα: Ἡ «χειραφέτησις», ὅπως λέγει ὁ ἀρθρογράφος, τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ ἔλεγχον. Σ' αὐτὴ τὴ χειραφέτησι ἐβόήθη καὶ ἡ παρεξήγησις ἀπὸ ὠρισμένους χριστιανούς, ἡ ὁποία ἔκαμε, ὥστε οἱ χριστιανοὶ αὐτοὶ νὰ δώσουν μιὰ ἐγωῖστικὴ θεώρησι στὸ ζήτημα τῆς ἀτομικῆς τῶν σωτηρίας καὶ νὰ ξεχάσουν τὴν κοινωνικὴ πλευρὰ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Κι' ἔτσι σιγὰ-σιγὰ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ—οἱ δὴθεν Χριστιανοί—ἀνεκάλυψαν ὅτι στὸ κάτω-κάτω μπορεῖ ἐπὶ τέλους κανεὶς νὰ δουλεύῃ καὶ στὸ Θεὸ καὶ στὸ μαμωνᾶ!

Ἐλεῖται ἦλθε ὁ 18ος αἰὼν κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε. Οἱ εὔποροι ἐπιχειρηματῆαι δὲν τὸ εὔρισκαν πιὰ ἀπαραίτητο νὰ εἶναι ἐν τάξει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ γιὰ τίς πράξεις τῶν καὶ ἡ ἀπόκτησις χρημάτων κατήντησε νὰ γίνῃ ἀπὸ μέσον σκοπός. Κανένας ἔλεγχος ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν δὲν ἐγινόταν καὶ κριτήριον γιὰ τίς πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔπαιρναν πιὰ τὸ τί εἶναι δίκαιο ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ τί εἶναι συμφέρον σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς amoralité, οἱ ὁποῖοι ἐκυβερνοῦσαν τὴν «πολιτικὴν οἰκονομία» τῆς ἐποχῆς, τὴν «πολιτικὴν ἀριθμητικὴν», ὅπως τὴν ἔλεγον τότε. Ὁ χρυσοῦς κανὼν τῶν οἰκονομολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μπορεῖ νὰ συνομισηθῇ στὶς λέξεις: «Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸ ἐγὼ του, εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ». Κι' ἔτσι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ εἶχε χω-

ριστή τελείως από την οικονομική ζωή, όπως λέει ο άρθρογράφος, με ένα «στεγανό διάφραγμα».

‘Από την άλλη πλευρά, οι «θρησκευτικοί άνθρωποι» ενδιαφέροντο μόνο με την ατομική τους λατρεία. ‘Ο Μπεροντιάεφ λέγει ότι δύο είναι οι τρόποι κατά τους οποίους σκέπτονται οι άνθρωποι· ο ένας είναι: «Έξυπνήρησε τους συνανθρώπους σου όσο μπορείς και μ’ αυτό τον τρόπο θα πάρης και σὺ ὅ,τι σοῦ χρειάζεται»· ὁ ἄλλος είναι: «Κύτταξε τὸ συμφέρον σου ὅσο μπορείς κ’ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο θ’ ἀποβῆ πρὸς συμφέρον τῆς κοινωνίας». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ποὺς ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους εἶναι ὁ χριστιανικός. ‘Εν τούτοις ὁμως εἶναι ὁ δεύτερος πὺν ἔχει ἐπικρατήσει· καὶ καθὼς λέγει ὁ R. H. Tawney στὸ βιβλίο του «Θρησκεία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ καπιταλισμοῦ» (Religion and the Rise of Capitalism), «ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀπόκτησις ὑλικῶν ἀγαθῶν εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας καὶ τὸ τελικὸ κριτήριον τῆς ἐπιτυχίας ἐνὸς ἀνθρώπου, ἰσοδυναμεῖ μετὴν ἄρνησις κάθε συστήματος σκέψεως ἢ ἠθικῆς, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ χριστιανικόν». Κι’ ἐν τούτοις αὐτὴ ἡ ἀντιχριστιανικὴ ἀποψις ἐπεκράτησε σὲ τέτοιο σημεῖο, πὺν ἐνῶ ἀπὸ τῆ μίᾳ πλευρᾷ ὑπῆρχαν ἄνθρωποι διαρκῶς θησαυρίζοντες, ἀπὸ τῆν ἄλλῃ ὑπῆρχαν παιδιὰ πὺν ἐργαζόταν δέκα ὥρες τῆν ἡμέρα καὶ νήπια πέντε χρόνων πὺν δούλευαν, κυριολεκτικῶς, στὰ ἀνθρακωρυχεῖα, σπρώχνοντας καρότσια μετὴν κάρβουνο, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρωμε τὰ ἀπαίσιμα ἐκεῖνα slums πὺν κτίσθησαν ἀπὸ τοὺς... εὐπόρους βιομηχάνους τῆς ἐποχῆς!

Κι’ ἔτσι, μέσα στὸν ἐργαζόμενο λαὸ ἀνεπτύχθη τὸ αἴσθημα ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔδειχνε ἀνοχὴ στῆν ἀδικία καὶ τῆν ἐκμετάλλευσιν τῶν πτωχῶν ἀπὸ τοὺς πλουσίους, καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦταν τὸ μέτρο γιὰ νὰ κρίνῃ κανεὶς τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς ἀλλὰ ἓνας λόγος γιὰ νὰ γίνουιν δεκτοὶ οἱ θεσμοὶ αὐτοί. ‘Τστερα ἀπ’ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι καθόλου παράξενο τὸ ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς ἐξήγησε νὰ πάρῃ ἐμπνευσι καὶ ἐλπίδα ἀπὸ ἀνθρώπους σάν τὸν Tom Paine, τὸν Cobett, τὸν Robert Owen καὶ ἀρ-

γότερα ἀπὸ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς. Αὐτοὶ τοὺλάχιστον τοὺς ὑποσχέθησαν μιὰ καλυτέρευσι ζωῆς. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε, λέγει ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι δὲν ἦταν μόνο οἱ κατὰ τύπους Χριστιανοὶ πὺν ἔδειξαν αὐτὴ τῆν ἀδιαφορία, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ οἱ πιστοὶ Χριστιανοὶ ἀντιμετώπισαν τὸ ζήτημα αὐτὸ μετὴν μιὰ ἀδιακαιολόγητη χλιαρότητα.

Εὐτυχῶς ὁμως ἡ διάσπασις αὐτὴ μεταξὺ ἐργατικῆς τάξεως καὶ Χριστιανισμοῦ δὲν ἐκδηλώνεται παντοῦ. Ἐπάρχουν πιστοὶ Χριστιανοὶ μετὴν πλήρη ἐπίγνωσι τοῦ καθήκοντός των, πὺν προσπαθοῦν νὰ γεφυρώσουν αὐτὸ τὸ χάσμα. Καὶ σήμερα πολλῆς ὁμάδες Χριστιανῶν πὺν ἀνέλαβαν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνες δυστυχῶς ἐπίσημοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐζήτησαν ν’ ἀποφύγουν.

Κατόπιν ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρεται στῆ γνωστὴ κίνησι τοῦ λεγομένου «Χριστιανικοῦ Σοσιαλισμοῦ». Ἡ κίνησις αὐτὴ ἔπεσε σ’ ἓνα σφάλμα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετο πρὸς τὸ σφάλμα τῶν χριστιανῶν πὺν ἔδειξαν ἀδιαφορία μπροστὰ στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα. Καὶ αὐτὸ ἦταν ὅτι ἔδωσαν μεγαλύτερη προσοχὴ στῆ λέξι «Σοσιαλισμὸς» παρὰ στῆ λέξι «Χριστιανισμὸς», καὶ κατήντησαν νὰ νομίζουιν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι συνώνυμος μετὴν Σοσιαλισμῷ, καὶ ὅτι ἐπομένως μπορούσε νὰ ἀρκεσθῆ κανεὶς στὸ Σοσιαλισμῷ.

Τώρα στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα ἂν καὶ ἡ κατάσταση τῶν ἐργαζομένων τάξεων σχετικῶς παρουσιάζει βελτίωσι, ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀκόμα, ἔδωσαν τῆν πίστι τους στῆν ἄψυχη τεχνικὴ πρόοδο. Ἡ «πρόοδος» αὐτὴ ἀντικατέστησε τῆ θρησκεία στῆν ψυχὴ τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων καί, στὸ τέλος, ἡ πίστις στῆν «πρόοδο» χωρὶς πνευματικὸ ἀντιστάθμισμα μᾶς ὠδήγησε σὲ δυὸ καταστρεπτικούς πολέμους. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν δύο μεγάλων πολέμων, ἔκαμε τοὺς μὲν Χριστιανοὺς νὰ καταλάβουιν ὅτι ἔπρεπε νὰ πάρουιν στὰ σοβαρὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀποστολῆς καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τοὺς μὴ Χριστιανούς νὰ παραδεχοῦν ὅτι, τέλος πάντων, ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει κάποιον ῥόλο νὰ παί-

ξη στην κοιδήγησι τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο τῆς ἐποχῆς.

Καὶ τώρα ποῖο εἶναι τὸ χρέος κάθε Χριστιανοῦ; Ἀσφαλῶς τὸ νὰ φέρῃ τὸ χριστιανικὸ μήνυμα σ' ἓνα κόσμο πού τόσο πολὺ τὸ ἔχει ἀνάγκη. Ἀλλὰ πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, λέγει ὁ ἀρθρογράφος ἄς προσπαθήσωμε νὰ ζοῦμε κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μὴ δίνωμε ἀφορμὴ νὰ βλασφημῆται τὸ Εὐαγγέλιο, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ δοξάζεται. Ἄς προσέξωμε καὶ κάτι ἄλλο: δὲν ἀρκεῖ νὰ λέμε στοὺς ἀνθρώπους: «πιστέψτε στὸ Χριστό», χωρὶς νὰ δείξωμε ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ προβλήματά τους. Ἄς μὴν παρουσιαζόμαστε ὡς «ζηλωτὰ τῆς πίστεως», χωρὶς νὰ δείχνωμε ὅτι κατέχουμε τὴν ἔννοια τῆς πίστεως αὐτῆς. Καὶ ἄς ἔχωμε ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἡ πί-

στις χωρὶς ἔργα ὅπως καὶ τὰ ἔργα χωρὶς πίστι εἶναι ἐξ ἴσου νεκρὰ καὶ ἀνίκανα νὰ δώσουν στὸ σημερινὸ ἀνθρώπο τὴ ζωὴ πού τόσο ἔχει ἀνάγκη.

Ὁ κόσμος σήμερα βρίσκεται μπροστὰ σὲ τραγικὰ προβλήματα, ὅπως καὶ τὸν καιρὸ τῆς βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν μπορούμε ν' ἀποφύγωμε τὶς συνέπειες τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας. Ποιὰ στάσι λοιπὸν θὰ πάρωμε; Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπαναλάβωμε τὸ ἴδιο λάθος. Ἄς καθορίσωμε τὴ στάσι μας ὄχι σύμφωνα μ' ἐκεῖνο πού νομίζομε συμφέρον μας, οὔτε ἀκόμη καὶ μὲ ἐκεῖνο πού θεωροῦμε συμφέρον τῆς «ἐκκλητικῆς» μερίδος τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ μιὰ ἐντελῶς συνετὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ.

Γ. Α. ΠΕΡΗΣ

ΧΑΡΑ Σ' ΕΚΕΙΝΟΝ

Χαρά σ' ἐκείνον τὸν διαβάτη,
 πὺν διάλεξε τὸ μονοπάτι
 τῆς ἀνθισμένης Σου τῆς γῆς·
 χαρά σ' ἐμᾶς, χαρά σ' ἐκείνον
 πὺν τὴν καρδιά του κάνει κρῖνο
 μᾶς ἀνοιξιάτικης αὐγῆς.

Χαρά στὸν ἀνθρώπο πὺν νοιώθει
 φτερὰ νὰ παίρνουνε οἱ πόθοι
 γιὰ τὴν ὠραία τὴ ζωὴ.
 Χαρά σ' αὐτόν, πὺν μὲ ἀγάπη,
 τοῦ μίσους διώχνει τὸ δρολάπι
 καὶ τὴν εἰρήνην διαλαλεῖ.

Χαρά σ' ἐκείνον πὺν παλεύει
 μὲ τὸ σκοτάδι, καὶ γυρεύει
 τὸν ἥλιο νᾶβρη καὶ τὸ φῶς·
 χαρά σ' αὐτόν, σὲ κάθε ξένον
 φτωχό, γυμνὸ καὶ πεινασμένον
 πὺν στέκεται σὰν ἀδελφός.

Χαρά στὶς Στρατιές μας τώρα
 πὺν σπέρνουνε εἰρήνης δῶρα
 σ' ὅλη τὴν πολεμένη γῆ.
 Χαρά στὴ μέρα πὺν χαράζει,
 στὸν λυτρωμὸ πὺν ἐτοιμάζει,
 Κεῖνος, τὸν κόσμο π' ὀδηγεῖ.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΜΗΠΩΣ ΞΕΧΑΣΑΜΕ ΤΙΠΟΤΑ...;

Ἐπὶ τέλους!...

Καὶ οἱ δύο θὰ εὔρισκαν τὴν ἐλευθερία τους!...

Αἰσθάνονται—στὸ δικηγορικὸ γραφεῖο μὲ τὶς μεγάλες βιβλιοθήκες καὶ τὴν ὠραία ἐπίπλωσι—σὰν σὲ τέμενος τῆς ἐλευθερίας. Τὸ κροτάλισμα τῆς γραφομηχανῆς φθάνει στ' αὐτιά τους σὰν χαρούμενη ἠχώ, ἀπὸ τὸ σπάσιμο τῶν δεσμῶν τους. Καὶ ὁ σοβαρὸς καὶ γεμάτος αὐτοπεποίθησι λειτουργὸς τῆς Θέμιδος εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ χειροῦργος πού θὰ τραβήξῃ τὸ νυστέρι του στὸ καρκίνωμα τῆς συμβιώσεώς τους...

Ἐκάθισαν στὶς βαθεῖες πέτσινες πολυθρόνες. Ἡ κυρία μόλις εἶχε μπῆ στὴν ὄριμη ἡλικία. Καλοντυμένη. Στὰ περιποιημένα χέρια τῆς ἕνα μεγάλο μπριγιάντι πού πετάει κάθε τόσο ἀστραπές. Ὅπως καὶ τὰ μάτια τῆς, ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τὰ στρέψῃ σ' «ἐκείνους»...

«Ἐκείνος», ἕνας εὐρωστος μεγαλόσωμος ἄντρας, μὲ τὴν πρώτη θωπεία τοῦ χρόνου στοὺς γκριζοὺς κροτάφους. Μάτια γεμάτα ἐνεργητικότητα. Κτυπᾷ ἀνήσυχος τὰ δάχτυλα στὸ χέρι τῆς πολυθρόνας. Μὲ τὴν ἄλλη παλάμη ἀγκαλιάζει τὸ φουῆρο τῆς ἐγγλέζικης πίπας καὶ τὴν ἀπομακρύνει λίγο ἀπὸ τὸ στόμα του:

—Καὶ πότε θὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις;

«Αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις» εἶναι τὸ διαζύγιό τους.

Ὁ δικηγόρος, κάθεται καλύτερα στὴν πολυθρόνα του καὶ κυττώντας τὸ ταβάνι κάνει ἕνα σύντομο ὑπολογισμό:

—Ἐγὼ θὰ δώσω αὐριο κ' ὄλας τὴν αἴτησι στὴν Μητρόπολι... Ἄλλὰ ὀκτώ-δέκα μῆνες θὰ τοὺς φάμε...

Οἱ δύο σύζυγοι ἔκαναν ἕνα ταυτόχρονο κίνημα δυσφορίας.

—Τόσο πολὺ;...

—Χμ! καὶ θὰ μᾶς πάρῃ μόνον τόσο γιατί... τοὐλάχιστον εἰς τὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει «συμφωνία χαρακτῆρος». Λέει ὁ δικηγόρος, κάνοντας κάποιον χιούμορ.

Συμφώνησαν καὶ τὴν ἀμοιβή. «Ἄρμυ-

ρούτσικη», μαζῆ μὲ τὰ ἄλλα ἔξοδα. Ἄκριβότερη ἴσως ἀπὸ μιὰ ἐγγείρησι....

Ἄλλὰ τὸ καρκίνωμα ἔπρεπε νὰ φύγῃ. Χρήματα ὑπῆρχαν Ἡ εὐτυχία δὲν ὑπῆρχε... Καὶ θὰ τὴν εὔρισκαν—ἐπὶ τέλους!—θαν θὰ ἔπαιρνε ὁ καθένας τὸν δρόμο του...

Αὐτὲς εἶναι οἱ σκέψεις τῆς κυρίας καθὼς κυττάζει τώρα συλλογισμένη τὸ πλατινὲ μικροσκοπικὸ «μπρασελέ» τῆς.

Αὐτὲς εἶναι οἱ σκέψεις τοῦ κυρίου, ἐνῶ ἀνοίγει τὸ χρυσὸ ρολοῖ του.

—Μία παρὰ εἴκοσι πέντε!... ὦ, πέρασε ἡ ὥρα! Ψιθυρίζει ἐκείνη.

—Εἶναι μία παρὰ πέντε! Διορθώνει ἐκεῖνος.

Εἶναι ἔτοιμος νὰ τὴν παρατηρήσῃ γιὰ τὸ ρολοῖ τῆς πού δὲν πηγαίνει καλά! Καὶ ἐκείνη εἶναι ἔτοιμη νὰ ἀμυνθῇ.

Κάτι τέτοια ζητήματα εἶχαν κάνει ἀφόρητη τῆ ζωὴ τους...

Ὁ δικηγόρος κυττάζει καὶ αὐτὸς τὸ ρολοῖ του. Εἶναι ἀκριβῶς μία παρὰ δώδεκα. Καὶ τῶν δύο τὸ ρολόγια δὲν πηγαίνουν καλά. Πιθανὸν ὅπως θὰ συμβαίη καὶ μὲ τὰ ἄλλα θέματα τῆς «ἀσυμφωνίας τῶν χαρακτῆρων» των...

Ἐσηκώθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ γραφεῖο. Ἐχαιρέτησαν. Μπροστὰ στὴν πόρτα—μὲ τὸ χέρι στὸ πόμολο ὁ σύζυγος, ἡ κυρία φορῶντας τὰ ἄσπρα δαντελλένια γάντια τῆς—συμβουλευόνται μὲ τὰ μάτια ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

—Μήπως ξεχάσαμε τίποτα;

ἌΟχι δὲν εἶχαν ξεχάσει τίποτα....

Καὶ ἀνοίξαν τὴν πόρτα γιὰ νὰ βγοῦν ἔξω. Νὰ χωρίσουν ἔπειτα τὴν πορεία τους, ἀμέσως, ἐκεῖ ἀπὸ τὸν διάδρομο τοῦ γραφείου.

*

—Ἄ!...

Ἐνα ἀδύνατο καὶ χλωμὸ ἀγόρι, ὡς δώδεκα-δεκατριῶν ἐτῶν στέκεται ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, ἔτοιμος νὰ μπῆ στὸ γραφεῖο. Τὸ στηρίζει, κρατῶντας τὸ ἀπὸ τὸ μπράτσο, μιὰ ψηλὴ καὶ παχειὰ γυναῖκα, χωρὶς κα-

πέλλο, ντυμένη μ' ἕνα πρόσινο ἀλατζᾶ.

Ἦταν ὁ ἄρρωστος γυιός τους καὶ ἡ μαγείρισσά τους!

Ἡ κυρία φώναξε, κλαυθμηρίσει μᾶλλον, μὲ ἐκπληξι καὶ φόβο:

— Ἀντώνη!... Γιατί σηκώθηκες, παιδί μου, ἀπὸ τὸ κρεβάτι; Ἄχ Θεέ μου, θὰ βαρύνῃς πάλι, θὰ ξανακυλίσης!...

Μπῆκαν ὄλοι στὸ γραφεῖο. Ἔβαλαν τὸ ἄρρωστο παιδί του ἀ καθήση.

Ἐκεῖνο ἔπεσε κουρασμένο στὴν πολυθρόνα. Ἐκύτταξε τὸν πατέρα του, ἔπειτα τὴν μητέρα του καὶ τέλος τὸν δικηγόρο. Ἐκεῖνος βρῆκε μιὰ πρόφασιν καὶ πέρασε διακριτικὰ στὸ διπλανὸ διαμέρισμα.

Ὁ πατέρας γύρισε τότε θυμωμένος πρὸς τὴν μαγείρισσα:

— Ἐσύ, Μαριάννα, γιατί τὸν ἄφησες;

Ἡ μαγείρισσα ἔκανε ἕνα βῆμα ἔμπροσθς καὶ βοηθώντας τὴν ἀπολογία τῆς μὲ ζωηρὸς χειρονομίαις ἐξήγησε:

— Καλὲ κύριε... Τοῦ ἐφώναξα ὅτι μποροῦσε νὰ πάθῃ κακὲν κακὸ βγαίνοντας ἔπειτα ἀπὸ τόσο βαρεῖα ἀρρώστεια. Δὲ θέλησε μὲ κανένα τρόπο...

Ἡ Μαριάννα χαμήλωσε τὴ φωνή τῆς, ἔνωσε τὶς βλεφαρίδες τῆς καὶ γύρισε πρὸς τὸ μέρος τῶν δύο συζύγων:

...Μοῦ εἶπε μὲ ἕνα τρόπο πὸν μ' ἔπιασε ῥίγος: «Καὶ νὰ πεθάνω ἀκόμη δὲν εἶναι χειρότερο ἀπ' αὐτὸ πὸν πρόκειται νὰ γίνῃ!»

Ἡ ἀπλοϊκὴ γυναῖκα ἐκύτταξε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον.

— Καλέ, τί κακὸ σκέπτεσθε νὰ κάνετε; Φώναξε σχεδὸν ἐλεγτικὰ.

— Σοστ! Μὴ φωνάζεις! Εἶπε πνιχτὰ ὁ πατέρας.

Ἐπειτα τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὴν πλάτη καὶ τὴν ὀδήγησε πρὸς τὴν πόρτα.

— Καλά, Μαριάννα, σ' εὐχαριστοῦμε... Μππορεῖς τώρα νὰ πᾶς στὸ σπίτι....

Ἐγύρισε κοντὰ στὸ παιδί του.

Ὁ Ἀντώνης ἔσφιξε μὲ τ' ἀδύνατα, διαφανῆ, ἀπὸ τὴν ἀδυναμία, δάκτυλά του τὰ χέρια τῆς πολυθρόνας, ἀνασήκωσε λίγο τὸ κορμὶ καὶ μίλησε ἀργὰ μὲ σπασμένη φωνή:

— Σᾶς ἄκουσα τὸ πρωτὶ... Ὅτι θὰ ἐρχώσαστε ἐδῶ στίς ἔντεκα... Κατάλαβα ὡς πού

φθάσατε... Παρακάλεσα μὲ δάκρυα τὸ Θεὸ νὰ μὲ φωτίσῃ τί νὰ κάνω, καὶ ἀποφάσισα νὰ ἔλθω ἐδῶ ὁ ἴδιος ἀφοῦ μὲ εἶχατε ξεχάσει... Ὅταν σηκώθηκα ζαλίσθηκα... Ἄναγκάστηκε ἡ Μαριάννα νὰ ἔλθῃ μαζί μου... Πήραμε ἕνα ταξί...

Σταμάτησε μὲ τὰ μάτια ὑγρά, ὠχρὸς, ἔτοιμος νὰ λιποθυμήσῃ.

Πέρασαν λίγες στιγμὲς χωρὶς νὰ μιλήσῃ κανεὶς τους. Ἄπ' ἔξω ἀκούγεται τὸ χτύπημα τῆς γραφομηχανῆς:

Τά-τακτάκ-τατατάκ!...

Ὁ δὲν μοιάζει τώρα ὁ κρότος σὰν χαρμόσυνη ἠχὸ.

Σὰν νὰ καρφώνουν μοιάζει. Μακρυνά...

Σὰν νὰ καρφώνουν στὸ σταυρὸ ἰσόβιας ὀδύνης τὴν ζωὴ τοῦ παιδιοῦ τους!

Καὶ ἡ γυναῖκα πὸν θυμήθηκε ὅτι ἦταν μητέρα κρύβει τὸ πρόσωπο μέσα στὰ γαντοφορεμένα χέρια τῆς. Ὁ ἄνδρας πὸν θυμάται ὅτι εἶναι πατέρας, δαγκώνει τὴ στυμμένη πίπα νευρικᾶ!

Τάκ-τακτάκ-τατατάκ!...

Ἄχ αὐτὴ ἡ μηχανὴ δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ!;

Ἐπρεπε νὰ βοηθήσουν τώρα τὸ παιδί, νὰ τὸ φέρουν στὸ σπίτι. Καὶ προχωροῦν στὸ διάδρομο. Ἡ κομπῆ κυρία ἀριστερά, ὁ καλοντυμένος κύριος μὲ τοὺς γκριζοὺς κροτάφους δεξιά, τὸ ψηλὸ ἀγόρι στὴ μέση. Στηρίζει τὰ ἀδύνατα χέρια του στὰ μπράτσα τους, σὰν ἕνας ζωντανὸς κρῖκος πὸν ζητάει νὰ τοὺς ἐνώσῃ.

— Αἰσθάνομαι πῶς δυνατὸς τώρα.

Τοὺς μιλεῖ γελώντας, γυρίζοντας πότε πρὸς τὸν ἕνα καὶ πότε πρὸς τὸν ἄλλο, καθὼς κατεβαίνουν τὶς σκάλες. Τὸ πρόσωπό του λάμπει ἀπὸ χαρὰ, ἀφοῦ τοὺς φέρνει σήμερα μαζί του στὸ σπίτι. Εἶναι μιὰ πρώτη νίκη. Καί, μὲ πίστιν, κάνει στὸ μυαλό του ἕνα σωρὸ σχέδια γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργο του...

Τὸ ἔργο πὸν διπλοῦν οἱ χιλιάδες τὰ παιδιὰ τῶν διεξυγμένων...

...Ἐπάνω στὸ σταυρὸ τοῦ ψυχικοῦ μαρτυριοῦ, πού—ἀθῶα αὐτὰ—τὰ κάρφωσαν πατρικὰ καὶ μητρικὰ χέρια.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Ὁ Ὀκτώβριος ἦτο μὴν καθησυχαστικὸς δι' ἔλлон τὸν κόσμον. Καὶ ὅμως, εἰδικῶς διὰ τὸν τόπον μας, ἦτο μὴν ἀνησυχίας. Τὴν σκέψιν ἔλλων μας ἀπησχόλησεν ἡ περικοπὴ τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας ἀπὸ τὸ σχέδιον Μάρσαλ καὶ τὰ τόσα προβλήματα ποῦ δημιουργοῦνται μετὰ τὴν περικοπὴν αὐτὴν.

Τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν συνοδεύει ἀκόμη τὸ παράπονον. Παράπονον διὰ τὸν ἀπότομον σκληρὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον ἀνηγγέλη ἡ περικοπὴ τῆς βοήθειας. Δὲν γνωρίζομεν, οὔτε ἐνδιαφερόμεθα νὰ μάθωμεν, ποῖοι λόγοι σκοπιμότητος ὑπηγόρευσαν τὴν τοιαύτην συμπεριφορὰν. Ἄλλὰ πάντως ἐξέσπαρον ἐπάνω μας καὶ ὄχι ἐπάνω εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς κυβερνήτας, κατὰ τῶν ὁποίων ὑποτίθεται ὅτι ἐστρέφετο. Παράπονον καὶ διότι δὲν λαμβάνεται καθόλου ὀπ' ὄψιν ἡ εἰδικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος, θέσις ἐντελῶς ξεχωριστὴ ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκαις, ὡς πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ὡς πρὸς τοὺς τίτλους, ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα. Εἰς τὸ τέλος-τέλος εἰς ἡμᾶς δὲν ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ βοήθεια ἄλλὰ ἀντάλλαγμα διὰ τὰς πολεμικὰς ἀποζημιώσεις, τὰς ὁποίας εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλουν, ἢ οἱ καταστροφεῖς τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπήλλαξαν τοὺς καταστροφεῖς ἀπὸ τοῦ χρέους των.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἀνησυχία καὶ τὸ παράπονον εἶναι δικαιολογημένα, θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος ἡ ἀπόγνωσις, ἡ ἡ μοιρολατρικὴ, ἀπαθὴς ὑποταγὴ εἰς τὸ τετελεσμένον γεγονός. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος βλέπει καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς μίαν ἀκόμη ἐκδήλωσιν τῆς ἀληθείας, τοῦ φυσικοῦ νόμου θὰ ἐλέγομεν, ὅτι καὶ αἱ θυσίαι καὶ τὰ κατορθώματα καὶ ἔλοι οἱ τίτλοι τῆς νίκης δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε, ἔταν δὲν ἔχωμεν τὴν πνευματικὴν δύναμιν νὰ ἀξιοποιήσωμεν τοὺς θησαυροὺς αὐτούς. Καὶ ἀπεδείχθη ὅτι δὲν εἶχαμεν τὴν δύναμιν αὐτὴν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι καθ' ἣν στιγμήν ἄλλοι εἰσπράττουσιν ἀμοιβὴν διὰ

τὴν πονηρίαν των, ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται νὰ ἀξιοποιήσῃ οὔτε τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς, τὸ ὁποῖον τόσον ἀφειδῶς ἐχύθη.

Καὶ τὸ συμπέρασμα; Μά, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεχῶς ἐπαναλαμβάνομεν: Πρέπει νὰ σταματήσῃ ὁ πνευματικὸς λιμὸς ποῦ μᾶς δέρνει. Πρέπει ἡ Ἑλλάς νὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἔλлон τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ὄχι πεσμένη εἰς τὸ βάθος τοῦ ξεπεσμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον κατήντησε κατὰ μέγα μέρος ἡ ἡγεσία τῆς. Μόνον τὸ πνευματικὸν μας ἀνέδασμα θὰ ἐμπνεύσῃ σεβασμὸν εἰς τοὺς ξένους φίλους μας, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἀπὸ μαθήματα περὶ σεβασμοῦ—ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν τὴν πνευματικὴν ὀριμότητα νὰ δίδωμεν τοιαῦτα μαθήματα.

ΔΥΟ ΕΠΕΤΕΙΟΙ

Ὁ μὴν αὐτὸς ἦτο ἀκόμη καὶ μὴν δύο ἐπετείων. Θὰ ἀναφέρωμεν πρῶτα τὴν 28ην Ὀκτωβρίου. Εἰς ὅσα ἔχομεν εἰπῆ ἔως τώρα περὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἡμέρας δὲν ἔχομεν τίποτε ἄλλο νὰ προσθέσωμεν παρὰ ὅτι ἐλέχθη ὡς συμπέρασμα εἰς τὸ προηγούμενον σημεῖωμα. Πρέπει τὸ «ὄχι» τῆς 28ης Ὀκτωβρίου νὰ εὗρῃ τὴν συνέχειάν του εἰς τὸ μεγάλο «ναί», τὸ ὁποῖον θὰ ἀπευθύνῃ ὄχι μόνον ὁ λαὸς ἀλλὰ καὶ ἡ ἡγεσία, πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ, πρὸς τὰς μεγάλας ἀξίας, χάριν τῶν ὁποίων ἐχύθη τὸ αἷμα ποῦ ἐχύθη. Πρέπει, ἄς τὸ ἐπαναλάβωμεν πάλιν, νὰ μὴ πάῃ χαμένο τὸ τίμιον αἷμα ποῦ ἐχύθη διὰ τὸ σῆμα ἕνα αἰριον καλύτερον ἀπὸ τὸ σῆμα.

Ἡ ἄλλη ἐπέτειος εἶναι ἡ τῆς 12ης Ὀκτωβρίου, τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦς Γερμανοῦς. Ἀπαρατήρητος ἐπέρασεν ἡ ἐπέτειος αὐτὴ. Δὲν τὴν ἐσωρτάσαμεν. Δὲν εἶχαμεν ὄρεξιν νὰ τὴν ἐσωρτάσωμεν. Κανεὶς ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι πρέπει νὰ φθάσωμεν κάποτε εἰς τὴν θέσιν νὰ τὴν πανηγυρίζωμεν τὴν ἐπέτειον αὐτὴν. Μὲ ἄλλα λόγια, πρέπει νὰ δλοκληρώσωμεν τὴν ἀπελευθερίωσιν, μετὰ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ἐλευθερίαν, χωρὶς τὴν ὁποῖαν

ἡμπορεῖ νὰ κατεδαίνη ἢ σβάστικα ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀλλάξουν μορφήν τὰ θεῖνά καὶ νὰ περιπίπτωμεν ἀπὸ τοῦ τρόμου εἰς τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν.

ΤΑ "ΖΩΝΤΟΡΦΑΝΑ".

Μόλις τώρα δυστυχῶς ἔφθασαν εἰς τὴν στήλην αὐτὴν δύο δημοσιεύματα ἐξόχως ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα κατεχωρήθησαν τὸ περσισμὸν καλοκαίρι εἰς τὸ ἔγκριτον νομικὸν περιοδικὸν ἢ «Θέμις». Τὸ ἓνα εἶναι ἄρθρον τοῦ διευθυντοῦ τῆς Θέμιδος, καθηγητοῦ κ. Χρήστου Πράτσια, μὲ τὸν τίτλον «Ζωντόρφανα». Μὲ τὸν ὄρον αὐτόν, ὁ νομομαθὴς ἀρθρογράφος ἀποδίδει μονολεκτικῶς — καὶ πολὺ εὐστόχως — τὴν κατάστασιν τῶν παιδιῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὄρφανὰ, μολονὸς οἱ γονεῖς τῶν ἀμφοτέρων εἶναι ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλὰ διεξέυχθησαν τὰ παιδιὰ τῶν διεξευγμένων. Ἀφορμὴν λαμβάνει ἀπὸ ἐρεύνας σχετικὰς μὲ τὴν θέσιν τῶν παιδιῶν αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Παραπονεῖται ὅτι τὸ μέγαλο αὐτὸ θέμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν ἔχει καθόλου μελετηθῆ. «Ποῖος ποτέ», λέγει, «ἐμερίμνησε δι' ἑλα αὐτὰ τὰ ζητήματα; Ποῦ εἶναι αἱ στατιστικαὶ; Ποῖα ἢ τύχη τῶν ζωντόρφανων; Ποῖα ἢ ἐπίδρασις τῆς καταστάσεώς των εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐξέλιξίν των; Ποῖα ἢ ἐπίδρασις αὐτῆς εἰς τὴν ἐγκληματικότητα τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ τῆς φυλῆς;»

Καὶ παρακάτω: «Διαφορετικὰ τὰ ζωντόρφανα θὰ εἶναι κατ' οὐσίαν ὄρφανὰ ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν τύχην των, μετέχοντα ὑποσυνειδήτως, μὲ τὴν εὐπλαστον ψυχὴν των, εἰς τὰς διενέξεις τῶν γονέων των».

Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας διὰ τὴν τόσον ἀρμοδίαν ἀνακίνησιν τοῦ θέματος καὶ ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς. Καὶ νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅσα αἱ «Ἀκτίνες» συνεχῶς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ παρὸν φύλλον — ἄρθρον τῆς κ. Δ. Ἀκύλα καὶ «Θέατρο τῆς ζωῆς» — γράφουν ἐπὶ τοῦ ζωτικῆς καὶ τραγικῆς αὐτοῦ ζητήματος τοῦ διαζυγίου καὶ τῶν συνεπειῶν του.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΟΦΗ

Ἄλλὰ εἰς τὸ ἴδιον τεῦχος τῆς «Θέμιδος» ὑπάρχει καὶ ἓνα ἄλλο δημοσίευμα, γενικωτέρας αὐτὸ σπουδαιότητος. Ἀφορμὴν λαμβάνουσα ἢ σύνταξις τοῦ νομικοῦ περιοδικῆς ἀπὸ ἐπιστολῆς τοῦ δικηγόρου κ. Χαΐνη ὡς πρὸς τὴν προσευχὴν εἰς τὰ δικαστήρια (ἔχομεν γράψει ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ εἰς τὸ τεῦχος Ἀπριλίου 1950), ἀναφέρεται εἰς τὴν παρατηρουμένην τώρα στροφὴν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ λέγει ὅτι... ἢ μᾶλλον ὡς μεταφέρωμεν ἐδῶ αὐτοῦσίαν τὴν σχετικὴν περιχοπὴν:

«Ἐν τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν εἶναι ὁ ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῶν πεποιθήσεων διαχωρισμὸς, οὕτως εἶπεν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντας αὐτόν. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπῆρξε καὶ παραμένει ἐν τῇ μεγάλῃ πλειοψηφίᾳ του στερωρὸς χριστιανικός, εἶναι δὲ τὸ χριστιανικὸν του αἶσθημα τόσον βαθύ, ὥστε νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ τὸ ἐκρίζωσούν αἱ ἄλλοιαι τάσεις μεγάλης μερίδος τῶν ἰθυόντων καὶ δὴ πνευματικῶς αὐτόν. Ἡ παρατήρησις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἑλλάδι μεταβολὴν, περιορίζεται συνεπῶς εἰς τὸν πνευματικόν, ἐπιστημονικόν αὐτῆς κόσμον. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τὴν βλέπομεν ἐπερχομένην. Ἡ διακίρρυξις τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» καὶ ἡ ἀκολουθήσασα ταύτην δῆλωσις τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν ἀποτελοῦν ἐμφανὲς δεῖγμα, ἀλλὰ καὶ γεγονὸς σημαντικόν, ἀν διεξέλθῃ τις τὰ δνόματα τῶν υπογραφόντων τὴν τελευταίαν ταύτην, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐξέχοντα ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ».

Τί νὰ προσθέσωμεν τώρα ἡμεῖς; Νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἐὰν πληθυνθοῦν τοιαῦτα δημοσιεύματα, ἐὰν ὅλοι σπρώξωμεν πρὸς τὰ ἐπάνω τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου μας, τότε... ἀλλ' ὡς ἐπανελέθωμεν εἰς ὅσα εἶπαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν: Καὶ ἢ 28ῃ Ὀκτωβρίου θὰ ἀξιοποιηθῆ καὶ ἢ 12ῃ Ὀκτωβρίου θὰ ἡμπορῆ νὰ πανηγυρίζεται καὶ οἱ σύμμαχοί μας θὰ βροῦν ὅτι οὔτε συμμαχικόν, οὔτε πολιτισμένον, οὔτε σκόπιμον εἶναι νὰ φέρωνται πρὸς τὴν Ἑλ-

λάδα—ἀνεξαρτήτως οἰωνόηποτε ἀληθινῶν ἢ ὑποθετικῶν σφαλμάτων τῶν ἐκάστοτε κυβερνητῶν τῆς—μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τῆς φέρονται μέχρι τοῦδε. Καὶ θὰ ἀναγνωρίσουν, τότε μόνον, τὸ χρέος των πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Χρέος ἱερόν.

Μὲ τὴν διαφοράν ὅτι, διὰ νὰ τὸ ποῦμε αὐτὸ τὸ «φερόν», πρέπει ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ παύσωμεν νὰ μυκτηρίζωμεν τὴν ἔνοιαν τῆς ἱερότητος καὶ νὰ μὴν ἐπιμένωμεν νὰ τὴν θεωροῦμεν ὡς κατὰ συνθήκην», ἀλλὰ Μὰξ Νορντάου!...

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΣΥΜΒΟΛΗ

Ἔχω ἐμπρὸς μου καὶ ἓνα ἄλλο δημοσίευμα, ἄξιον προσοχῆς καὶ ἐξάρσεως. Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἄρθρου τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα». Ἡ διακεκριμένη λογία, ἀφιερώνει ἓνα σημειώμα τῆς εἰς τὸ χριστιανικὸν παιδικὸν περιοδικὸν «Ἡ Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ». Ὅχι τόσο διότι τὸ σημείωμα αὐτὸ εἶναι—καὶ εἶναι πράγματι—ἐπαινετικὸν δι' ἓνα χριστιανικὸν φύλλον, ἀλλὰ κυρίως

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ

Ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀμιλλα, ποὺ σημειώνονται τὶς τελευταῖες μέρες ἀνάμεσα στὰ λογοτεχνικὰ περιοδικά, στὶς εἰδικὰς ἀσλίδας τῶν ἐφημερίδων καὶ στὸ ραδιόφωνο ἀκόμη, ποῖός ν' ἀφισρῶση περισσότερο χῶρο καὶ μελέτη στὸν Ἀλέξανδρο Μωραΐτιδη, ἐπιθεβαιώνουν καὶ πιστοποιοῦν μιὰν ἀλήθεια, ποὺ αὐτὸ ἐδῶ τὸ περιοδικὸν τὴν ξέρει καὶ τὴν διαλάλει ἀπὸ πολὺν καιρὸ: (*) τὴν ἀλήθεια ὅτι τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα ἀποτελεῖ καὶ γιὰ τὴν Τέχνην τὸν πιὸ βλαστὸ καὶ οὐσιαστικὸ παράγοντα ἀνανεώσεως, ζωτικότητος καὶ διαρκείας.

Ἄν ὁ Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης πῆρς καὶ κράτησεν μιὰ τόσο σταθερὰ θέση ἐν τῇ νεώτερῃ Ἑλληνικῇ Γραμματολογίᾳ, ὥστε, ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τῆ γέννησός του, νὰ προκαλῆ ζῆλην καὶ ἔντονα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, αὐτὸ, χωρὶς ἀμφιβολία, ὀφείλεται ἀρχαίως ἐν τὸν χριστιανικὸν πνεῦμα, ποὺ εἶχε διαμορφώσει

(*) Εἶναι μιὰ καλὴ εὐκαιρία γιὰ τὸν ἀναγνώστη τῶν «Ἀκτίνων» νὰ ἐναδιασβῶσιν τὰ ἄρθρα: Ἐτο ἀναμορφωτικὸ κίνημα τῶν Κολλυβάδων καὶ οἱ δύο Ἀλεξάνδροι τοῦ Γ. Βερῆτη (τεύχος 36), Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία καὶ ἡ καλλιτέχνης τοῦ ἴδιου (τεύχη 65 καὶ 67), «Λογοτεχνία καὶ ἰδανικά», πάλι τοῦ Βερῆτη (τεύχη 82 καὶ 83) καὶ «Χριστιανισμὸς καὶ Τέχνη» τοῦ Π. Μελλῆτη (τεύχος 87).

διότι εἶναι προσεκτικόν. Διότι ἀποδεικνύει ὅτι ἡ γράφουσα ἐπρόσβησεν τὴν λαμπρὰν προσπάθειαν ποὺ ἐκδηλοῦται εἰς τὸ περιοδικὸν αὐτὸ τὸ προωρισμένον διὰ τὰ παιδιὰ μας. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας διὰ τὸ ἄρθρον τῆς κ. Σπανοῦδη. Προσφέρει πολῦτιμον ὄντως καὶ ἰδιαίτερος εὐπρόσδεκτον ἐνίσχυσιν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν πνευματικὴν τόνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΕΝΤΕΛΩΣ ΑΔΥΝΑΤΟΝ:

Πρὶν κλείσω, δύο λέξεις διὰ ν' ἀκουσθῆν μία φωνή. Εἶναι οἱ «τριατατικοί», συμπαθεῖς καὶ ἄριστοι ἐργάται τῆς πατρίδος καὶ—ὡς τὸ προσθέσω καὶ αὐτὸ—συνεργάται τῶν «Ἀκτίνων» καὶ τοῦ τύπου γενικῶς, πολῦτιμοι ὄντως. Ζητοῦν, ὅπως βλέπω ἀπὸ ἐπιστολάς, κάτι νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ μιὰν Κυριακὴν ἀργίαν. Δὲν ξεύρω τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας τοῦ θέματος. Ἄλλ' εἶναι, ἄρά γε, ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐκπληρωθῆ κατὰ κάποιον τρόπον τὸ τόσο δίκαιον αὐτὸ αἴτημα; Ζ. Ν.

τὴν προσωπικότητά του καὶ εἶχε διαποτίσει τὸ ἔργο του.

Ζωντανὴ καὶ φωτεινὴ ἀπόδειξις τῆς ἀλήθειας αὐτῆς εἶναι βέβαια πρῶτα πρῶτα ἡ κορυφαία φυσιογνωμία τοῦ μεγάλου Παπαδιαμαντῆ μὲ τὸ ὑπέροχον ἔργο του. Ἀλλὰ ὁ Παπαδιαμαντῆς ὡς ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς ἀλήθειας αὐτῆς, παρουσιάζει κι' ἓνα μειονέκτημα: τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἓνας γνήσιος χριστιανός, ἀλλὰ καὶ ἓνας ἐξαιρετὸς λογοτέχνης, ποὺ καταρθώνει νὰ ἰσχυροποιῆ τὸ ἔργο του τὴν χριστιανικὴν πίστη μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξία. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς μὲ πολλὴν εὐκολίαν καὶ σαφήνεια νὰ ἐσχωρήσῃ καὶ ν' ἀξιολογήσῃ τὴν συμβολὴν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοῦς παράγοντες ἐν τῇ διαμόρφωσιν τῆς τέχνης του.

Ὁ Μωραΐτιδης δὲν παροῦσ ἀζει αὐτὴ τὴν ἰσοῦφίαν ἐν τῇ χριστιανικῇ του πίστι καὶ τῇ καλλιτεχνικῇ του ἰκανότητι. Εἶναι περισσότερο χριστιανός παρά λογοτέχνης. Καὶ εἶναι φανερό, πῶς ἂν δὲν ἦταν χριστιανός, ἴσως νὰ μὴ ἦταν καθόλου λογοτέχνης. Τὸ ἔργο του, ἀπὸ τῆ στενῆς λογοτεχνικῆς ἀποψῆς, τὴν καθαρά μορφολογικὴν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς ὕστερα. Ἐνα ἀκαμπτο καὶ κρῦο γλωσσικὸ ὄργανο μακροσκελεῖς καὶ λεπτολογιακὰς περιγραφὰς ἕως ἀναλυτικῶς, χωρὶς τὴν κυριώτερον λογοτεχνικὴν ἀρετὴν, ποὺ

τὴν ἔχει στὸν ἀνώτατο βαθμὸ ὁ Παπαδιαμάντης: τὴν ἀρετὴ τῆς ὑποβολῆς θέματα ποῦ ἀγίζουν περισσότερο τὴ λαογραφία παρά τὴν πλατεῖα περιοχὴ τῆς τέχνης· ὅλα αὐτὰ, ποῦ κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν συνθέσει μιά θνητογενῆ τέχνη, δὲν ἀπορρόφησαν τὴν βιωσιμότητα τοῦ ἔργου τοῦ Μωραΐτιδη, δὲν ἐσιγνώσαν τὴν πνοὴ τοῦ. Γιὰ τὸν ἀπλευστάτο λόγο, ὅτι ἡ πνοὴ αὐτὴ ἦταν Χριστιανικὴ.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ἔργο του, μὲ τὴν ἐμφανῆ ἀνισομέρεια ποῦ παρουσιάζει, δίνει μιάν πρόσθετη καὶ πειστικώτατη ἀπόδειξη τῆς ἀληθείας αὐτῆς. Ὅσοι τὸ ἔχουν μελετήσῃ προσεκτικὰ μποροῦν εὐκολὰ νὰ διακρίνουν ἓνα ἐνδεικτικὸ δρόσημο, ποῦ τὸ διαχωρίζει σὲ δύο βοηθητικὰ διαφορητικὰ τμήματα. Τὸ πρῶτο, μιά ἐργασία ἀτροφικὴ κι' ἀπνευ, εἶναι τὸ μέρος ποῦ εἶχε γίνῃ πρὶν ἀκόμα κυριαρχήσῃ ὀλοκληρωτικὰ μέσα του τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ δεῦτερο, τὸ ἔργο τὸ ἀληθινὸ καὶ πηγαῖο, τὸ γνήσιον Ἑλληνικόν, ποῦ κατέχει τὰ πῶς ἰσχυρὰ καὶ γόνιμα στοιχεῖα ζωῆς, εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἀναδύθηκε ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ του ψυχῆ.

Ἄς διαβάξῃται σήμερα μὲ κάποια δυσκολία καὶ κοῦραση. Συγκινεῖται καὶ θὰ συγκινήσῃ πάντα. Γιατὶ εἶναι ἐκφραση Χριστιανικοῦ πνεύματος, καρπὸς Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἀληθινὸ πνευματικὸ ἔργο ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΚΥΡΟΥ

Ἐχουν ἀσφαλῶς καὶ οἱ στήλες αὐτῆς τὴν ὑποχρέωση νὰ σημειώσουν μιάν ἀπώλεια ποῦ εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, πολὺ αἰσθητὴ καὶ στὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ τομέα. Ἐννοοῦμε τὴν θάνατο τοῦ Ἀχιλλέως Κύρου.

Προικισμένους μὲ δξὺ καὶ φωτεινὸ πνεῦμα, μὲ λεπτότητα καλαισθησία καὶ μὲ βαθειὰ ψυχικὴ εὐγένεια, ποῦ τὰ καλλιέργησεν καὶ τὰ πλάτυνεν μὲ μιάν ἐξαιρετικὴ φιλομαθεια κι' ἐργατικότητα μέρους νὰ προσφέρῃ σημαντικώτατη συμβολὴ ὄχι μόνον στὴ Δημοσιογραφία ἀλλὰ καὶ στὰ Γράμματα τοῦ τόπου μας.

Τὰ ἔργα του «Διμηνικός Θεοδοκόπουλος», «Οἱ Ἑλληνας τῆς Ἀναγεννήσεως» καὶ «Βησσαρίων ὁ Ἑλληνας» δὲν ἦσαν ἀπλῶς σοδαρῆς ἱστορικῆς μελέτης, γραμμένους μὲ πλήρη ἐνημερότητα κι' εὐσυνείδησία ἦσαν συγχρόνως καὶ ἀξιόλογα αἰσθητικὰ δοκίμια, πλουτισμένα μὲ λογοτεχνικῆς ἱκανότητος. Ἄλλὰ καὶ ἡ καθαρὰ λογοτεχνικὴ ἐργασία του—ὅπως ἡ σειρὰ διηγημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ὀνειρα» ποῦ τὰ βράβευσε ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1930, καθὼς κι' ἓνα παλαιότερο θεατρικὸ ἔργο, «Στὰ ὄπλα ἡ λεβεντιά», ποῦ εἶχε παιχθῆ μ' ἐπιτυχία—εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα ἐνός γνησιοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ δὲν μποροῦσε παρά νὰ ἦταν ἓνας γνήσιος πνευματικὸς ἄνθρωπος ὁ Ἀχιλλεὺς Κύρου. Διότι ἐπίστευε βαθῶς στὴ ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ προσπάθησε πάντα νὰ τὴς ἔχη γιὰ γνώμονα στὴ ζωὴ του καὶ στὸ ἔργο του.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Τὸ εἶπε πολλὰς φορὰς τὸ περιοδικὸ αὐτὸ, ἀλλὰ κάθε φορὰ ποῦ παρουσιάζεσαι ἡ εὐκαιρία ἀξίζει νὰ τὸ ἐαναλήθῃ: «Τὸ κύριο ζήτημα εἶναι πῶς θὰ ἔχωμε καλλιτέχνες ποῦ νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀνθρώποι. Ἀνθρώποι στ' ἀλήθεια πνευματικοί, ἄνθρωποι ποῦ μέσα στὴν καρδίᾳ τους νὰ μιλᾷ ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ποῦ ἡ καλλιτεχνικὴ τους ἐμπνευσις ν' ἀποτελῇ τὸ ἐξοχίσμα μιάς γνήσιας πνευματικῆς ζωῆς.» (*)

Ἄληθινὸς καλλιτέχνης ἐπεμμένος κι' ἀληθινὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ ἔχει ἀπλῶς τὴν ἱκανότητα νὰ κἀνῃ μιάν ὀποιαδήποτε διανοητικὴ ἐργασία, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ κλίνει πρῶτα—πρῶτα μέσα του μιά γνήσια πνευματικὴ ζωὴ καὶ ποῦ ἔχει συγχρόνως τὴν ψυχικὴ πνοὴ καὶ τὴ διανοητικὴν ἱκανότητα νὰ μορφή νὰ δῖνῃ ἐκφραση καὶ μορφή στὸν ὀπισθητικὸ πνευματικὸ του κόσμον. Δὲν φθάνει λοιπὸν μόνον ἡ γνώση κι' ἡ διανοητικὴ ἐπιδεξιότητα, γιὰ νὰ συθέσουν ἓνα πνευματικὸν ἀνθρώπο· χρειαζέσθαι προπάντων ψυχῆ.

Αὐτὸ ἀκριβέστα εἶναι καὶ τὸ νόημα ἐνός ἄρθρου—ποῦ εἶναι μαιεὶ διαμαρτυρία, πόνοσ κι' ἐκκληση—τοῦ κ. Πέτρου Κλωνάρη σὲ μιά καθημερινὴ ἐφημερίδα (*) γιὰ τὸν ἠθικὸ ἔσπεσο τῶν «Γραμματισμένων» μας. «Σήμερα δὲν ἔχομε μορφωμένους—γράφει—ἀλλὰ ἀπλῶς γραμματισμένους. Μιλῶμε γιὰ μόρφωση, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἔχει μένει παρά ἡ λέξις, τὸ φλοῦδι. Τὴ μόρφωση σὺν οὐσίᾳ, σὺν περιεχόμενον, σὺν πνεῦμα, τὴ μόρφωση σὺν ἀρετῇ, τὴν ἔχομε ἀφήσει νὰ πατάξῃ καὶ κρατήσῃμε τὴν ἔσρη γνώση». Καὶ παρακάτω: «Αὐτῆς οἱ χωρισμένους ἀπὸ τὴ βασικὴ οὐσία τῆς ζωῆς ἀξίεις, ὅπως ἡ ἔσρη γνώση χωρὶς ἀνθρωπιά, κατανοοῦν νὰ μὴν εἶναι ἀξίεις, ἀλλὰ τὸ ἀντιθετὸ: τορπίλλες γιὰ ὄλο τὸ ἀνθρώπινο γένος».

Προσυπογράφουμὲ μὲ ὄλη μας τὴν ψυχῆ.

ΕΝΑ... ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ἰδοὺ καὶ μιά κλοπὴ, ποῦ εἶναι σχεδὸν... πνευματικὸ φαινόμενον! Ἐνας ἄνθρωπος μῆτις σὲ κάποιο βιβλιοπωλεῖο, διάλεξε ἓνα βιβλίον, τὸ ἔβλεπε στὴν τσέπη του καί... ἔφευγε νὰ τὸ πλῆρῳσῃ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν πῆγαν στὸ Δικαστήριον καὶ τὸν τιμώρησαν. Τιμωρία βέβαια νόμιμη καὶ δικαίη. Ἄλλὰ ἀναρωτιέσαι: κίολας; Βράθηκε λοιπὸν στὴν Ἑλλάδα κι' ἓνας ἄνθρωπος, ποῦ νὰ εἶναι τόσο φιλαναγνώστης, νὰ θέλῃ ν' ἀποκτησῇ ἓνα βιβλίον μὲ τόση λαχτάρα, ὥστε νὰ ριφκοινδυνεύσῃ σ' αὐτὸν τὸν βαθμὸ καὶ ν' ἀφηνείησῃ κι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν φυλακὴ; Μᾶ αὐτὸ εἶναι τόσο σπάνιον, τόσο ἐξαιρετικόν, τόσο ἀπίστευτον στὸν τόπον μας, ποῦ καταναῖ... ἀξιοθαύμαστο! Κι' ἀντὶ οἱ ἐκδότες κι' οἱ συγγραφεῖς νὰ δηγήσῃσιν ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον στὴν... Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν καὶ νὰ τὸν προβάλλουν ὡς μέγα εὐρημα, τὸν σέβρουν στὴν Ἀστυνομία καὶ στὴ φυλακὴ;

(*) Π. Μ. ε λ τ η ς, «Ἀκτίνες», Δεκέμβριος 1948.
(*) «Ἐλευθερία», 8/10/1950.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ

Εἶναι γενικὰ γνωστὸ καὶ διαπιστωμένον μὲ πόση προθυμία, ἀλλὰ καὶ μὲ πόση ἐπιτυχία τὸ Ἐθνικὸν Ἴδρυμα ἔχει ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὴν ἀνάδειξη καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνικῆς μας ζωῆς. Ἡ «Πανελληνίος Ζωγραφικὴ Ἐκθεσις» καὶ πὸ πολλὸ ἀκόμη ἢ «Πανελληνίος Ἐκθεσις Λαϊκῆς Χειροτεχνίας καὶ Βιοτεχνίας» ἔδειξαν μὲ τὸν πῶς θετικὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ τρόπο τὴν ἀξία καὶ τὴ χρησιμότητα τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος στὸν καλλιτεχνικὸ τομέα. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς νομίζουμε ὅτι μέσα στὸν ἴσιον αὐτὸν κύκλον ἔχει τὴ θέση του καὶ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον.

Μιὰ Πανελλήνια Ἐκθεσις Ἑλληνικοῦ Βιβλίου, ὀργανωμένη μὲ τὴ δοκιμασμένη πιά μεθοδικότητα, ἱκανότητα καὶ παῖρα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πολύτιμο κῆρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, θὰ ἦταν, χωρὶς ἀμφιβολία, μιὰ σοβαροῦτατη καὶ θετικώτατη ἐνίσχυση ἔχει μόνον αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν γένει πνευματικῆς ἐργασίας στὸν τόπο μας. Ἄν μάλιστα κατορθωθῇ ἡ Ἐκθεσις αὐτὴ νὰ εἶναι μόνιμη, ὥστε νὰ πλουτίζεται καὶ ν' ἀνανεώνεται διότι μὲ τὰ ἐκδιδόμενα κάθε φορὰ νέα βιβλία, τὰ ἀποτελέσματα τῆς Ἐκθέσεως θὰ εἶναι ἀσφαλῶς χρησιμώτερα καὶ ἀποδοτικώτερα.

Ρίχνουμε αὐτὴ τὴν ἰδέα μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι, ἂν κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ μελετηθῇ σοβαρὰ στὶς λεπτομέρειες τῆς ἐφαρμογῆς της, θὰ μποροῦσε νὰ φερῆ ἰσχυρὰ.

Ο ΕΘΙΚΟΣ ΕΠΑΝΟΠΛΙΣΜΟΣ

Δασκακτὸν Ἑλληνας, μὲ ἀρκετοὺς «διανοούμενους» καὶ λογοτέχνες ἀνάμεσά τους, ἐξέκίνησαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας — ὑπογραμμίζουμε τὴ λέξιν «Ἀθήνας» — γιὰ νὰ ὑπενθυμίσουμε τὴν πόλιν τοῦ φωτός, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης, τοῦ πνευματικοῦ καὶ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ — καὶ πῆγαν στὴ μικρὴ πόλιν Καυλὰ τῆς Ἑλβετίας, γιὰ νὰ συμμετάσχουν σὲ μιὰ διεθνή συγκέντρωση γιὰ τὴν ἠθικὸν ἐπανοπλισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡραία βέβαια ἰδέα, ἀγνή πρόθεσις, εὐγενικὴ προσπάθεια. Ἀλλὰ εἶναι τάχα ἀνάγκη νὰ ψίχνουμε καὶ ἔμετες οἱ Ἑλληνες νὰ βροῦμε πηγὰς ἠθικοῦ ἐπανοπλισμοῦ τόσο μακριὰ, τόσο ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα μας; Δὲν ὑπάρχει καμμιά τέτοια πηγὴ πᾶνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ποῦ τὴν περπάτησε ὁ Πλάτων καὶ ποῦ στήριξε τὴν Ἀκρόπολιν; Σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ποῦ τὴν ἐσπεῖρε μὲ τὸν θεῖον λόγον ὁ μέγας Παῦλος; Χρειαζόμεστε τάχα ν' ἀνακαλύψουμε κανέναν ἄλλον ἠθικὸν ἐπανοπλισμὸν, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐπινοήσουμε μὲ τὸν θεόν — κατὰ τὴ δικὴν τους ἑκφρασην — ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνον, ποῦ ἔδωσε καὶ θὰ δίνει αἰωνίως στὸν Ἀνθρώπον τὸ πνεῦμα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ;

Κι' ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ καὶ κάτι ἄλλο: Ἐπείρου ἀραγε ἐκτεῖνει ποῦ πῆγαν στὸ ἱερό αὐτὸ προσκήνιον τὸ Κῶ, ὅτι σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπον ὑπάρχει ἡθὴ καὶ ἀκμάζει καὶ φωτοβολεῖ αὐτὸ

Ἰσα-Ἰσα τὸ κίνημα τοῦ ἠθικοῦ ἐπανοπλισμοῦ ποῦ τόσο τοὺς συγκίνησε; Ἐπείρου ὅτι τὴν ἰδία στιγμήν, ποῦ αὐτοὶ ὀδοιποροῦσαν στὰ βουνὰ τῆς Ἑλβετίας, κορυφαῖοι ἐπιστήμονες, διδάσκαλοι σοφοὶ καὶ περίφημοι λογοτέχνες ἀπὸ τὴν ἰδία τὴν Ἑλβετία καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες χώρας τῆς Ἑυρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀναγνωρίζουν μὲ τὸν ἐπισημώτερον καὶ ἐκφυρότερον τρόπο ὅτι καὶ τώρα, ὅπως πάντα, ἡ Ἑλλὰς δίνει ξανά στὸν κόσμον τὸ φῶς τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως; Ἐπείρου δὲν ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα κάποια παρεμφερῆ μικροπράγματα, ποῦ λέγονται νεοελληνικὴ χριστιανικὴ κίνηση μὲ τὰ τόσα παρακλάδια της, πνευματικῆς πολιτιστικῆς προσπάθειας, ὅπως τὸ «Ἑλληνικὸν Φῶς» καὶ τόσες ἄλλες; Οἱ ἔνοιον τὸ ἔμαθαν. Θὰ τὸ μάθουν ἀραγε καὶ οἱ δικοὶ μας;

ΜΙΑ ΕΞΗΓΗΣΗ

Ἀπὸ γράμματα ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ μας διαπιστώνουμε μὲ λύπη μαζ ὅτι τὸ σημεῖμά μας, ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος Σεπτεμβρίου, σχετικὰ μὲ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου μας, παρεξηγήθηκε στὶς προθέσεις του καὶ στὸ νόημά του.

Τὸ ὅτι πῆραμε ἀφορμὴ ἀπὸ μιὰ δικήν δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι ἀναγνωρίσαμε γιὰ βάσιμες τὶς καταμαρτυρίαι τῶν ἀντιδίκων τῆς Σχολῆς. Ἄν ἔβανταί, δηλώσαμε καθαρὰ ὅτι ἀδιαφοροῦμε ἀπόλυτα γιὰ τὴν δίκην καὶ ὅτι ἐξαιρούμε δλότυχα τὶς ἀπόψεις μας ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῶν ἐπικριτῶν τῆς Σχολῆς. Ἡ εἰλικρινὴς μας πρόθεσις — ποῦ τὴν ἀποσαφηνίσαμε μάλιστα στὸ ἴσιον τὸ σημεῖμα — ἦταν ὅχι νὰ μειώσουμε, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετήσουμε τὴ Σχολὴ μὲ τὶς παρατηρήσεις μας. Καὶ ὅσο ἐσύρουν τὸ ἀγνὸν καὶ εἰλικρινῆς πνεῦμα κριτικῆς καὶ αὐτοκριτικῆς, ποῦ ὑπάρχει πάντα ἀνάμεσα στοὺς χριστιανικοὺς κύκλους (καὶ ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ὑπενθυμίσουμε τὰ ἀσθηρότατα, ἀλλὰ καὶ τόσο γόνιμα καὶ δημιουργικὰ ἄρθρα τῶν «Ἀκτίνων», ὅπως καὶ στὸ σημεῖρον ἀκόμη φύλλον, ἐναντίον τῶν... Χριστιανῶν) ἀντιλαμβάνονται καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν πνοὴν τῆς ἀγάπης καὶ τὴν πρόθεσιν τῆς κοινῆς ὠφελείας, ποῦ ἐμπνέουν τὴν χριστιανικὴν κριτικὴν.

Στὸ ἴσιον ἄλλωστε σημεῖμα τονίσαμε καθαρὰ ὅτι «μέσα στὴ Σχολὴν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποῦ ἐργάσθησαν καὶ ἐργάζονται γιὰ τὴν προκοπὴν τῆς καὶ τὴν ἀνάδειξίν της». Καὶ χαίρομαστε εἰλικρινέστατα, βέσθι, ἀπὸ τὰ γράμματα ποῦ πῆραμε καὶ ἀπὸ νεώτερες πληροφορίες διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ «γιὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὴν ἀνάδειξιν» τῆς Σχολῆς εἶναι πολὺ περισσότερο πλατεῖα καὶ ἀποδοτικὴ ἀπὸ ὅσο νομίζαμε. Θὰ ἐπιτασθε δὲ ἀληθινὰ εὐτυχεῖς, κάθε ποῦ θὰ βλέπουμε τὴν ἐργασία αὐτὴ νὰ ἐκδηλώνεται στὴν πληρότητά της καὶ ν' ἀποδίδῃ τοὺς πολυτίμους καρπούς, ποῦ ὅλοι προσδοκοῦμε καὶ ποῦ ἦταν καὶ ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τῶν σημεῖωμάτων ἐκεῖνων.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΜΑΣ ΚΙ' Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥΣ ΑΠ' ΑΚΡΗ Σ' ΑΚΡΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

"Οτι ή αγάπη, ή άνιδιοτέλεια, ή διάθεσις για δημιουργική εργασία και όλα όσα αποτελούν το πνευματικό περιεχόμενο της καινούργιας "Ελλάδος υπάρχουν σήμερα οάν πραγματικώς, είναι κάτι που μπορεί ο καθένας να το διαπιστώση. Άρκει να θέλεις να κυττάξεις έξω από την πλευρά της άρρώστειας, την παράτησι της υγείας. Και αν αυτό ισχύει για ένα πλήθος εκδηλώσεων του έθνικου μας βίου, ισχύει και για το ενδιαφέρον που δείχνουμε όλοι για τις ανάγκες της επαρχίας. Είναι συχνά ότι υπάρχει άδιαφορία για το ελληνικό χωριό και γενικά για κάθε τι που έτυχε να υπάρχει έξω από την πρωτεύουσα. Άλλά θα αξίζει τον κόπο να ρίξη κανείς μια ματιά στον άπολογοισμό της εργασίας που έγινε έφτος το καλοκαίρι, από τους νέους, για το πνευματικό ξαναζωντανεμα της ελληνικής υπαίθρου.

Φοιτητάι και φοιτήτριες, από τας "Αθήνας και Θεσσαλονίκη, με σπουδαίους τών Παιδαγωγικών "Ακαδημιών και σέ μερικάς περιπτώσεις και νεαροί άπιστήμονες, που με τις διακοπές εβρέθησαν στις ιδιαίτερες πατρίδες των ή άλλοι που επέγην κάπου να παραθερίσουν ή ακόμη που ξεκινούσαν ειδικά από τα μεγάλα άστικά κέντρα, δέν έχασαν την ευκαιρία που τους έχάριζε ή θερμή αυτή επαφή με το ελληνικό χωριό. "Από το Σουφλί του "Εβρου έως το "Ηράκλειο της Κρήτης, και ακόμη παρά πέρα έως την Κύπρο, ή "Ελλάς αισθάνθηκε την χαρούμενη δραστηριότητα τών χριστιανών νέων. "Ηταν μια επίθεσις αγάπης για την ελληνική επαρχία, που τα χριστιανικά νεύτα την έφεραν εις πέρας, παίρνοντας, όπως όμολογούν, αυτοί οι ίδιοι πρώτοι πολύτιμα πνευματικά όφελγη.

"Η «επίθεσις» άρχισε από τα χωριά της Βορείου "Ελλάδος. Είναι χαρακτηριστική ή εργασία που έκαμαν εκεί οι φοιτήτριες της Χριστιανικής Φοιτητικής "Ενώσεως Θεσσαλονίκης. "Εγιναν συστηματικές εξορμήσεις σέ συνεργασία με μέλη του Σώματος "Ελληνικών "Οδηγών, στα άκρεια χωριά. Έσκινώντας από την Θεσσαλονίκη περνούσαν σέ κάθε εξόρμησι από τρία - τέσσερα χωριά και εκεί έκαναν όμιλεις στους μεγάλους και κατηχητικό σχολείο στα παιδιά. Συγχρόνως έγένετο και εξέτασις τών τοπικών ανάγκων ώστε να μπορούν οι σχετικές πληροφορίες να χρησιμοποιηθούν σέ μελλοντική βοήθεια. "Όταν μάλιστα υπήρχεν ή ευχέρεια, ή βοήθεια παρείχτο ταυτόχρονως. "Έτσι στο χωριό Νυμφόπετρα έμοιράθησαν 101 δέματα επαναπατρισμού, 27 έγχειρίδια έμβολιασμού, 27 κλαδευτήρια, καθώς και 4 ψεκαστήρες. Το έργο τών πρώτων βοηθητών άνετέθη σέ ένα χωρικό που διετέλεσε νοσοκόμος τόν στρατό. Κάτι ανάλογο έγινε και στην Δοράδα, όπου παρσχεθή ιατρική περίθαλφις στους χωρικούς. Οι ιατρικές γνώσεις άμέσως έχρησιμοποιήθηκαν ευεργετικά για την άνακούφισι τών άσθενών. "Εξ άλλου

στην Γαλήνη έμοιράθησαν 29 δέματα της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης και στην Μαυροράχη, ένα πολύ φτωχό χωριό, εδóθησαν 38 δέματα ρουχισμού. "Όπως παρατηρεί κανείς, παράλληλα με την πνευματική τόνουσι κατεβάλλετο προσπάθεια και για μια εξόψωσι της γενικωτέρας βιωτικής στάθμης. "Υπήρξεν μια ολοκληρωμένη μορφή υδισιατικής βοήθειας.

"Εντύπωσι μεγάλη έκανε στις φοιτήτριες ή επίσκεψις τους στο γνωστό από τις πολεμικές επιχειρήσεις χωριό Κερδύλλια. Είναι ένα μέρος στο οποίο οι Γερμανοί έχουν σκοτώσει τριακόσια άτομα. "Άνδρες στο χωριό εκτός από γέρους δέν υπάρχουν. Παρ' όλο όμως που είναι ένα από τα πιο δοκιμασμένα χωριά μας, διακρίνεται για το άκμαίο και ήρωϊκό έθνικό φρόνημά του. Είναι νά άπορη κανείς με το τονωμένο ήθικó τών κατοίκων. Είναι μαυροφορεμένοι, άλλ' ή καρδιάς τους είναι έλπιδοφόρας. Την ώρα που ελόθε το ήμιλια, μια γυναίκα με 6 θύματα στο σπίτι της, δίκωςε για νά πη:

— Πολλές φορές άναστανάζωμε, καλή μου, πάνω στη συμφορά μας. Μά ξέρει, πως καίνες οι στιγμές δέν είναι στιγμές άπιστίας, αλλά στιγμές αδυναμίας μας.

Και μια άλλη έπρόσθεσις:

— Τίποτα δέν έχωμε και τίποτα δέν ξέρωμε σέ τούτα εδó τα έρημα βουνά που ζούμε. "Ενα μόνο ξέρωμε να πιστεύωμε.

— "Αν δέν πέφταμε στα γόνατα για νά προσευχηθώμε, ειπε κάποιος άλλος, ο πόλεμος δέν θα τέλειωνε.

"Ανίκητη, αλήθεια, ελληνική πίστι! Και την ευγνωμοσύνη τους προς τις επισκέπτρις την έδειξαν με ένα πολύ συγινητικό τρόπο. «Την ώρα που με το αυτοκίνητο πέρανε το δρόμο του γυρισμού, γράφει μια φοιτήτρια, οι γυναίκες, τα πα δια, ο πρόεδρος, έμαζευτήκαν για νά μάς χαιρετήσουν στον γέρο· πλάτανο που εκεί εβρίσκοντο και οι δυό καμπάνες της εκκλησίας τους. Σαφηνό και παπές με την βροντερή φωνή του φώναξε: «κτυπάτε τις καμπάνες». Και οι καμπάνες άρχισαν να κτυπούν χαρούμενα οάν ναταν άνάστασις. Δάκρυα πλημμύρισαν τα μάτια και ρίγη μής συνεκλόνησαν. "Ενó το αυτοκίνητο άπομακρυνόταν ακούγαμε ακόμα τόν χαρούμενο ήχο της καμπάνας και έννοιώθαμε να ζωντανεύη μπροστά μας όλη ή όμορφιά και το μεγαλειó της ελληνικής ψυχής».

★

Οι φοιτητάι της Θεσσαλονίκης από την άλλη μεριά σοκέφθησαν να εξορμήσουν και αυτοί στις άκρειας περιοχές και στα συνοριακά φυλάκια. Θά τους εδίδετο έτσι ή ευκαιρία να δώσουν τόν χαιρετισμό της νείότητος τών μετόπισθεν, αλλά και αυτοί να πάρουν κάτι από το αγωνιστικό πνεύμα του άκρεια.

Τό σχέδιο άμέσως έτέθη σέ εφαρμογή και

ἓνα πρῶτ' στίς 5.40' μιά δμάς φοιτητῶν ἔξιναν. Μαζὶ τῆς ἔχει ἀφθονα χριστιανικά ἔντυπα πού σκορπᾶ κατὰ τὴν διαδρομὴν στοὺς χωρικοὺς πού πηγαίνουν στὰ χωράφια τους. Εἶναι ἡ σπορά τοῦ καλοῦ λόγου. Στὸς σκοποὺς τῶν γειφυρῶν μαζὺ μὲ τὰ ἔντυπα καὶ οἱ σχετικὲς καραμέλλες καὶ τὰ τσιγάρα μὲ τίς εὐχὲς καὶ τὰ ἔθιμα τραγεῦδια. Τὸ χαμόγελο τοῦ φανιέρου τοὺς ἀκολουθεῖ στὸν δρόμο τους. Κατευθύνονται πρὸς τὴν Ἀεῖούπολι πού ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν ἀνάγκην πνευματικὸ ἀνεφοδιασμοῦ. Πιὸ πέρα, μὲ δύο φυλάκια. Κιτόπιν περνῶν ἀπὸ τὸν Φανό, ἀπὸ ὅπου χαμηλότερα σὲ μιά πλαγιά διακρίνεται τὸ χωριὸ Χαμηλὸ πού υλοθέτησαν ἡ ΧΦΕ καὶ ἡ ΚΕΕΝ Θεσσαλονίκης. Τὸ ἀπόγευμα ἔγινε τὸ κατηχητικὸ μάθημα καὶ μετὰ τὸ τέλος του τὰ παιδιὰ ἐπῆραν σὺν ἓνα μικρὸ δῶρο ἀπὸ μιά εἰκόνισσα καὶ ἓνα ταβίρος «Ζωῆς τοῦ Παιδιοῦ». Στὸν ἱερά κῆρον καὶ μερικὰ χριστιανικά ἔντυπα γιὰ τὰ παιδιὰ ἐδὲς γειτονικοῦ χωριοῦ. «Σκεννοῦμε, γράφει ἡ ἔκθεσις, γιὰ τὴν Εἰδομένη μὲ βροχὸλα. Χαρά! «Εὐτυχία μὰς φέρατε παιδιὰ μου» λέει μιά γερόντισσα. Ἰνπεφῆρον ἀπὸ νερό καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ χωράφια τους. Ἡ Εἰδομένη εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς γραμμῆς πού συνδέει τὴν Πατρίδα μας μὲ τὰ Βαλκάνια».

Στὴν περιοχὴ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως οἱ ὀμιλεῖς καὶ τὸ κατηχητικὸν σχολεῖον μὲ τὴν παιδικὴν φυχαγωγία συνεδουάθησαν μὲ τὴν βοήθεια γιὰ τὴν διανομὴν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ εἰδῶν ρουχισμοῦ ἀξίας περίπου 200 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὰ ὅποια διέθεσε, ἡ Μητρόπολις σὲ 30 χωριά τῆς Θράκης. Σὲ κάθε οἰκογένεια διενεμήθησαν δύο ἀξίνες καὶ γιὰ κοινὴν χρῆσιν σὲ κάθε κοινότητά ἑρισμένους ἀριθμοὺς ἱπποσκαλιστηρίων καὶ ψευκατήρων. Μιά χαρακτηριστικὴ προσπάθεια καὶ εἰδῶν, διπλοῦ, πνευματικοῦ καὶ ὀλικοῦ ἐφοδιασμοῦ, πού ἔγινε μὲ τὴν συνεργασίαν νέων καὶ μελῶν τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Γονέων, ἐνθ' συγχρόνως στὸν γυναικεῖο τομέα συνεργάσθησαν οἱ νέες μὲ κυρίως τῆς Προνοίας Παραλλήλως ὁμοῦ ἔγιναν καὶ εἰδικὲς συναντήσεις νέων ὅπου συνεζητήθησαν θέματα πού ἀφοροῦσαν κυρίως τὴν συμβολὴν τῆς νεότητος στὸν ἔθνικὸ πνευματικὸ ἀγῶνα. Ἐπίσης ἰδιαίτερα ἡ προσοχὴ ἐστράφη πρὸς τὰ παιδιὰ πού προήρχοντο ἀπὸ τίς Παιδοπόλεις. Ὁ σκοπὸς εἶναι, τὸ παιδί τῆς Παιδοπόλεως νὰ γίνῃ ὀδηγὸς γιὰ τοὺς συνομηλικούς του μὲ τὴν καλὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐφοδίων του.

Ἐθνομαθιαῖες διαλέξεις γιὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου διοργανώθησαν στὸ Σουφλί, στὸν ἀκρατὸ αὐτὸν σταθμὸ τοῦ Ἐβρου. Μιά ματιὰ στὰ θέματα, ὅπως «γιὰ μιά καινούργια Ἑλλάδα», «Κύπρος», «ἡ προσωπικότης τοῦ Ampère» δεῖχναι ὅτι ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν κτανόνην ζητημάτων πού ἀφοροῦν τὴν θεμελίωσιν τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας ἔχει ἀπλωθῆ ἔως τὴν τελευταία γωνία τῆς Πατρίδος μας. Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτῶν, ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἡ ἀδριανὴ Ἑλλάς, ἦταν ἀντικείμενο ἰδιαίτερας ἐργασίας τῶν φοιτητῶν μὲ συγκεντρώσεις ὁμάδων καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ ὀλικοῦ παιδιοῦ ἐντύπου.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ σχετικὲς ἐξορμήσεις μποροῦσαν νὰ γίνον καὶ μὲ κάρρο. Ἐξ ἄλλου οἱ χριστιανικὲς κινήσεις τῆς Μακεδονίας μὲ τίς ὀποιῶς συνεργάσθησαν οἱ φοιτηταὶ Ἐστραφᾶν ἰδιαίτερα τὴν προσοχὴν τους στὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ τσῦχους «Γιὰ μιά καινούργια Ἑλλάδα».

★

Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἡπειρος ἔχει τοὺς ἀκρίτας τῆς. Ἡ Πωγωνιανὴ εἶναι δοκιμασμένον χωριό. Ὁ κόσμος εἶναι πολὺ πιωχός. Ἐν τοῖς ἔγινε προσπάθεια γιὰ τὴν διάδοσιν τοῦ καλοῦ περιοδικοῦ, πού θὰ δώσῃ τὴν πνευματικὴν τροφήν, ὥστε νὰ γυροῦσιν οἱ νέοι πρὸ παντός, ὅτι μιά νέα ζωὴ ἀρχίζει τώρα στὴν Ἑλλάδα.

Στὰ Τρίκαλα κατόπιν, στὴν Καρδίτσα, στὴν Ἐλασσόνα, Λάρισα, Τύρναβο, Ἄλμυρό, Βόλο, ὅπου ἐπῆραν φοιτηταὶ τῆς ΧΦΕ, τοὺς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐργασθῶν ἀτομικά, ἀλλὰ καὶ νὰ συμμετάσχον στὴν ἔρασιν τῶν τοπικῶν χριστιανικῶν κινήσεων.

Παντοῦ σχεδὸν ἔγιναν ἐξορμήσεις στὰ χωριά τῆς περιφερείας. «Ἀπὸ Σάββατο βράδῃ ἡ Κυριακὴ πρῶτ' βρισκόμαστε σὲ 3-4 χωριά κάθε φορὰ, γράφει κάποιος φοιτητὴ ἀπὸ τὸ Βόλο. Τὸ πρόγραμμα εἶναι: Ὀμιλία στὴν ἐκκλησίαν, κατηχητικὸ μάθημα, συνάντησις μὲ τοὺς νέους καὶ ὀμιλία ἐς τὸν λαό. Ὅλα αὐτὰ βεβαίως σύμφωνα μὲ τὰ βοηθήματα πού ἔχομε, τὴν ὀδηγίαν, τὴν πείρα καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ κυρίως». Συνεδουάθη ἀκόμη ἡ κυκλοφορία τοῦ χριστιανικοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ τσῦχους «Γιὰ μιά καινούργια Ἑλλάδα» πού τόση ἀνταπόκρισιν εἶχε στὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐπαρχίας. Ἐξ ἄλλου γιὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ τσῦχους αὐτοῦ ἐχρησιμοποίηθῃ καὶ ὁ τοπικὸς τύπος. Γενικὰ δὲ στὴν Θεσσαλία ἔγινε ἀπὸ τοὺς νέους μιά καλὴ ἐργασία. Ὅστε δικαίως κάποιος δήμαρχος νὰ λέη ὅτι «γίνονται πολλὰ στὸν τόπο μας, πού δὲν εἶχαμε ἄλλοτε ἰδεῖ».

Καὶ ἡ Ροῦμελι ὁμοῦ εἶχε ἀνάλογη εὐκαιρία διαπιστώσεων. Στὸ Ἄργινο καὶ τὸ Μεσολόγγι, ἐνθ' οἱ φοιτηταὶ διοργάνωσαν στίς γύρω κομποπόλεις καὶ χωριά ὀμιλεῖς μὲ θέμα «γιὰ μιά καινούργια Ἑλλάδα» οἱ φοιτητῆρες ἔκαναν συγκεντρώσεις γιὰ τίς χωρικὰς μὲ θέματα «ἡ γυναικα τῆς ἐπαρχίας», «ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν» κ.δ. Ἔτσι ἡ νέκ τῆς ἐπαρχίας ἐμάθαινε πῶς καὶ αὐτὴ θὰ μπορῆσῃ νὰ συντελέσῃ ἀποτελεσματικὰ στὴν πρόσο τοῦ τόπου τῆς. Συγχρόνως, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς νέους, ἔνας ἀριθμὸς φοιτητῶν παρηκολούθησε καὶ ἐπίσους τὴν τοπικὴν κατασκηνόσιν, μὲ ἰδιαίτερο σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ στὸν πνευματικὸν καταρτισμὸ τῶν στελεχῶν. Ἀνάλογη δὲ ἐργασία ἔγινε στὴν Δαμία, ὅπου ἔχει ὀργανωθεὶ κύκλος ἔθνικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος καὶ ἄλλοι ἰδιαίτεροι κύκλοι γιὰ μαθητὰς καὶ ἀποφοίτους τοῦ Γυμνασίου. «Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ὀμιλία πῆγε πολὺ καλὰ, γράφει μιά φοιτητριά ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα τοῦ Παρνασσοῦ. Εἶχαν φιλοτιμηθεὶ καὶ ἔφερε κάθε μιά ἀπὸ δύο-τρεις ἄλ-

λες μεταξύ των οποίων και παραθεριστριες. 'Ο Ιερους δέ έλπίζει: οι την έρχομένη Κυριακή... μύλο να ρίξει θανά πείρα κάτω». Οι ειδικές διμιλίες για νέες δέω είχαν θέματα όπως «η γυναίκα μπροστά στο ζήτημα του γάμου» 'ένότης' προσευχή' αγάπη» κ.ά.

Δέν είναι όμως πάντοτε εύκολο τό καλοκαίρι να συγκεντρώσει κανείς τά παιδιά του χωριού, μέ τις τόσες έργασίες των χωραφιών. Γι' αυτό και στην περιοχή των Θηδών έπήρε μεγαλύτερη ένταση: η προσπάθεια για την ευτύερα κυκλοφορία του χριστιανικού περιοδικού, πού έπετεύχθη χάρις στον ένθουσιασμό των ίδιων μικρών άναγνωστών, πού διέδιδαν τά τεύχη στους συνομηλικούς των. Κάθε Πέμπτη πρέρου στο χωριό Λεοντάρι της ίδιας περιφέρειας, είχαν τά παιδιά την έλευθερη ώρα τους, όπου συζητούσαν θέματα Ιστορίας, άστρονομίας, γεωλογίας κ.λ.π. 'Ο φοιτητής σάν μεγαλύτερος φίλος προσέφερε τις γνώσεις του και συνταλεύος στην μορφωτική ανάπτυξη των παιδιών μέσα στο πλαίσιο της χριστιανικής άγωγής των. Οι χωρικοί έξ άλλου είχαν και αυτές την ευκαιρία να ακούσουν ειδικές διμιλίες από φοιτήτριες.

★

'Η Παλοπόννησος, η οποία τόσες μορφές είχε προσφέρει στην Ιστορία, του νεοελληνικού χριστιανικού κινήματος άκουσε και αυτή, σχεδόν από τό ένα έως τό άλλο άκρο της τά συνθήματα της νέας ζωής πού έφεραν τά παιδιά της. 'Η «Χριστιανική Έστία» των Πατρών επλαιώθη πάλι στον τομέα της νσότητος από τους φοιτητές. Στις έξορμήσεις της Κυριακής ένα σημαντικό μέρος του προγράμματος τό είχαν οι φοιτητές. Σε κάποιο μέρος θέλοντας να δώσουν μία έμπρακτη εκδήλωση των όσων είπαν, εδούλεψαν και αυτοί στην έπισκευή της εκκλησίας του χωριού κάνοντας έτσι ένα έργο κοινωνικής βοήθειας. Από την άλλη μεριά στις έξορμήσεις δίδεται άφορμή να παρατηρηθή η έπιτακτική πλέον ανάγκη για δλην την Έλλάδα, του χριστιανού θασοκάλου του χωριού, πού θά αξιοποιήση τους νέους πού έχουν διάθεση να δουλέψουν για την άναγέννηση του έαυτου των, του χωριού των και της χώρας των. 'Ομιλίες έγιναν και στην περιοχή του Αγίου από φοιτήτριες.

Οι φοιτητές έπίσης σε συνεργασία με νέες της τοπικής χριστιανικής κινήσεως έκαναν 12 διμιλίες στην περιοχή Ευλοκάστρου. Στην ίδια περιφέρεια εκτός της άλλης εργασίας η προσοχή των φοιτητών έστράφη και στο ζήτημα της συμβολής της τοπικής χριστιανικής κινήσεως στην προσπάθεια των «Φίλων του Χωριού». 'Ο νεανικός ένθουσιασμός πού διαπνέετο από την αγάπη προς τους άδελφούς των, έπέταλεσε πράγματα ένα έργο άνωτερο των προσδοκιών. Μεταξύ των χωριών πού έπεσοκέφθησαν για διμιλία, συνάντησι νέων, και κατηχητικό μέ παιδική ψυχαγωγία ήταν και τό Θολερό, όπου έχει γίνει ειδική εργασία από τους «Φίλους του Αγρότου». Στο δροσερό άλλωστε περιβάλλον των Τρικάλων Κορινθίας έγινε μία έκδρομή

όλιγων ήμερών η οποία μαζί με την χαρά της κοινής ζωής εδοήθησε τους φοιτητές και στην άτομική πνευματική τους τριφοδοσία και στην έργασία τους για τους άλλους.

'Ανάλογα με την Σχολή, στην όποιαν έσπούδαζαν ο καθένας, είχε και στα χέρια του ένα μέσο για να χρησιμοποιηθή για τό καλό τό τόπου του. 'Η γνωση η έπιστημονική, έυεργετικό όργανο πούδου στην ύπηρεσία της αγάπης. Για τους σπουδαστές μάλ στα της Γεωπονικής Σχολής ήταν μία κληή ευκαιρία. 'Έτσι και σε δύο χωριά των ποσειμένων Καλαβρύτων μαζί με τό κατηχητικό σχολείο έγιναν πρακτικά μαθήματα για νέους, για τό πώς μολοάζουν δένδρα, διορθώνουν τό σπίτι, τους δρόμους, τόν κήπο κ.λ.π. Τά κορίτσια καθοδηγούμενα από μία φοιτήτρια έμάθιαν κέντημα, εργασίες και διακόσμηση του σπιτιού, καλλίεργία άνθων κ.λ.π. 'Έτσι είχε όργανωθεί ένα άληθινό σχολείο άνοιχοδομήσεως. 'Επίσης σε ένα από τά χωριά έγινε το τακτικό ήρηνυμα στην εκκλησία και ώργανώθηκε και ένας φιλικός κύκλος νέων. Τό πρόγραμμα του είχε διαιρεθεί σε τρεις τομείς: α) φτιάξιμο του έαυτου μας, β) φτιάξιμο του σπιτιού μας, γ) φτιάξιμο του χωριού μας. Καί εκτελούοντας οι νέοι τό πρόγραμμα αυτό δέν έλησμήνησαν τους στρατευμένους του χωριού. 'Απεφάσιζαν να τους γράψουν και να τους στείλουν και δέματα μέ καρύδια, κουλούρια κ.λ.π.

'Ολο δέ αυτό τό ώρατο εκπολιτιστικό έργο συμπληρώθηκε με την ίδρυση μιās κοινοτικής βιβλιοθήκης όπου στην πρώτη σειρά εδρίσκονταν τά χριστιανικά βιβλία παραλλήλως με τά ειδικά γεωργικά και κτηνοτροφικά. Αυτό ήταν κάτι πλέον πού άπέτέλεσε σταθμό στην Ιστορία του χωριού.

Στον Πύργο και 'Αμολιάδα έγιναν έπίσης συναντήσεις νέων και μαθητών, όπως και διμιλίες για μεγαλύτερους για την διάδοση του τεύχους «Για μία καινούργια Έλλάδα». Στην Τρίπολι συνεχίσθηκαν οι συγκεντρώσεις της χριστιανικής μαθητικής ομάδος υπό την καθοδήγηση των φοιτητών και έγιναν αρκετές διμιλίες στα γύρω χωριά. Συγκεντρώσεις νέων έγιναν έπίσης από φοιτητές στην Βυτίνα, Δημητσάνα και 'Ανδριτσάινα.

Στην περιφέρεια Μεσσηνίας και ιδιαίτερα στο Διαβολίτσι, Ζευγολατίο, Κουδελα, Φιλιατρά, Γαργαλιάνους, Χώρα, Στρέφι, η προσοχή έστράφη και πάλι προς τό παιδί. 'Έγιναν κατηχητικά μαθήματα και συγκεντρώσεις μαθητών, ως και έπίσκεψις στην μαθητική κατασκήνωση. 'Όργανώθηκαν όμως και διμιλίες με θέματα όπως «πώς πρέπει να είναι ο μεταπολεμικός άνθρωπος» ο Χριστός και οι νέοι» τό έντυπο στην ζωή του άνθρώπου». Αυτό άλλωστε τό έντυπο με την τόσο εξαίρετική σπουδαιότητα για την εποχή μας, μπορεί να είναι στα χέρια του χωρικού και να τόν δυναμώνει και να τόν μορφώνει όταν δέν υπάρχει δυνατότης προσωπικής έπικοινωνίας. Γι' αυτό και ο φοιτητής πού εργάσθηκε σε δύο χωριά της Σπάρτης έφρόντισε μαζί με τις διμιλίες και για την τακτική άποστολή και ανά-

γῶσι χριστιανικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν. Μὰ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἐργασία εἶναι μονιμώτερη.

✱

Μία ἐκθεσις ἀπὸ τὴν Κρήτη ἀναφέρει δι: στὸ Ἑράκλειο ἡ διαφήμισις τοῦ ταύχους «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα» ἀπὸ τὸν τύπο καὶ τὸ ραδιόφωνο διήρξε συστηματικῆ, ἐνθ' ἔγιναν καὶ ἐξορμήσεις στὰ γύρω χωριά. Ὁ κύκλος ἐθνικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος τῶν νέων ποῦ ἐσχηματίσθηκε σκοπὸ τοῦ ἔχει τὴν ἐνίσχυσι τοῦ ἔργου τῆς χριστιανικῆς κινήσεως Ἑρακλείου ποῦ υιοθέτησε τὸ χωριὸ Μεγάλῃ Τράβα. Καὶ ἐδῶ ἡ πολυμήχανη ἀγάπη ἐτέθη σὲ ἐνέργεια.

Ἀκόμη ὁμοῦ στὴν περιφέρεια Ρεθύμνου καὶ Ἱεράπετρας ἔγινε πνευματικὴ ἐργασία γιὰ τὰ παιδιὰ. Καὶ εἶσι ὅπως γράφει ἡ ἐκθεσις μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐξορμητικὴ ἢ ἐλληνικὴ ὑπαιθροῦς ἀρχίζει νὰ συντονίζῃ τὸν παλμὸ τῆς καρδιάς τῆς μετὸν παλμὸ τῆς καρδιάς τῶν πόλεων καὶ τῆς πρωτεύουσας. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ Λασιθίου καὶ εἰδικὰ τὴν Ρόδο, ὅπου ἀκούσθηκα ἐπίσης τὸ σύνθημα τῆς καινούργιας Ἑλλάδος ποῦ ἔφεραν οἱ νέοι. Τὰ παιδιὰ τῶν κατηχητικῶν σχολείων ἔκαναν μὲ τὴν καθοδήγησι τῶν φοιτητῶν ἐξορμήσεις καὶ ἐπισκέψεις στὰ ὄργανοτροφεῖα, στὸ νοσοκομεῖο κ.λ.π.

Καὶ τὰ ἄλλα ὁμοῦ νησιά μας εἴτε ἐδέχθησαν εἰδικὲς ἐπισκέψεις, εἴτε αἰσθάνθηκαν τὴν ἐργασία τῶν φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν ποῦ εἶχαν πάει γιὰ τίς διακοπές. Στὴν Χίο, Μυτιλήνη, Σκιάθου, Θήρα, Τήνο, Κάρυστο Εὐβοίας, Κέρκυρα, Λευκάδα, Ζάκυνθο κ.ἄ. ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔγιναν κύκλοι νέων, κύκλοι ἀναγνωστῶν τοῦ χριστιανικοῦ περιοδικοῦ, ὅπως καὶ συγκεντρώσεις μὲ συμπλέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Κύπρος μας ἀκόμη ἐκατάλαβε δι: ἐκεῖνο ποῦ τῆς ἔφεραν οἱ χριστιανοὶ φοιτηταὶ ἦταν τὸ μήνυμα ἀγάπης καὶ αἰλουθρίας ποῦ τῆς ἔστειλε ἡ Μητέρα Ἑλλάς.

Τέλος καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Ἀτικῆς, μέλη τῆς ΧΦΕ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἰδικῶν ἐξορμήσεων μὲ κατηχητικὰ μαθήματα καὶ παιδικὴ ψυχαγωγία ποῦ ἔκαναν σὲ διάφορες παιδικὲς κατασκηνώσεις, ἔλαβαν μέρος μαζὺ μὲ νέους τῆς ΧΕΕΝ στὴς ἐξορμήσεις τῆς Πανελληνίου Ἑνώσεως Γονέων ἢ «Χριστιανικὴ Ἀγωγή» στὰ Σπάτα, Μέγαρα, Θήβας, Χαλκίδα κ.ἄ.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐξ ἄλλου ἡ συμβολὴ τῶν φοιτητῶν, φοιτητριῶν καὶ νεαρῶν εκπαιδευτικῶν τῆς χριστιανικῆς κινήσεως στὴν προσπάθεια ποῦ ἀρχισε πρὸ μηνῶν στὴν Βόρεια Ἑλλάδα, μέσα στὰ «Σπίτια τοῦ Παιδιοῦ» ποῦ συνεχίζουν κατὰ ἕναν τρόπο τὸ ἔργο τῶν Παιδοβόλων. Κοινωνικὴ, θρησκευτικὴ, γενικώτερα ἐπολιτιστικὴ ἐρ-

γασία τὰ κάνει ἐοτίες ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ στὰ χωριά. Ἐνα κορίτσι ἐπανακτισμένο γράφει: «Στὸ «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ» οἱ συγκεντρώσεις γίνονται τακτικὰ καὶ ἔρχονται ὅλα τὰ κέριτσια τοῦ χωριοῦ. Καὶ ὅλες μαζὺ σὺν σκοπὸ στὴν ζωὴ μας ἔχομε βάλει τὸν ἐξῆς: Νὰ γίνωμε τέλειες Χριστιανές Ἑλληνίδες».

Ὅπως μπορεῖ λοιπὸν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς ἀρχισ νὰ ἐπιτελῆται μιὰ ἐργασία τῆς ὁποίας οἱ μέχρι τώρα καρποὶ δαίχθουν δι: πρέπει νὰ ἐλλπίζωνται πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα.

Ἔτσι ὁ ἀπολογισμὸς τῆς δράσεως τοῦ ἀφειτενοῦ καλοκαιριοῦ, μᾶς φανερώνει δι: ὁ φοιτητῆς καὶ ἡ φοιτήτρια καθοδηγοῦμενοι ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεορία εἶναι πλέον οἱ κοινωνικοὶ ἐκεῖνοι παράγοντες, ποῦ στοὺς τομεῖς ποῦ ἐτάχθησαν ὑπεύθυνα, συντελοῦν στὸ ξαναχτισμὸ τῆς Ἑλλάδος. Στὸν τομέα τῆς παιδικῆς ἡλικίας κατηχητικὰ σχολεῖα, ψυχαγωγίαι, ἀκδρομές, διάδοσις τοῦ χριστιανικοῦ περιοδικοῦ. Γιὰ τοὺς νέους εἰδικὲς συναντήσεις γύρω ἀπὸ τὰ πῶ σημαντικὰ προβλήματα τῆς νεότητος. Γιὰ τοὺς μεγαλύτερους διαφωτιστικὲς ἐμιλίαις γιὰ τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ Ἑθνοῦ καὶ διδασκαλίαν τοῦ χριστιανικοῦ ἐντύπου. Ὅπου διήρξε δυνατότης καὶ ἀνάγκη οἱ φοιτηταὶ συντέλεσαν στὴν διανομὴ δερμάτων ρουχισμοῦ καὶ γεωργικῶν εργαλείων. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐβοήθησαν στὸ ἀνάθεμα τῆς πολιτιστικῆς στάθμης τῆς ὑπαιθροῦς μὲ ὄργανοσι βιβλιοθηκῶν, πρακτικὰ γεωργικὰ καὶ οἰκοκυριακὰ μαθήματα, λατρικὴ περίθαλψι κ.ἄ. Ἐπίσης ἰδιαίτερη φροντίδα κατεβλήθη γιὰ τὸν στρατὸ καὶ γιὰ τίς κατασκηνώσεις.

Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδομῆσεως ἕνας καινούργιος συντελεστής ἔχει ἔλθει. Εἶναι ὁ νέος ποῦ μὲ τὴν Πίστι του καὶ τὴν χαρὰ του, ἀκούγοντας στὴν πρόσκλησι τοῦ Ἑθνοῦ γίνεται δημιουργὸς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ γεγονός εἶναι πλέον δι: κατὶ τὸ νέο ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται ἡ ἐλληνικὴ ἐπαρχία. Πισὸ ἀπὸ τὰ χαλάσματα μιὰ καινούργια ἡμέρα προβάλλει. «Στὸ χωριὸ, γράφει μιὰ ἐπιστολή, δὲν ὑπάρχει τίποτα παρὰ μόνον ἐρείπια. Τὸ δάσος μὲ τὰ ἐλάτια ποῦ ἔχει ἀγριέψει ἀπὸ τίς μάχες καὶ δὲν ἔχει ἀκούσει τίποτα ἄλλο ἀπὸ πυροβολισμοῦς, τώρα ἀκούει τὰ ἄσματα τοῦ κατηχητικοῦ σχολεῖου. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν παιδιῶν δὲν περιγράφεται. Ὅλες οἱ μητέρες λένε πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ ἀρχίσῃ τὸ κατηχητικόν».

Ἐνας διφασμένος, δοκιμασμένος λαὸς περιμένει. Καὶ τὸ τραγοῦδι τῶν παιδιῶν του ἀπαντᾷ: «Μιὰ καινούργια Ἑλλάδα θέμι!».

Γ. Α.

Ὁ Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Δ. Παλαιολόγου—Σ. Γ. Περιστέρης: **Μαθήματα Φυσικῆς**. Τόμος Ι. Μηχανική, Ἀκουστική, Θερμότης, σελ. 203. Τόμος ΙΙ. Ὀπτική, Μαγνητισμός, Ἠλεκτρισμός, σελ. 187, Ἀθήναι 1950.

Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι τὸ τρίτον κατὰ σειράν ἔργον Φυσικῆς τὸ ὁποῖον ἐκδίδουν μαζῆ ὁ δύο συγγραφεῖς, καὶ τοῦτο προορίζεται «διὰ τὴν χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν δύο τελευταίων τάξεων τῶν κλασικῶν Γυμνασίων». Τὰ δύο προηγούμενα ἔργα διὰ τῶν ὁποίων ἔγιναν πολὺ γνωστοὶ οἱ συγγραφεῖς, ἀπηθύνοντο εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν τὸ ἓνα καὶ εἰς τοὺς ὑποψηφίους δι' ἀνωτέρων ἐκπαιδευσιν τὸ ἄλλο, καὶ εὖρον, τόσον εὐμενῆ ὑποδοχὴν μεταξὺ τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ νέον δίτομον βιβλίον παρουσιάζει ἀκριβῶς τὴν σαφήνειαν, τὴν ἀκριβείαν, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν παραστατικότητα, δηλαδὴ ὅλα ἕκείνα τὰ προσόντα τοῦ χρειαζομένου νὰ ἔχη διδακτικὸν βιβλίον διὰ τὸν μαθητὰ τοῦ Γυμνασίου. Εἰς τοῦτο βοήθειν τὰ 500 καὶ πλέον σχήματα καὶ διαγράμματα καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιτυχὴ ἀκλόγη τῶν πολυπληθῶν προβλημάτων καὶ ἀσκήσεων. Ἀκόμη βοήθειν ἀρκετὰ, ἡ καλὴ ἐκτύπωσις τοῦ ἔργου καὶ ἡ ὀλιγαριθμικὴ ἐμφάνισις, πρᾶγματα ποῦ παίζουσι καὶ αὐτὰ ρόλον εἰς τὴν ἀγωγήν τῶν νέων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἓνα ἀκόμη σημεῖον παρουσιάζει μίαν πρωτοτυπίαν. Εἶναι ἡ σύντομος ἱστορία τῆς Φυσικῆς ἢ ὁποῖα καταχωρεῖται εἰς τὸ τέλος κάθε τόμου. Ἐκεῖ δίδεται περίληψις τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Φυσικῆς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, εἰς τρόπον ὅστε ὁ μαθητὴς νὰ σχηματίζῃ μίαν περιληπτικὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπαρτίζεται ὁ νῦν χρόνος τὸ οἰκοδόμημα τῆς φυσικῆς γνώσεως. Ἐφ' ἄλλου, τὸ γεγονός ὅτι οἱ δύο συγγραφεῖς, πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι, ἀφιερῶνουν τὸ βιβλίον εἰς τοὺς διακεκριμένους καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου κ. κ. Δημ. Χόνδρον καὶ Κων. Μελέτζον—δημοσιεύουσι μάλιστα εἰς τὴν α'. σελίδα τὰς φωτογραφίας των—, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἀνεύθυναν ἔχουν προσφέρει τόσα πολλὰ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀποτελεῖ δικαίαν ἀναγνώρισιν τῶν κόπων τῶν σεβαστῶν καθηγητῶν, τιμὴν διὰ τοὺς συντάκτας καὶ δίδει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μαθητὰς νὰ γνωρίσουν τοὺς παλαιμάχους τούτους ἐργάτας τῆς ἐπιστημονικῆς ἀρεθῆς. Ἐργάτας οἱ ὅποιοι, ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ εἰς τὴν ἔρευναν προσέφεραν πολλὰ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πανεπιστημιακῆς τῶν

διδασκαλίας καὶ τῆς ὀλιγαριθμικῆς συνόδου ἰδιαζόντως διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τῆς σπουδάζουσας νεολαίας καὶ γενικώτερον τῆς κοινωνίας.

Δ. Κ.

★

Λουκίας Βλαστοῦ: **Ἡ Διδακτικὴ τῶν Φυσιολογικῶν μαθημάτων**, σελ. 223, Ἀθήναι 1949.

Ἐνθ' ὅσα βιβλία προορίζομενα διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Γυμνασίων ἢ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν ἔχουν ἐκδοθῆ, βιβλία ποῦ ἐξετάζουσι θέματα τῶν Φυσικῶν καὶ Φυσιολογικῶν Ἐπιστημῶν, ὅμως λείπουν ἕκαστα ἀκριβῶς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ βοηθήσουν τὸν διδάσκοντα καθηγητὴν εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του. Καὶ ἀκριβῶς τὸ βιβλίον τοῦτο τῆς κ. Βλαστοῦ, καθηγήτριας τῶν Φυσικῶν εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἀρακείου Ἀθηνῶν, ἔρχεται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἐνός ἐπιτυχῆς τρόπου διδασκαλίας τῶν φυσιολογικῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ σ. εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου τῆς παρουσιάζει τὰς συγχρόνους τάσεις τῆς διδακτικῆς τῶν Φυσικῶν καὶ Φυσιολογικῶν μαθημάτων ἐν Μεγ. Βρετανίᾳ κατὰ τρόπον πολὺ ἀναλυτικόν—καὶ πληροφοριακόν—ἀλλὰ φυσικὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν πλοῦσια τὰ δικά μέσα καὶ μικρὰ παράθεσις, δὲν ἡμποροῦν νὰ γίνουσι ἐν Ἑλλάδι. Ὅμως, κατὰ ἡμέραν νὰ γίνῃ καὶ πρὸς τὴν χώραν μας. Ἀναφέρει ἀρκετὰ ἡ σ. εἰς τὸ β' μέρος ὅπου κἀμὲν διαφόρους προτάσεις ἀναπροσαρμογῆς τῆς διδακτικῆς. Καὶ πρὸς τὴν καταβληθῆ προσπάθειαν, νὰ ζωντανέψῃ περισσότερο ἢ διδασκαλία τῶν φυσιολογικῶν ἰδία μαθημάτων εἰς τὰ Γυμνάσια διότι αὐτὰ ἔχουν πολλαπλὴν ἀξίαν διὰ τὸν μαθητὴν. Τὸν βοήθειν ὅστε νὰ ἐμπέδωσιν τὰς ἐκ τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας γνώσεις του, νὰ μάθῃ τὸν ἐπιστημονικόν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἀκόμη νὰ μορφωθῆ καὶ ἠθικῶς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τονίζεται κάπως (σ. 141—42) εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλ' ἔχει πολὺ μεγαλύτεραν σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν, παρ' ὅτι συνήθως νομίζεται ἀπὸ πολλοὺς καθηγητὰς. Τὰ φυσιολογικὰ μαθήματα, ὅταν διδάσκονται μὲ οὐστήμα, μὲ εὐνοειδησίαν, μὲ ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐκ μέρους τοῦ καθηγητοῦ, ἐκτός τοῦ ὅτι φέρουν τὸν μαθητὴν εἰς ἀπαφὴν μὲ τὴν φύσιν, τὸν μαρτυροῦν ποικιλοτρόπως καὶ ἀσχοῦν τεραστίαν πολλακίς ἐπίδρασιν, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος του καὶ τῆς κοσμοθεωρίας του. Τὸ κατὰ πόσον ὅλα τὰ προτεινόμενα ὑπὸ τῆς συγγραφῆς δύνανται νὰ πραγματοποιηθοῦν ἢ

δχι, αὐτὸ θὰ τὸ κρίνουν πολλοὶ παράγοντες καὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι οἱ διδάσκοντες καθηγηταὶ τῶν φυσικῶν, οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαχθοῦν καὶ νὰ συμπέσουν πολλὰ ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ βιβλίου. Πάντως πρόκειται περὶ ἐπιφανεῖς προσπάθειάς ἢ ὅποια ὄψει νὰ συνεχισθῇ διὰ τῆς συμβολῆς καὶ ἄλλων εἰδικῶν.

Δ. Κ.

Lloyd C. Douglas: Ὁ Μεγάλος Φαράς, μυθιστόρημα. Μετάφρ. Κοσμᾶ Πολίτη.

Ἐνα δεύτερο μυθιστόρημα ἀπὸ τὸν ἴδιον συγγραφέα ποῦγραψε τὸν τόσο γνωστὸ μας πιά «Χιτῶνα». Ἀναφέρεται κί' αὐτὸ στὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνη ἐποχὴν ποῦ εἶδε τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ καὶ γύρω ἀπὸ τὴν ὑπερκόσμια προσωπικότητά Του πλέκονται οἱ τύχες ὄλων τῶν ἡρώων τοῦ βιβλίου.

Τὰ πρόσωπα τῆς Καινῆς Διαθήκης, μὲ ἐπίκεντρο τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, τὸν «Μεγάλον Φαρά», κηθῶς καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ γεγονότα ποῦ μᾶς διηγούνται τὰ Εὐαγγέλια, ἡ ζωὴ, ἡ διδασκαλία, ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ἡ Πεντηκοστή, περνοῦν ὁλοένα ἀπὸ τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου. Κί' ἄλλα ὅμως πρόσωπα καὶ περιστατικά, φανταστικὰ αὐτά, ἀλλὰ τοποθετημένα καὶ ζωγραφισμένα μὲ πολλὴ γνῶσις βοηθοῦν νὰ πάρη τὸ ἔργο τὸ μυθιστορηματικὸν χρῆμα καὶ νὰ προσελύσῃ τὸν ἀναγνώστη. Εἶναι ἕνα ἔργο, ποῦ προσφέρει μιάν ἀληθινὴν πνευματικὴν ἀπόλαυσι, ποῦ τὴν ἀποδίδει θαυμάσια μὲ τὴν ζωντανὴν καὶ ὠραία μετάφρασί του ὁ κ. Κοσμᾶς Πολίτης.

Γιάννη Οἰκονομίδη: Τὸ πρόβλημα τῆς θράσης. (Σχέδιασμα μιᾶς στάσης γιὰ τοὺς νέους).

Χωρὶς ἀμφιβολία μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πὺς ζῶμε σὲ μιάν ἐποχὴν ποῦ ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς τῆς γίνεταί ὁλοένα καὶ περισσότερος ἕξνος. Μὲ χαρὰ λοιπὸν θὰ ἰδῇ ὁ ἀναγνώστης τὸ βιβλίον τοῦ κ. Οἰκονομίδη ἕνα βιβλίον στοχασμῶν πᾶνω σὲ γενικώτερα κοινωνικὰ θέματα, μὲ χαρὰ μάλιστα ἀκμὴν μεγαλύτερη, ἀφοῦ ἡ ἐργασία αὐτὴν ἐντεπείξῃ τὴν προσπάθειάν τῆς στὴ λαχτάρα τῶν νέων γιὰ κοινωνικὴ δράσι. Ὅ,τι, δηλαδὴ πὺς νευραλγικὸ παρυσιάζει πᾶνω σὸ θέμα αὐτὸ ἡ ἐποχὴ μας: Ἡ ἔλλειψις, ἀκριβῶς τῆς κριτικῆς, ὁ εὐκολὸς ἐθουσιασμὸς τῶν νέων κί' ἡ ἐκμετάλλωσις τοὺς ἀπὸ τοὺς καπάτους, ἔχουν φέρει τόσας συμφορὰς ὡς τώρα.

Καὶ δὲν εἶναι ἀσήμεντη ἡ προσφορὰ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν μεγάλη αὐτὴ σύγχρονην κοινωνικὴν ἀνάγκην. Ἐσκαθαρίζε τὸ ἔδαφος ἀπὸ πολλὰς πλάνας, τεποθετεῖ σωστὰ τὰ ζητήματα καὶ, τὸ σπουδαιότερον, κεντᾶσι στὸν ἀναγνώστη τὴν ὄρεξιν τοῦ στοχασμοῦ, δεῖχνοντάς του στὴν πράξιν τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν βασικὴν πρακτικὴν ἀκόμη σκοπιμότητά του.

Καὶ μιάν ἄλλην εὐχάριστον «πρωτοτυπία» θὰ εἶρη ὁ ἀναγνώστης στὴν ἐργασία τοῦ κ. Οἰκονομίδη. Ἐνῶ ὁ ἔσφιςτος στοχασμὸς τῆς ἐποχῆς μας, κατατρίβεται σὲ πὺς ἀσήμεντα θέματα μὲ μοιραῖο ἐπακόλουθο ἕναν ἀκατάσχετο βερπαλισμὸ ἀπὸ ὅπου τὶς περισσότερες φορὰς δὲν βγάζει ὁ ἀναγνώστης κανένα νόημα, εἰδῶ ἔχουμε μπροστὰ μας — ἐπὶ τέλους! — ἕναν ἄνθρωπον ποῦ ἔχει κατὶ σπουδαῖο νὰ πῆ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λέει μὲ σαφήνεια καὶ συντομία.

N. I. Νικολαΐδου: Ἡ μελισσοκομία χωρὶς δάσκαλο.

Ἐνα ἐκλαϊκιστικὸν βιβλίον ποῦ, καθὼς φαίνεται κί' ἀπὸ τὸν τίτλον, ἔχει σκοπὸ νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἐρασιτέχνην μελισσοκόμον. Θὰ νόμιζε κανεὶς, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸν κοινὸ ἀναγνώστη. Καὶ ὅμως θ' ἀπορήσῃ ὅποιος ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὶς πρώτας σελίδας του, θ' ἀπορήσῃ ἐλπόμενος πόσο «τραβᾶ» τὸ εἰδικὸν αὐτὸ βιβλίον. Αἰτία εἶναι, βέβαια, ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαυμάσια ποῦ παρουσιάζει ἡ μέλισσα καὶ ποῦ ὁ κ. Ν. Νικολαΐδης ἔφερε νὰ τὴν διηγεῖται τόσο ὠραία.

Ἄλλὰ εἶναι καὶ κατὶ ἄλλο, ποῦ κάνει τὸ βιβλίον αὐτὸ νὰ ξεπερνᾷ τὸν ἀπλὸν τεχνικὸν προσρισμὸν τοῦ καὶ νὰ φέρη τὴν σημασία πολιτιστικῆς συμβολῆς: Ἡ ἐντιξίς του μέσα σὲ πλαισιὸν ἑνὸς πνευματικῶν πολιτισμοῦ, περισσότερον συγκεκριμένα τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Χάρις αὐτῆν, ἡ ἐργασία τοῦ μελισσοκόμου — ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ γιὰ κάθε ἄλλο ἔργον — δὲν περιορίζεται σ' ἕνα ἀπλὸν βιοπρασιτικὸν ἔργον, ἀλλὰ ζωογονεῖται καὶ πλουτίζεται καὶ ὡμαρτανεῖ ἀπὸ τὴν γυναιμία τοῦ Θεοῦ ποῦ δημιουργεῖ ὅλ' αὐτὰ τὰ θαυμάσια τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

N. ΒΑΛΣΑΜΗΣ

Sir Walter Moberly: «The Crisis in the University» SCM Press - London - 1949.

Στὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ μὲ τὸν τίτλον «Ἡ κρίσις στὰ Πανεπιστήμια», ὁ συγγραφεὺς, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς ὁ ἴδιος καὶ μάλιστα πρόεδρος τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τίς Ἀνώτατες Σχολὰς, ἀφοῦ ἐξήτασε τὴν σύγχρονην κατάστασι τῶν Βρετανικῶν Πανεπιστημίων κατέληξε σὲ συμπεράσμα, ὅτι οἱ ἀνώτατες αὐτὲς σχολὰς ἀπέτυχαν στὴν καθ' ἑαυτοῦ ἀποστολήν τους: νὰ δώσουν δηλαδὴ μιὰ ἠθικὴν ἡγεσίαν στὸν κόσμον τὸν κλονισμένον ἀπὸ ἔλλειψιν ἄσφαλείας, νὰ δώσουν τὴν ἡγεσίαν πὺς χραιδίζεται σήμερον ἡ ἀνθρωπότης περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο.

Εἶναι ὅμως πεπεισμένος ὁ Sir Walter Moberly ὅτι τὰ πανεπιστήμια εἰς αὶ σὲ θέσι, ἀν τὸ θελήσουν, ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν ἀνάγκην αὐτῶν λαῶν τοῦ κόσμου. «Θὰ σωθῇ ὁ πολιτισμὸς μας», λέγει, ἀπὸ μιὰ ἐπανάστασι, ἠθικὴν καὶ

πνευματικῆ, ποὺ νὰ εἶναι ἀντάξια ἐκείνης ποὺ μᾶς δημιούργησαν τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα. Στις 300 καὶ ἄνω σελίδας τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἐξετάζονται πολλοὶ τρόποι, πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἐπανάστασις. Ἐξετάζεται τὸ ζήτημα ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς χριστιανικῆ σκοπιά.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀξίζει νὰ διαβασθῇ τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Sir Walter Moberly.

Θ. Χ.

★

Christopher Dawson: «Religion and Cultur» Sheed and Ward—London—1948.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ μὲ τὸν τίτλον «Θρησκεία καὶ Πολιτισμὸς» σύγκειται ἀπὸ μιὰ σειρά διαλέξεων ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Dawson στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου τὸ 1947. Στις διαλέξεις αὐτὰς διευκρινίζονται μὲ σαφήνεια ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἑκαστοῦ τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως, ὅτι ὁ θ. λ. θ. ἡ Θρησκεία ἀποτελεῖ τὸ δυναμικὸ στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ.

Στὸ σύγγραμμα αὐτὸ πρῶτα πρῶτα ὁμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς θρησκείας: ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, εἶναι ὁ Θεός, ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρῆκε τὸν Θεὸ ἐρευνῶντας τὴ φύσι: ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του περὰ ἢ

ὁποία ἀναβλύζει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του.

Σὲ τρία κεφάλαια ἐξετάζει τοὺς θρησκευτικὸς παράγοντες τῆς κοινωνίας: τὸν προφήτην (στὸ Μωσαεμβλιονισμὸ), τὸν Ἰσραὴλ (στὶς θρησκείας τῶν Ἰνδιῶν), τὸν Βασιλέα (στὴν Αἰγυπτιακὴ θρησκεία).

Ἐπίσης ἐξετάζει τὴν ἐπίδρασι τῶν παραγόντων αὐτῶν πᾶνω στὸν πολιτισμὸ καὶ κυρίως σχετικὰ μὲ τὴν προέλευσι τῆς ἐπιστήμης, τοῦ νόμου καὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀπολυτρώσεως.

Στὸ τελευταῖον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς δραματίζει τὶς μεγάλας πολιτιστικὰς μεταβολὰς ποὺ, κατ' αὐτὸν, πρόκειται ἀσφαλῶς νὰ γίνουσι καὶ τονίζει τὸν ρόλον ποὺ θὰ πρέπῃ νὰ παίξῃ ἡ θρησκεία στὸ νὰ ἀναζωογονήσῃ πνευματικὰ τὸν ἄθροισμα, ρόλον τὸν ὁποῖον μονάχα ἡ θρησκεία μπορεῖ νὰ παίξῃ.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ Dawson εἶναι: «Πρόσδος καὶ Θρησκεία», «Θρησκεία καὶ τὸ Σύγχρονον Κράτος», «Χριστιανικὴ Θρησκεία καὶ Νέοι Χρόνοι», «Τὸ Σημερινὸ Δίλημμα» κ.ἄ.

Ἡ Dawson εἶναι κυρίως φιλόσοφος τῆς θρησκείας (ἐδίδαξε τὸ μάθημα αὐτὸ στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λίβερπουλ τὸ 1933-34) καὶ στὸ ἔργο του ἐξετάζονται: οἱ σχέσεις θρησκείας, κοινωνιολογίας καὶ πολιτισμοῦ. Ἐδ' ἄρα ἐπίσης καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τὸ 1935 στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐξεστερ.

Θ. Χ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΤΟ ΕΤΗΣΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗΣ ΣΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ

Ὅπως καθὲς χρόνον, καὶ ἐφέτος συγκεντρώθηκαν, ἔξω ἀπὸ τὸ Παρίσι, σ' ἓνα γραφικὸ καὶ ὡμορφο μέρος, στὸ Bievres ποὺ εἶναι τὸ κέντρο τῆς γαλλικῆς φοιτητικῆς κινήσεως, ἑκατὸ νέοι φοιτηταὶ ἢ ἐπιστήμονες, ἀπὸ τριάντα κρατῆ, γιὰ νὰ ἀνταλλάξουσι τὴν περὰ τους καὶ νὰ συζητήσουσι γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργεῖ στὸν νέον ποὺ σπουδάζει ἡ σύγχρονη πραγματικότης.

Τὸ βραδύ καὶ κεντρικὸ θέμα τοῦ συνεδρίου ἦταν «ἡ ἔλπις» ποὺ δικαιούται νὰ ἔχῃ ὁ χριστιανὸς ἂν καὶ ἡ παγκόσμια κρίσις παρουσιάζῃ σκοτεινὸν τὸν διεθνῆ δριζόντιον.

Ὅμιλεις ποὺ ἔγιναν γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ καθὼς καὶ οἱ συζητήσεις ποὺ ἀκολούθησαν τὶς ὁμιλίαις αὐτὰς ἔδειξαν τὴν πρόοδο ποὺ γίνεται μέσα στὶς ψυχὰς τῶν νέων, πρόσδος ποὺ προβάλλει τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ στρεφῆ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια.

Ἡ μελέτη τῆς Γραφῆς κατόπιν, ποὺ καθημερινὰ ἀκολουθοῦσε τὴν πρωινὴν προσευχὴν, συμπλήρωνε τὴν ὅλην προσπάθειαν τοῦ συνεδρίου νὰ ἐμφανίσῃ τὴν δύναμι τῆς ἐλπίδος τοῦ χριστιανοῦ.

Ἡ ὁμιλία δὲ ποὺ ὁ πρόεδρος τῆς Διεθνούς Χρ. Φοιτητικῆς Ὀμοσπονδίας Dr. Robert Mackie ἔκανε σ' τὴν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς μὲ θέμα τὴν χαρὰ, τὴν χριστιανικὴν χαρὰ ποὺ τόσο ξένη εἶναι ἀπὸ ἐκείνουσ ποὺ τὴν ζητοῦν σὶς διάφορες ἀπολαύσεις καὶ ποὺ καὶ τὸν θάνατον κένει πηγὴν εὐτυχίας γιὰ τὸν χριστιανόν, συμπλήρωσε τὰ ὅσα ἐλέγχθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμιλητὰς τοῦ συνεδρίου καὶ ἔδειξε πραγματικὰ πόσο ἀξίζει νὰ τοποθετῆ κανεὶς τὴν χριστιανικὴν ἐλπίδα ὡς βᾶσι σὲ κάθε προσπάθειαν καὶ κάθε ἐκίνησιν.

★

Μὲ τὴν ἴδια πίστι καὶ τὸν ἴδιον πόθον γιὰ ἓνα χριστιανικὸν κόσμον ἐσυνέχισαν, στὸ ἕξον μέρος τοῦ Bievres, μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔλαβον μέρος στὸ ἐτήσιον συνέδριον — ἕνα ἀπὸ κάθε ἀντιπροσωπείαν — τὴ συζήτησιν μὲ θέμα τὴν θέσιν τοῦ χριστιανοῦ καὶ τῶν φοιτητικῶν κινήσεων μέσα σ' τὴν διεθνήν κρίσιν.

Ἡ δευτέρη αὐτῆς διεθνῆς συνάντησις σκοπὸν εἶχε νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ συζητήσῃ, ἐκφράζοντας τὶς κρίσεις τῶν μελῶν τῆς, πᾶνω σὲ ἓνα «σχέδιον» ποὺ δυὸ μέλη τῆς Διεθνούς Φοιτητικῆς Κινήσεως εἶχαν κ.α. μὲ θέμα τὴν θέσιν τοῦ χριστιανοῦ σ' τὴν διεθνήν κρίσιν καὶ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ σὲ βιβλίον.

Τὸ ἀγωνιστικὸν πνεῦμα καὶ ὁ καταρτισμὸς, τὲ-

